

FAID HEĆO



**ULOGA JUGOSLOVENSKE
NARODNE ARMIIJE U
AGRESIJI
NA BOSNU I HERCEGOVINU**

FAID HEĆO

ULOGA JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE U AGRESIJI NA BOSNU I HERCEGOVINU

UNIVERZITET U SARAJEVU
Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava
SARAJEVO

Primljeno:			
Opis:	Broj:	Godina:	Mjesec:
	662		

Sarajevo, 2005.

IZDAVAČ:

Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo

ZA IZDAVAČA:

Prof. dr Smail Čekić

UREDNIK I REDAKTOR:

Prof. mr Muharem Kreso

RECENZENTI:

Prof. dr Muhamed Šestanović,
Dr. Bećir Macić

LEKTOR I KOREKTOR:

Azra Fišer

REGISTRI:

Azra Fišer

DTP:

CPU Printing Co.

NASLOVNA STRANA:

CPU Printing Co.

ŠTAMPA:

Štamparija Fojnica d.o.o., Fojnica

ZA ŠTAMPARIJU:

Šahzija Buljina

TIRAŽ:

1.000

PREDGOVOR

Ideja za obradu i pisanje ove teme javila mi se poslije okončanja surove srpsko-crnogorske agresije na suverenu, nezavisnu i međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu. Želja mi je da kroz ovu temu analiziram i rasvijetlim idejne, povjesne, političke i vojne aspekte velikosrpske agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i ukažem na sramnu i brutalnu ulogu Jugoslovenske narodne armije (JNA) u toj agresiji, kao glavnom instrumentu velikosrpske osvajačke politike.

Tematika i sadržaj ove knjige proistekli su iz dopunjenog i proširenog sadržaja magistarskog rada koji sam pod naslovom *"Uloga Jugoslovenske narodne armije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu"*, odbranio na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, maja 2001. godine.

O agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu, do sada je objavljeno više knjiga i drugih naučnih publikacija. Od velikog broja publikovanih dijela koja tretiraju ovu oblast treba posebno istaći: Smail Čekić, AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA 1991.-1993.; Norman Cigar, GENOCID U BOSNI - POLITIKA „ETNIČKOG ČIŠĆENJA“; Muharem Kreso, AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU - AMBIJENT POČINJENOG GENOCIDA, u Zborniku radova, GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991.-1995.; Roj Gatman, SVJEDOK GENOCIDA; Fadil Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA; Zbornik radova, AGRESIJA NA BOSNU I HERCEGOVINU I BORBA ZA NJEN OPSTANAK 1992.-1995.; Ilija Radaković, BESMISLENA YU RATOVANJA; Bećir Macić, ZLOČINI PROTIV MIRA; Vahid Karavelić, AGRESIJA NA BOSNU I HERCEGOVINU: Sjeveroistočna Bosna 1991.- 1992.; a posebno Smail Čekić, AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU: PLANIRANJE, PRIPREMA, IZVOĐENJE.

Osnovna namjena i cilj ove knjige je moje opredjeljenje da domaćoj i međunarodnoj javnosti što potpunije predočim neke činjenice i dokaze koji do sada nisu objavljeni, a tretiraju i obuhvataju transformaciju Jugoslovenske narodne armije u srpsko-crnogorsku vojsku sa težištem na sagledavanju mjesta i uloge Jugoslovenske narodne armije u pripremi i izvođenju velikosrpske agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Knjiga je zamišljena i koncipirana kao teorijska studija idejnih, povjesnih, političkih i vojnih aspekata velikosrpske agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, sa težištem na sistematizaciji i analizi pojedinih borbenih aktivnosti JNA u početnom periodu oružane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Sadržaj knjige je podjeljen u četiri hronološki povezana dijela. U prvom dijelu knjige obrađene su: društveno političke i vojne promjene koje su se odvijale u SFRJ pred njenu disoluciju, sa težištem na analizi međurepubličkih i međunacionalnih odnosa u SFRJ i njihov neposredan uticaj na raspad SFRJ; planska transformacija JNA u srpsko-crnogorsku vojsku i njen pokušaj da utiče na političko rješavanje jugoslovenske krize. Drugi dio knjige hronološki izlaže aktivnosti JNA u pripremi za agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Po nalogu Velikosrpskog pokreta u sklopu vojnih priprema za agresiju na Bosnu i Hercegovinu JNA je u cilju realizacije velikosrpskih planova, preduzela niz međusobno povezanih aktivnosti kao što su: primjena širokog spektra metoda i oblika specijalnog rata protiv Bosne i Hercegovine; operativno-strategijski raspored komandi i jedinica JNA i posjedanje strateških položaja za oružanu agresiju i niz aktivnosti na organizovanju, naoružavanju i opremanju kolaboracionističkih snaga u BiH i raznih paravojnih oružanih formacija u Srbiji i Crnoj Gori. U trećem dijelu knjige obrađena su borbeno dejstva i druge aktivnosti JNA u početnom periodu agresije na Bosnu i Hercegovinu. Četvrti dio knjige obrađuje reorganizaciju JNA u tri srpske vojske, formalno preimenovanje dijelova JNA u Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine i ulogu Vojske Savezne Republike Jugoslavije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu i njena neprekidna podrška kolaboracionističkoj Vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Kroz sažetu analizu i ocjenu pojedinih bitnih događaja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji pred njen raspad, o aktivnostima JNA u procesu tog raspada, rekonstrukcijom transformacije JNA u srpsko-crnogorsku vojsku i njenom učešću u pripremi i izvođenju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, iznio sam bitne činjenice i dokaze i dao svoju ocjenu tih događanja.

Prilikom izrade knjige sam koristio sve dostupne i relevantre izvore koji tretiraju ovu problematiku. Potpuno objektivni pristup obradi ove teme nije bilo moguće postići zbog nemogućnosti pristupa svim izvornim dokumentima i drugoj arhivskoj građi koja tretira ovu problematiku a nalazi se u arhivima u Srbiji i Crnoj Gori i koja još uvijek nije dostupna široj javnosti. Tek kada izvorna dokumenta SSNO-a, Generalštaba OS SFRJ, komandi, jedinica i ustanova JNA i druga arhivska građa koja tretira ovu problematiku bude dostupna široj javnosti, moći će se potpuno sagledati i dokazati uloga JNA u agresiji na Bosnu i Hercegovinu.

Knjiga predstavlja skroman doprinos prikupljanju i sistematizaciji činjenica i dokaza o neospornoj i argumentovano dokazanoj ulozi JNA u velikosrpskoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu. Obzirom da se radi o interdisciplinarnom problemu, očekivati je da će u narednom periodu o ovoj temi svoje mišljenje i veći doprinos dati drugi naučni radnici koji se budu bavili proučavanjem ove teme. Ukoliko ova knjiga budućim istraživačima posluži kao podstrek za dalje napore i istraživanja po ovoj temi, smatrat ću da je opravdala očekivanja i postigla svoj cilj.

Želio bih se najiskrenije zahvaliti recezentima dr Bećiru Maciću i prof. dr Muhamedu Šestanoviću, uredniku knjige mr Muharemu Kresi, te konsultantima prof. dr Smailu Čekiću i generalu Rasimu Deliću, na korisnim savjetima i sugestijama koji su doprinjeli što kvalitetnijem sadržaju knjige. Posebnu zahvalnost upućujem svim onim koji su svojim prilogima ili na drugi način doprinjeli izdavanju ove knjige.

Sarajevo, oktobar 2005.

Faid Hećo

U V O D

Bosna i Hercegovina je kroz svoj historijski razvoj bila i još uvijek je jedan od glavnih teritorijalnih prostora velikosrpske osvajačke politike, njene nacionalne ideologije i brojnih velikodržavnih planova. Više stoljeća, izgrađivala se i provodila u djelo velikosrpska osvajačka politika prema Bosni i Hercegovini, u čiju su se funkciju aktivno uključivali stručnjaci iz raznih oblasti društvenog života; političari, naučnici, književnici, univerzitetski profesori, crkveni velikodostojnici, novinari, oficiri, te najviše državne i društvene institucije, vlade, univerziteti, a posebno Matica srpska, Srpska akademija nauka i umjetnosti i Srpska pravoslavna crkva.

Sredinom 19. stoljeća u srbijanskim političkim krugovima kreirana je velikosrpska ideologija i politika na proširenju granica njihove male kneževine na susjedne zemlje. Nezadovoljna veličinom teritorije kojom upravlja i stepenom suverenosti koji je imala, srbijanska vlada otpočinje sa političkom aktivnošću u susjednim osmanskim pokrajinama u cilju proširenja svojih granica na teritorije gdje žive drugi narodi. Cilj velikosrpske ideologije i politike, zamišljene u glavama srpskih ideologa, je "Velika Srbija", srpska država na balkanskom poluostrvu koja treba da obuhvati cijelo etničko područje na kojem navodno žive Srbi. Velikosrpska osvajačka politika i dominacija se temelji na kombinaciji upotrebe ideoloških, političkih i nasilnih sredstava u pokušaju ostvarenja sna o proširenju svojih granica na tuđe teritorije. Osvajanje tuđih teritorija se prihvata kao cilj velikosrpske politike.

Velikosrpski ideolozi kroz povjest, vođeni idejom o "Velikoj Srbiji", počevši od Vuka Stefanovića Karadžića (članak "Srbi svi i svuda"),¹ preko Ilije Garašanina ("Načertanije"- Program spoljašnje nacionalne politike Srbije na koncu 1844. godine.),² Nikole Stojanovića

1 Vuk Stefanović Karadžić, **CRNA GORA I BOKA - Kovčežić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona**, članak "Srbi svi i svuda" (pisan 1836. godine), Nolit, Beograd 1972, str. 113 - 134.

2 Ilija Garašanin, **NAČERTANIJE - Program spoljašnje i nacionalne politike Srbije na koncu 1844. godine** (napisan 1844. objavljen 1906. godine), (M. Vučković), Delo XXXVIII, Beograd, str. 321 - 336

(članak "Do istrage vaše ili naše"),³ Jovana Cvijića (članak "Aneksija Bosne i Hercegovine i srpsko pitanje"),⁴ Vase Čubrilovića (predavanje "Iseljavanje Arnauta"),⁵ Stevana Moljevića (projekat "Homogena Srbija")⁶ i mnogih drugih, propagiraju teze da je proširenje granica nacionalni, državni i historijski cilj svakog Srbina, i da je zaokruživanje svih srpskih teritorija u jednu cjelinu prirodan proces ujedinjenja jednog naroda, koji je nemoguće izbjeći.

Navedene teze su imale velikog uspjeha među prostim srpskim narodnim masama, što je rezultiralo dekadencijom svijesti srpskog nacionalnog korpusa, da se osvajanje tuđe teritorije prihvati kao uzvišeni srpski cilj, a dominaciju srpstva nad ostalim narodima uz otvorenu primjenu sile kao opravdano sredstvo tog cilja.

Prihvatajući mit po kojem su sva pozitivna postignuća na jugoslovenskim prostorima kroz stoljeća pripadale Srbima i pravoslavlju, a sva negativna događanja drugim narodima, srpske narodne mase prihvataju velikosrpstvo kao ideologiju i pokretački motiv za stravične zločine nad drugim jugoslovenskim narodima, a posebno Bošnjacima.

Pod plaštom navodne borbe za očuvanje Jugoslavije, srpski nacionalisti su u stvari željeli ostvariti potpun uticaj i dominaciju nad drugim republikama u SFRJ. Srpska akademija nauka i umjetnosti, Srpska pravoslavna crkva i Jugoslovenska narodna armija, su izabrane za osnovne idejne i operativne poluge realizacije velikosrpskog nacionalnog projekta i ostvarenja vjekovne težnje i želje da "svi Srbi žive u jednoj državi".

3 Nikola Stojanović, članak **SRBI I HRVATI - Do istrage vaše ili naše**, Srpski književni glasnik, Beograd avgust 1902. i list Srbobran broj 168 i 169, Zagreb 1902.

4 Jovan Cvijić, **SABRANA DELA**, knjiga 3, članak „**Aneksija Bosne i Hercegovine i srpsko pitanje**“, (objavljen 1908. godine), SANU, Beograd 1987, str. 168 - 214.

5 Vasa Čubrilović, **ISELJAVANJE ARNAUTA**, predavanje u Srpskom kulturnom krugu Beograd, 7. marta 1937. godine, Arhiv Vojnoistorijskog instituta Beograd, poverljivo br. 2, fascikla 4, kutija 69.

6 Stevan Moljević, **HOMOGENA SRBIJA**, Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u naroda Jugoslavije, tom XIV, knjiga 1, Vojnoistorijski institut, Beograd 1981, str. 1-10.

- 7 AGRESIJA – (lat. aggrēdi – pristupiti kome, navali) napad, nasrtanje, svaki oblik nasilja; nezazvan napad jedne ili nekoliko država na suverenitet i teritorijalni integritet druge države, s ciljem teritorijalnog osvajanja ili nasilne promjene unutarne uređenja, odnosno ostvarenja drugih političkih ili sličnih planova kojim najčešće je oružana i izvodi se primjenom vojne sile, ali obuhvaća i svaku akciju usmjerenu protiv teritorijalne cjeline i nezavisnosti druge države, ili protiv mira i svijeta. U tom smislu govori se o ekonomskoj, političkoj, subverzivnoj i drugim vrstama agresije... itd. (Izet Beridan, Ivo M. Tomić i Muharem Kreso, **LEKSIKON SIGURNOSTI**, DES, Sarajevo 2001, str. 19)
- 8 **Mustata Bisic, RATNI ZLOČIN I GENOCID**, Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, Sarajevo 1998, str. 51.; **Bećir Macić, ZLOČINI PROTIV MIRA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Sarajevo, Sarajevo 2001, str. 73 – 75.

naroda.
 pitanje priznanja ili pitanje da li je neka država članica Ujedinjenih
 U ovoj definiciji izraz "država" se upotrebljava ne prejudicirajući

iz definicije:⁸
način nespojiva sa Poveljom Ujedinjenih naroda, kao što to proizlazi
neke druge države ili upotreba oružane sile koja je na bilo koji drugi
protiv suverenosti, teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti
 koji glasi: "Agresija je upotreba oružane sile od strane neke države
 1974. godine. Opšta definicija agresije je utvrđena članom 1. definicije,
 usvojena definicija agresije u obliku Rezolucije 3314 od 14. decembra
 Na 29. zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih naroda je

proglašena je međunarodnim zločinom protiv mira.
 Sporazumom o kažnjavanju ratnih zločinaca iz 1945. godine,
 konvencijama iz 1933. godine, a Londonskom deklaracijom i
 uređenja te druge države. **Agresija**⁷ je prvi put definiran Londonskim
 sa ciljem teritorijalnog osvajanja ili nasilne promjene unutarne
 protiv suvereniteta i teritorijalnog integriteta neke druge države
 tretiraju i definišu kao jednostranu nasilnu radnju jedne ili više država
 agresije. Sve teorije u sustini i po svom sadržaju, pojam agresije
 liteturi se pojavljuje nekoliko sličnih teorijskih definicija pojma
 Zavismo od stanovišta sa kojeg se pojam agresija razmatra, u



U članu 2. definicije, se dalje navodi: *“Ako neka država prva upotrijebi oružanu silu kršeći Povelju, to je prima facie dokaz o činu agresije, iako Vijeće sigurnosti može, u skladu sa Poveljom, zaključiti da ne bi bilo opravdano utvrditi da je izvršen čin agresije s obzirom na ostale bitne okolnosti, uključujući činjenicu da odnosni čini ili njegove posljedice nisu dovoljno ozbiljni”*.⁹

U članu 3. definicije, nezavisno od toga da li je rat objavljen ili nije, nabraja se više akata koji čine djelo agresije:

a) Invazija ili napad oružanih snaga neke države na područje neke druge države, ili svaka vojna okupacija, čak i privremena, koja proizilazi iz takve invazije ili napada, ili svako pripojenje područja ili dijela područja neke države izvršeno upotrebom sile;

b) bombardiranje od strane oružanih snaga neke države područja neke druge države, ili upotreba bilo koje vrste oružja od strane neke države protiv područja neke druge države...;

g) upućivanje od strane ili u ime neke države oružanih odreda ili skupina dobrovoljaca ili plaćenika koji poduzimaju protiv neke druge države oružane čine takve ozbiljnosti da se izjednačuju s gore navedenim činima, ili se sadržajno mogu njima obuhvatiti... itd.¹⁰

Akti agresije, prema Povelji Ujedinjenih naroda se ne mogu opravdati nikakvim političkim, ekonomskim i drugim razlozima niti motivima. Agresorski rat je zločin protiv međunarodnog mira i povlači međunarodnu odgovornost. Po Povelji Ujedinjenih naroda, države-članice UN-a preuzele su obavezu da se uzdržavaju od upotrebe oružja za vođenje svoje nacionalne politike i stvoren je mehanizam koji treba da spriječi svako narušavanje mira.

Da bi se ostvarili ideološki i politički ciljevi agresije, neophodno je upotrijebiti oružanu silu kao sredstvo ili instrument te agresije. Tu oružanu silu mogu da sačinjavaju regularne jedinice vojske, policija, paravojne i dobrovoljačke jedinice, naoružane grupe i plaćenici države ili država agresora. Ratne operacije u ime i pod okriljem neke države ili strane u sukobu preduzimaju njihove oružane snage.

9 Mustafa Bisić, nav. dj., str. 51.

10 Mustafa Bisić, nav. dj., str. 52.; Bećir Macić, nav. dj., str. 74.

“Pod oružanim snagama se smatraju sve organizovane snage, grupe ili jedinice, koje organizuje država ili neka druga strana u sukobu i koje se nalaze pod komandom koja je odgovorna strani u sukobu za rukovođenje njenim podčinjenim, čak iako vladu ili vlast koja zastupa tu stranu u sukobu protivnička strana ne priznaje.”¹¹



Prema Ustavom regulisanoj i opšte prihvaćenoj koncepciji opštenanodne odbrane *“Oružane snage SFRJ namjenjene su zaštiti slobode, nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalne cjelokupnosti i Ustavom SFRJ utvrđenog društvenog uređenja. One štite i brane Jugoslaviju kao društveno-političku državnu zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti, njezin socijalistički samoupravni društveno-politički sistem i nezavisnu i nesvrstanu vanjsku politiku. Zaštita i odbrana tih vrijednosti zadatak su i obaveza svih subjekata društva, a oružane snage, kao osnovni nosilac oružane borbe, imaju u tome odlučujuću ulogu.”¹²*

Dogmatski prihvatajući posljednju rečenicu namjene OS SFRJ, rukovodstvo JNA vođeno prosrpski orjentisanim generalima, uzima sebi za pravo da upotrijebe JNA da kazni one narode u višenacionalnoj zajednici, koji se suprostavljaju velikosrpskoj osvajačkoj politici i koji se zalažu za neophodne političke, privredne i druge reforme u federalnoj zajednici. Pod izgovorom zaštite Ustavnog poretka SFRJ, JNA sa pozicije sile interveniše u Sloveniji, a zatim se u kratkotrajnom ratu na prostoru Hrvatske otvoreno stavlja na stranu “ugroženog” srpskog naroda.

Neostvarivši plan za posjedanje zapadne granice “Velike Srbije”, na zamišljenoj liniji Karlobag - Karlovac - Virovitica, u kratkotrajnom ratu sa Hrvatskom, razne paravojne srpske formacije, predvođene

11 Gavro Perazić, **MEĐUNARODNO RATNO PRAVO**, Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd 1986, str. 124.

12 ∴ **STRATEGIJA ORUŽANE BORBE**, Centar za strategijska istraživanja GŠ JNA, Beograd 1983, str. 102.

transformisanom JNA u srpsko-crnogorsku vojsku, krajem 1991. i početkom 1992. godine, "povlače se" na prostore Bosne i Hercegovine u cilju zadržavanja teritorije Bosne i Hercegovine u sastavu krnje Jugoslavije. Povod za svoje učešće u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu, JNA nalazi u "procjeni" o "ugroženosti" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Pod izgovorom "zaštite" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, koji se vođen velikosrpskom politikom iz Beograda, protivi uvođenju demokratskih promjena u Bosni i Hercegovini i spriječavanja međusobnih sukoba u Bosni i Hercegovini, JNA upotrebljava vojnu silu protiv nesrpskog stanovništva Bosne i Hercegovine, kome je ranijom nelegalnom odlukom oduzeto naoružanje Teritorijalne odbrane, onemogućivši mu da se brani od planirane agresije.

Agresiju na suverenu, nezavisnu i međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1992. do 1995. godine, su izvršile Republike Srbija i Crna Gora. Instrumenti agresije su bili: Jugoslovenska narodna armija; Vojska SR Jugoslavije; specijalne jedinice SSUP-a i Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Crne Gore; razne paravojne oružane formacije i grupe iz Srbije i Crne Gore; strani plaćenici i kolaboracionističke snage u BiH. Agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu je planirao, organizovao, podsticao i njome rukovodio Velikosrpski pokret na čelu sa Slobodanom Miloševićem. Ključnu ulogu u srpsko-crnogorskoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu su odigrale komande i jedinice JNA, koje su činile glavni instrument srpsko-crnogorske agresije na Bosnu i Hercegovinu.

U početnoj fazi agresije na BiH, JNA je u sadejstvu sa raznim paravojnim formacijama iz Srbije i Crne Gore i kolaboracionističkim snagama bosanskih Srba, okupirala najveći dio teritorija u istočnoj, sjevero-istočnoj, sjevernoj i zapadnoj Bosni i istočnoj Hercegovini. Na okupiranim teritorijama Bosne i Hercegovine agresor sprovodi masovno ubijanje stanovništva i razaranje infrastrukturnih, vjerskih i drugih civilnih objekata. Veliki broj gradova i naseljenih mjesta je razoreno i uništeno, a njihovo bošnjačko stanovništvo protjerano, poubijano i zatvoreno u koncentracione logore. Obzirom da su već početkom izvođenja agresije na Bosnu i Hercegovinu počinjeni masovni ratni zločini, a JNA, nije izvršila svoju ustavnu ulogu očuvanja teritorijalne cjelokupnosti i društvenog uređenja SFRJ, ona

je definitivno izgubila svoj raniji općenarodni jugoslovenski karakter, i postala je nacionalistička srpsko-crnogorska vojska i glavni instrument oružane sile agresora,

Nakon proglašenja Ustava i formiranja SR Jugoslavije 27. aprila 1992. godine, dolazi do formalnog povlačenja JNA iz Bosne i Hercegovine. Formalno povlačenje JNA se ogledalo u odlasku manjeg dijela oficirskog kadra, dok je njen najveći dio sa kompletnim naoružanjem, ratnom tehnikom, opremom i starješinskim kadrom i dalje ostao na teritoriji Bosne i Hercegovine, formalno pod drugčijim nazivom i obilježjima, a stvarno u sastavu i pod komandom Vojske SR Jugoslavije.



*“Razmotrivši objavu iz Beograda od 04. maja 1992. godine, upisanu u paragrafu 24 izvještaja generalnog sekretara od 12. maja 1992. godine, u vezi sa povlačenjem pripadnika Jugoslovenske narodne armije (JNA) iz svih republika izuzev Srbije i Crne Gore i odricanje nadležstva nad onima koji ostanu, Vijeće sigurnosti UN-a Rezolucijom 752 od 15. maja 1992. godine, zahtjeva: da se svi oblici miješanja koji dolaze izvan Bosne i Hercegovine, uključivši one od strane Jugoslovenske narodne armije (JNA) i elemenata Hrvatske vojske, odmah obustave i da susjedi Bosne i Hercegovine poduzmu hitnu akciju radi okončanja ovakvog miješanja i da poštuju teritorijalnu cjelovitost Bosne i Hercegovine; da se one jedinice JNA i elementi Hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini odmah povuku ili potčine nadležstvu Vlade Bosne i Hercegovine, ili se raspuste i razoružaju, a njihovo oružje stavi pod djelotvorno međunarodno promatranje, i traži od generalnog sekretara da bez odlaganja razmotri kakva se međunarodna pripomoć može iznaći u vezi sa ovim; da sve neregularne snage u Bosni i Hercegovini budu raspuštene i razoružane ”.*¹³

13 .: REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN O BOSNI I HERCEGOVINI, Press centar Armije R BiH, Sarajevo 1995, str. 31 - 34.

Na osnovu navedenih stavova iz Rezolucije 752 Vijeća sigurnosti UN-a od 15. maja 1992. godine, da se zaključiti da se je pored ostalih struktura izvan Bosne i Hercegovine (misli se na strukture Srbije i Crne Gore), i JNA aktivno uključila u aktivnosti agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Rezolucijom je zahtjevano da se jedinice i komande JNA odmah povuku ili potčine pod nadležnost Vlade Republike Bosne i Hercegovine, ili da se raspuste i razoružaju. Obzirom da se regularne i rezervne jedinice JNA stacionirane na prostoru Bosne i Hercegovine nisu stavile pod nadležnost Vlade Republike Bosne i Hercegovine, nisu se povukle sa teritorije Bosne i Hercegovine, niti su se raspustile i razoružale, već su se otvoreno stavile u funkciju ostvarenja velikosrpskog koncepta, temeljno opredjeljenje ove knjige je dokumentovano, objektivno i analitičko sagledavanje mjesta i uloge komandi i jedinica JNA, kao glavnom instrumentu velikosrpske politike i srpsko-crnogorske agresije na Bosnu i Hercegovinu.

PRVI DIO

**DRUŠTVENO POLITIČKE I VOJNE
PROMJENE U SFRJ PRED AGRESIJU
NA BOSNU I HERCEGOVINU**

1. MEĐUREPUBLIČKI I MEĐUNACIONALNI ODNOSI U SFRJ PRED NJEN RASPAD

Nemoguće je shvatiti velikosrpsku agresiju na nezavisnu i samostalnu Republiku Bosnu i Hercegovinu bez prethodnih interdisciplinarnih analiza uzroka i posljedica historijskih događaja u SFRJ, tokom 80-tih i početkom 90-godina, koji su u mnogome doprinijeli razvoju i ostvarivanju velikosrpske politike i njene kasnije genocidne realizacije na prostorima Bosne i Hercegovine.

U pedesetogodišnjoj povijesti druge Jugoslavije i vladavine Saveza komunista Jugoslavije, sve ideje i pokušaji uvođenja demokratskog, idejnog i političkog pluralizma su unaprijed bili osuđeni na propast i tumačeni su kao specijalni rat protiv SFRJ. Glavni protagonisti i zagovornici centralizma u SFRJ bili su prosrpski orjentisani komunisti koji su sve demokratske promjene i težnje pojedinih naroda u SFRJ tumačili kao urotu i zavjeru protiv Srbije a sebe proglašavali kolektivnim "čuvarima" sigurnosti i daljeg opstanka SFRJ. U osnovi takve igre i pogrešne politike bio je specijalni rat Srbije protiv svih drugih jugoslovenskih naroda s ciljem homogenizacije i obuhvatanja svih Srba i pripadnika pravoslavne vjere u jednu državu. *"Parola "gdje je Srbin tu je Srbija", uz podršku JNA, otvarala je nadu mnogim bolesnim umovima da dolazi trenutak ostvarenja ideje o "Velikoj Srbiji"."*¹⁴

Početakom 80-tih, nakon smrti Josipa Broza Tita, na jugoslovensku političku scenu stupa otvoreni srpski nacionalizam i lansira parolu o opštoj ugroženosti Srba na jugoslovenskom prostoru. *"Unitarizam je preovlađujući oblik ispoljavanja srpskog nacionalizma. Težnje srpskih nacionalista prvenstveno su okrenute ka tome da se društveni odnosi u SFRJ urede na načelima koja će obezbjeđivati dominaciju srpskog. "nacionalnog" interesa nad interesima ostalih naroda i narodnosti."*¹⁵

14 Marko Bešker i Seka Kugler, **OBZORJE SLOBODE**, Zagreb 1992, str. 12.

15 Vuk Obradović, **DRUŠTVO, NACIONALIZAM, ODBRANA**, Privredapublik, Zemun 1989, str. 149.

Iako su odredbe Ustava iz 1974. godine, kroz federativni princip državnog uređenja svim republikama i pokrajinama u Jugoslaviji priznale i garantovale pravo na ravnopravnost i samoopredjeljenje do odcjepljenja, u praksi je taj princip ravnopravnosti imao bezbroj negiranja i osporavanja, naročito u SR Srbiji. Strategija srpskih nacionalista se zasnivala na konstataciji da su Srbi bili rasuti u pet od šest jugoslovenskih republika i njihov glavni interes je bio da svi Srbi žive u jednoj državi.

*“Srbijansko-crnogorska priprema za agresiju na Bosnu i Hercegovinu otpočela je ranije nego što je otpočela. Za njeno izvođenje njima je smetala SFRJ sa Ustavom iz 1974. Trebalo je dakle prvo stvoriti pretpostavke za rušenje takve Jugoslavije, pa u procesu njenog raspadanja naći prostor i neposredan povod kao opravdanje za agresiju pred sopstvenom i međunarodnom javnošću”.*¹⁶

Nezadovoljni i ogorčeni odredbama Ustava iz 1974. godine, srbijanski političari, početkom 80-tih, počinju zagovarati i sprovoditi stare unitarističke ambicije i želje za dominacijom svoje nacije i svog naroda na širem jugoslovenskom prostoru, bez obzira na utvrđenu i dogovorenu ustavopravnu koncepciju međunacionalnih odnosa u federalnoj zajednici.¹⁷

*“Tragična pogreška Srbije je njena opsjednutost vlastitom povješću. Srpska srca su u njihovoj prošlosti, ne u njihovoj budućnosti.”*¹⁸

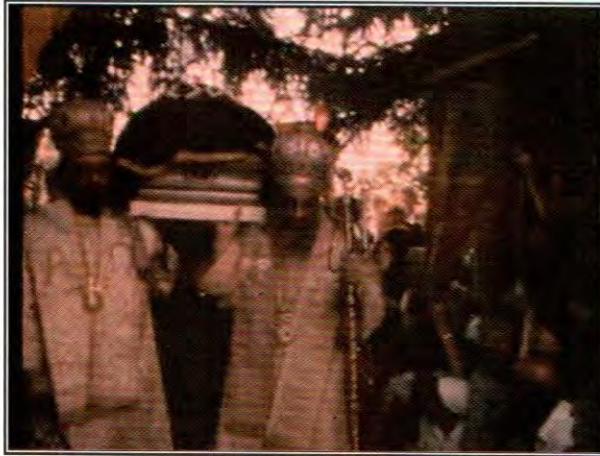
Ideja da Srbi nisu dobili adekvatnu nagradu za svoja stradanja u Drugom svjetskom ratu, nametnula se kao vodeća ideja nacionalističke mobilizacije srpskih masa na prostoru Jugoslavije. Sredinom 80-tih godina, srpske mase, predvođene predstavnicima srpske pravoslavne

16 Omer Ibrahimagić, **BOSNA I BOŠNJACI IZMEĐU AGRESIJE I MIRA**, Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo 1998, str. 11.

17 “Srpski nacionalisti svojoj naciji dodjeljuju ulogu zaštitnika Jugoslavije, jer navodno, nijednom drugom narodu i narodnosti, a posebno ne Hrvatima, Slovencima i Albancima nije stalo do njenog opstanka i razvoja.” (Vuk Obradović, nav. dj., str. 149).

18 Voren Cimerman (Warren Zimmermann), **IZVORI JEDNE KATASTROFE**, Globus International i Znanje, Zagreb 1996, str. 29.

crkve, sa porukom "Srpska je država tamo gdje su srpski grobovi", počinju sa iskopavanjem i nošenjem kostiju kneza Lazara i žrtava iz Drugog svjetskog rata. Tokom obreda predstavnici SPC-e drže prigodne govore u kojima vješto vrše indoktrinaciju srpskog naroda i njegovu ideološku pripremu za predstojeća događanja na prostoru SFRJ.



Predstavnici SPC na čelu srpskih narodnih masa

"Nakon Prvog svjetskog rata, prilikom osnivanja Jugoslavije, Srbija je dominirala državom. Sada nakon Titove smrti, srpski nacionalisti su željeli ponovno uspostaviti tu dominaciju." ¹⁹ Pod plaštom borbe za očuvanje i spašavanje Jugoslavije, velikosrpski nacionalisti su željeli ostvariti potpun uticaj i dominaciju nad teritorijama u ostalim republikama SFRJ. Otvorenu srpsku hegemoniju na susjedne teritorije oni nazivaju "željom za oslobađanje" vjekovnih srpskih prostora, i kroz svoja "naučna" objašnjenja žele prikazati Srbe kao žrtve u izgradnji zajedničke jugoslovenske države u poslijeratnom periodu.

"Proces raspadanja Jugoslavije započeo je već 1981. godine, prije nego što je obilježena prva godišnjica smrti Josipa Broza Tita, pojavom krize na Kosovu".²⁰

¹⁹ Isto, str. 43.

²⁰ Omer Ibrahimagić, nav. dj., str. 133.

Godinu dana nakon smrti Josipa Broza Tita na Kosovu izbijaju neredi. Mali incident u studentskoj menzi u Prištini, dobio je nesagledive političke dimenzije. Nakon intervencije vojske i specijalnih jedinica saveznog supa (SSUP) SFRJ, studentske demonstracije su ugušene u krvi. Uz podršku visokih političkih funkcionera tadašnje Jugoslavije, u igru se uključuje i JNA. Već tada se uočava nova uloga političkog vrha i JNA koja se koristi za “očuvanje” teritorijalnog integriteta SFRJ tj. za učvršćivanje srpskog faktora u SFRJ.

Štampa u Srbiji (“Politika”, “Ekspres politika”, “Duga” i “NIN”) je imala jednu od ključnih uloga u formiranju javnog mnijenja u Srbiji i SFRJ. Ona je podsticala nacionalnu netrpeljivost i bila je najavljiivač svih narednih događaja koji su se dešavali na teritoriji SFRJ.

Period od albanskih demonstracija pa do pojave “Memoranduma” SANU²¹ i Osme sjednice CK SK Srbije²² je period otvorenog srpskog agresivnog nacionalizma. Osma sjednica CK SK Srbije, predstavlja prekretnicu na srpskoj i jugoslovenskoj političkoj sceni. Ona je ustoličila Slobodana Miloševića za neprikosnovenog vođu svih Srba.

21 **Memorandum SANU**, objavljen 1986. godine u listu “Večernje novosti” Beograd, je rad grupe akademika Srpske akademije nauka i umjetnosti o aktuelnim društvenim pitanjima u zemlji. On predstavlja savremeni program srpske agresije protiv nesrpskih naroda u SFRJ. Memorandum SANU je uobličen kao uputstvo sa najautoritativnijeg intelektualnog nivoa Srbije, za opštu mobilizaciju srba i akciju u mjenjanju postojećeg stanja i ustavnog položaja Srbije u SFRJ. Probudeni srpski nacionalizam u Memorandumu SANU, politizira i instrumentalizira sva aktuelna privredna i politička pitanja u SFRJ, i na osnovu izmišljenih konstatacija i obmana, iznosi navodnu “ugroženost” srpskog naroda u SFRJ i “zavjeru” drugih naroda u SFRJ, uperenu protiv interesa srpskog naroda. Cjelokupnim svojim sadržajem Memorandum SANU predstavlja opšte nezadovoljstvo srpskog naroda, nacionalnu platformu i vodič svim Srbima u akciji “spašavanja” srpstva i pravoslavlja.

22 **Osma sjednica CK SK Srbije**, je održana 23. i 24. septembra 1987. godine. Na sjednici je došlo do otvorenog sukoba dvije struje unutar CK SK Srbije. Prva struja koju je predvodio Slobodan Milošević, predsjednik CK SK Srbije, se zalagala za radikalnije i efikasnije rješavanje situacije na Kosovu i u SR Srbiji. Druga struja koju je predvodio Ivan Stambolić, predsjednik Predsjedništva SR Srbije, se zalagala za postepeno rješavanje složene situacije na Kosovu i poštivanje demokratskih procedura u promjeni Ustava SR Srbije. Epilog sjednice je smjenjivanje Ivana Stambolića sa funkcije predsjednika Predsjedništva SR Srbije, kao i svih njegovih pristalica, koji su se tom prilikom suprostavili politici Slobodana Miloševića.

*“Osma sjednica je bila ratna truba čiji je zov podigao na noge srpske nacionaliste u pohod na razaranje Jugoslavije.”*²³ Odmah nakon te famozne i istorijske sjednice, širom Srbije i SFRJ dolazi do eksplozije srpskog nacionalizma. Planski i dirigovano se organizuju “mitinzi istine i solidarnosti” sa patnjama Srba i Crnogoraca na Kosovu, koje izvode srpski ekstremisti uz svestranu podršku i instrukcije legalnih organa republičke vlasti iz Beograda.



Dobrica Ćosić - jedan od tvoraca Memoranduma SANU

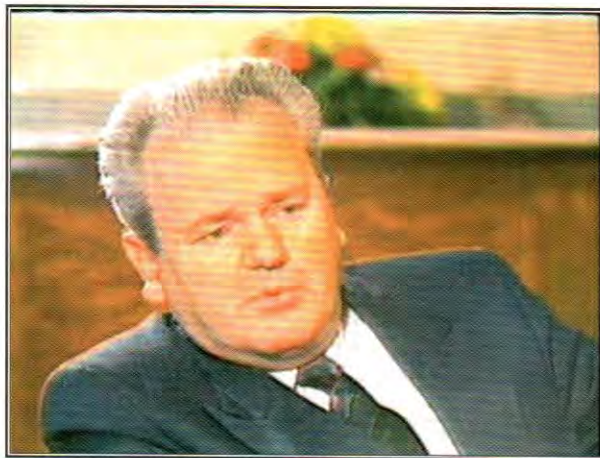
Opravdavajući otvoreni srpski nacionalizam i rušilačke “mitinge istine” širom Kosova, Slobodan Milošević ističe: *“Ne može niko da nam lepi etikete da smo srpski nacionalisti zato što hoćemo (i što ćemo to zaista uraditi) da rešavamo problem Kosova u interesu svih ljudi koji tamo žive - Albanaca, Srba, Crnogoraca, u interesu njihove ravnopravnosti, njihovog jedinstva, jedinstva Srbije i jedinstva Jugoslavije”.*²⁴ Nakon niza “mitinga istine” po Kosovu, slični mitinzi se organizuju i održavaju u Vojvodini i Crnoj Gori. Na njima se ruše legalne rukovodeće garniture i ustoličuju se nacionalisti i istomišljenici politike Slobodana Miloševića.

23 Ivan Stambolić, **PUT U BESPUĆE**, Radio B-92, Beograd 1995, str. 19.

24 Slobodan Milošević, **GODINE RASPLETA**, BIGZ, Beograd 1989, str. 172.

Tom prilikom Slobodan Milošević izjavljuje: *“Na odgovornim i rukovodećim funkcijama mogu da budu samo oni koji su spremni i sposobni da odlučnost i raspoloženje čitave naše javnosti sprovedu u delo”*.²⁵

Slobodan Milošević²⁶ je kroz svoje javne nastupe, govorio da želi opstanak i očuvanje SFRJ, ali je zapravo svojom izrazito nacionalističkom politikom bio glavni razbijač SFRJ.



Slobodan Milošević

25 Isto, str. 179.

26 **Slobodan Milošević**, rođen 20. avgusta 1941. godine, u Požarevcu. 1964. godine, diplomirao je pravo na beogradskom univerzitetu. Bio je generalni direktor “Tehnogasa” do 1978. godine. Od 1978. do 1983. godine, bio je direktor “Beobanke”. Od 1984. godine, otpočinje političku karijeru, kao predsjednik Gradskog komiteta SK Beograd. 1986. godine, je izabran za predsjednika Predsjedništva CK SK Srbije, i na istu dužnost je ponovno izabran 1988. godine. 16. jula 1990. godine, postaje predsjednik Socijalističke partije Srbije (nastala ujedinjenjem SK Srbije i SSRNS). 08. maja 1989. godine, je postao predsjednik Predsjedništva SR Srbije. Na prvim višestranačkim izborima u Srbiji decembra 1990. godine, je izabran za prvog predsjednika Republike Srbije. Na istu dužnost je ponovno izabran i decembra 1992. godine. 15. jula 1997. godine, je izabran za predsjednika SR Jugoslavije. 24. maja 1999. godine, glavna tužiteljica Međunarodnog tribunala u Hagu (Den Haag), Luis Arbur (Louise Arbour), podigla je optužnicu br. IT-99-37-I, protiv njega za ratne zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije. Uhapšen je 1. aprila 2001. godine, a 28. juna iste godine, je izručen Međunarodnom tribunalu u Hagu, gdje mu se sudi po navedenoj optužnici, kao i za zločine počinjene u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini .

U svojim javnim nastupima i govorima zalagao se za “demokratsko” rješavanje problema u Srbiji i SFRJ govoreći: *“Savez Komunističke Partije je nepokolebljiv u borbi za bratstvo i jedinstvo i ravnopravnost naroda i narodnosti, u odlučnom je sukobu sa svakim, a pre svega srpskim nacionalistima i u toj borbi će dosledno istrajati”*.²⁷ U stvarnosti on se borio za potpunu srpsku kontrolu i dominaciju nad cijelim prostorom SFRJ.

Na Gazimestanu, 28. juna 1989. godine, povodom obilježavanja 600.- godišnjice Kosovske bitke, Slobodan Milošević poziva na rat riječima: *“šest stoljeća kasnije, danas, opet smo u bitkama i pred bitkama. One nisu oružane, mada i takve nisu isključene.”*²⁸ To je bio njegov javni poziv svim Srbima na rat.



Gazimestan 28. juna 1989. godine

Međurepublički i međunacionalni odnosi u SFRJ uoči održavanja 14. kongresa SKJ su zbog ranijih raskola i nesuglasica sve više dolazili u krizu. Na jugoslovenskoj političkoj sceni jasno su se definisale dvije političke grupacije. Na jednoj strani se izdvajaju Srbija i Crna Gora, koje su htjele da nametanjem svojih riješenja, kroz dirigovani partijski

²⁷ Slobodan Milošević, nav. dj., str. 177.

²⁸ Dio govora Slobodana Miloševića na Gazimestanu 28. juna 1989. godine, list **“Politika”** Beograd, izdanje od 29. juna 1989. godine.

sistem i sa izrazito nacionalnim nabojem potenciraju vodeću ulogu Srbije u budućoj zajedničkoj državi. Oni su željeli metodama političkih ucjena, diktata i nametanjem volje drugim narodima, centralizovati svu vlast u Srbiji i na taj način realizovati zamišljeni velikonacionalni koncept "da svi Srbi žive u jednoj državi". Nasuprot njihovoj politici, ostale članice federacije, prvenstveno Slovenija i Hrvatska, zastupaju stav i opredjeljenje da se jugoslovenska kriza može riješiti samo uz međusobni dogovor, na demokratskim osnovama i bez diktata.

Uoči održavanja 14. kongresa SKJ, ²⁹ Miloševićeva propagandna mašinerija, kroz specijalne TV emisije i članke u novinama, otvara niz političkih pitanja o reviziji osnovnih načela jugoslovenske zajednice, prvenstveno Ustava iz 1974. godine. Vođeni idejom "Memoranduma" SANU, velikosrpski ideolozi i nacionalisti predlažu izgradnju Jugoslavije na novim principima. Zbog nemogućnosti iznalaženja rješenja na dijametralno suprotne stavove oko pitanja budućnosti jugoslovenske zajednice, dolazi do odlaska slovenačke delegacije sa 14. kongresa SKJ, kojoj se kasnije pridružuju i predstavnici Hrvatske, čime je raspad SKJ, a samim tim i Jugoslavije bio neminovan.



14. vanredni kongres SKJ održan u Beogradu 1990. godine

29 14. kongres SKJ, je održan od 20. do 23. januara 1990. godine, u "Sava" centru u Beogradu. Kongresu je prisustvovalo 68. delegata iz JNA, koji su predstavljali 75.000 komunista u JNA. (Ilija Radaković, **BESMISLENA YU RATOVANJA**, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji (1941-1945), Beograd 1997, str. 9.)

Definitivan razlaz dva potpuno suprotna koncepta budućnosti Jugoslavije ispoljen je na martovskoj sjednici Predsjedništva SFRJ, koja je počela 12. marta a završila 15. marta 1991. godine. Tada je, odbijen prijedlog saveznog sekretara za narodnu odbranu, generala armije Veljka Kadrijevića, o uvođenju vanrednog stanja u Jugoslaviji, koje je bilo suprotno Ustavu SFRJ, jer Jugoslavija nije bila napadnuta i nije bilo potrebe za uvođenjem vanrednog stanja, podizanjem borbene gotovosti JNA i izvršenjem mobilizacije rezervnog sastava OS SFRJ.



Martovska sjednica Predsjedništva SFRJ

Prema planu Velikosrpskog pokreta, trebalo je da se 12. marta 1991. godine, nakon što Predsjedništvo SFRJ prihvati prijedlog Štaba Vrhovne komande o uvođenju vanrednog stanja u SFRJ, izvrši vojni udar i otpočinu ratne operacije na cijelom prostoru SFRJ. *“Tada je, zapravo, trebalo donijeti odluku o otpočinjanju rata, a ne o mirnom rješenju jugoslovenske krize.”*³⁰

Tim planom, nakon formalno donošene odluke od strane Predsjedništva SFRJ, uvođenjem vanrednog stanja, produžio bi se mandat predstavniku Srbije u Predsjedništvu SFRJ, Borisavu Joviću, koji bi u ime Predsjedništva SFRJ komandovao OS SFRJ, a određene poslove bi prenio na SSNO.

³⁰ Bogić Bogičević, **RAT JE BIO PLANIRAN**, u: Fadil Ademović, **JNA - BEZNAĐE ZLA**, Međunarodni centar za mir, Sarajevo 1997, str. 31.



Borisav Jović i Veljko Kadijević – planeri vojnog udara

Od osam članova Predsjedništva SFRJ, za uvođenje vanrednog stanja, glasali su predstavnici Srbije, Crne Gore, Vojvodine i Kosova. Protiv su bili predstavnici Hrvatske (Stipe Mesić), Makedonije (Vasil Tupurkovski), Slovenije (Janez Drnovšek) i Bosne i Hercegovine (Bogić Bogićević). U napetoj atmosferi preglasavanja, presudan je bio glas predstavnika Bosne i Hercegovine u Predsjedništvu SFRJ, Bogića Bogićevića. *“On je svojim glasom “protiv” onemogućio Generalštab JNA i Slobodana Miloševića da dobiju legalnu osnovu za vojni udar na prostorima SFRJ.”*³¹

Obzirom da plan Miloševića, Jovića i Kadijevića, o uvođenju vanrednog stanja u SFRJ, nije prošao na martovskoj sjednici Predsjedništva SFRJ, samo je privremeno odložen početak planiranog rata. Samo dan nakon završetka sjednice Predsjedništva SFRJ, 16. marta 1991. godine, Slobodan Milošević izjavljuje: *“Jugoslavije više nema i ne priznajemo savezne organe i njihove odluke.”*³²

Nakon navedene izjave Slobodana Miloševića, više se nije postavljalo pitanje opstanka Jugoslavije, već iznalaženje modela i načina za njenu što bezbolniju disoluciju.

³¹ Fadil Ademović, nav. dj., str. 30.

³² Ilija Radaković, nav. dj., str. 259.

Jugoslavija se nije raspala zbog vanjskog pritiska ili spoljnjih uticaja, već zbog pojave otvorenog i sve izražajnijeg velikosrpskog nacionalizma. Jugoslavija, kao višenacionalna zajednica, više nije mogla da garantuje osnovna načela zajedničkog života i poštivanje načela nacionalne ravnopravnosti pojedinih članica federacije. Jugoslavija se raspala zbog dijametralno suprotnih pogleda i interesa pojedinih federalnih članica o tome kome Jugoslavija služi i čijim nacionalnim interesima.

Ključno pitanje u Jugoslaviji je bilo da li će SFRJ ići putem traženja odgovora na nove izazove i kako u tim uslovima stvoriti jedinstvene stavove federalnih članica u prevazilaženju novonastale situacije. Da bi se izašlo iz krize bilo je neminovno izvršiti određene reforme u političkim odnosima, koje bi se bazirale na principu poštovanja prava svake federalne članice unutar SFRJ.

Glavni inicijatori i predlagači reformi i novih političkih odnosa u SFRJ su bila politička rukovodstva Slovenije i Hrvatske. Za razliku od ostalih republika SFRJ, Slovenija je prva krenula u planske aktivnosti na "razdruživanju" sa SFRJ.

Prije svih republika SFRJ, Slovenija je otpočela sa aktivnostima na proglašenju samostalnosti. Donijeli su amandmane na savezni ustav i anulirali oko 40 saveznih zakona i propisa iz domena narodne odbrane. U vrlo kratkom vremenu su osposobili Teritorijalnu odbranu i Narodnu zaštitu Slovenije da se može suprostaviti JNA, a zatim su 25. juna 1991. godine, Odlukom Skupštine Republike Slovenije proglasili nezavisnost, novi Ustav, i pokrenuli inicijativu za samostalni ulazak u Evropu.³³

U sklopu proglašenja nezavisnosti i samostalnosti Republike Slovenije, trebalo je doći do udaljavanja svih saveznih organa sa granica i kompletne teritorije Slovenije, na što su odmah reagovali srpski predstavnici u najvišim državnim tijelima SFRJ i u JNA.

33 25. juna 1991. godine, Skupština Slovenije je donijela Odluku o nezavisnosti i samostalnosti Republike Slovenije. Skupština je održana u "Cankarjevom domu" u Ljubljani.

U to vrijeme rad Predsjedništva SFRJ je bio blokiran od strane srpskih predstavnika neizborom predstavnika Hrvatske, Stipe Mesića, za predsjednika Predsjedništva SFRJ, iako je bio došao red na predstavnika Hrvatske.³⁴ Na osnovu insistiranja srpskih političara, Odluku o intervenciji organa Saveznog SUP-a i JNA u Sloveniji i preuzimanju granice SFRJ, a na prijedlog vojnog vrha JNA je donijelo Savezno Izvršno Vijeće (SIV) SFRJ.³⁵

Operacija o zaposjedanju i zaštiti državne granice SFRJ u Sloveniji pod nazivom **“Bedem”**,³⁶ otpočela je 27. juna 1991. godine, grupisanjem jedinica saveznog SUP-a i operativnim rasporedom i pokretima više borbenih jedinica JNA na teritoriji Slovenije. Cilj operacije je bio da se zauzmu granični objekti u Sloveniji i da se osigura državna granica prema Austriji, Italiji i Mađarskoj.

*“Za 48 časova grupacije JNA i saveznog SUP-a zauzeli su 133 od 137 graničnih prelaza i time praktično izvršile zadatak”.*³⁷ Nakon prvih žrtava u njenim redovima, vrh JNA donosi odluku da se u borbene operacije na teritoriji Slovenije uključi i borbena avijacija JNA, koja je djelovala po civilnim ciljevima.

34 24. avgusta 1990. godine, shodno tački 2. amandmana LX na Ustav Republike Hrvatske, Sabor Republike Hrvatske, umjesto dotadašnjeg člana (ujedno i podpredsjednik) Predsjedništva SFRJ iz Hrvatske dr. Stipe Šuvara, je izabralo Stipu Mesića. Shodno Ustavu SFRJ i članu 70. Poslovnika o radu Predsjedništva SFRJ, Stipe Mesić, tadašnji podpredsjednik je trebao postati predsjednik Predsjedništva SFRJ u ponoć 15. na 16. maja 1991. godine.

35 “U noći 25. na 26. juna 1991. godine, SIV je brzo i odlučno reagovao: hitno je proglasio ništavnim odluke Skupštine Slovenije i Sabora Hrvatske, što će odmah potvrditi i Skupština SFRJ. Uporedo s tim, SIV je donio odluku, 26. juna u 02.00 sati, o zaposjedanju i zaštiti državne granice SFRJ u Sloveniji, s tim da to izvrši Savezni SUP uz odgovarajuću pomoć JNA”. (Svetozar Oro, **VOJNI VRH IZMISLIO SPOLJNU OPASNOST**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 59.)

36 Operacija **“Bedem”**, Plan o intervenciji JNA u Sloveniji. Plan operacije je izradio GŠ OS SFRJ u Beogradu, po nalogu Velikosrpskog pokreta, a formalno ga je potpisao i odobrio njegovu upotrebu general Konrad Kolšek, tadašnji komandant 5. vojne oblasti. Isti je smjenjen sa te dužnosti 1. jula 1991. godine, a na tu dužnost je postavljen general Života Avramović.

37 Ilija Radaković, nav. dj., str. 57.

“JNA je u Sloveniji (a i poslije), zloupotrebljena da bi postigla ciljeve za koje nije bila namjenjena, niti je organizacijski za to sposobna, niti pripremljena i još manje motivisana! Zato je postala žrtva svog rukovodstva.”³⁸



Blokiranje pokreta jedinica JNA u Sloveniji

Dana 30. juna 1991. godine, održava se vanredna 19. sjednica Saveznog savjeta za zaštitu ustavnog poretka, kojom predsjedava Borisav Jović. Na početku sjednice Savezni sekretar za narodnu odbranu, general Veljko Kadijević, je predložio efikasniju upotrebu jedinica JNA u Sloveniji. Predsjedavajući sjednice savjeta, Borisav Jović, se nije složio sa prijedlogom Kadijevića, i između ostalog iznio: *“U današnjim uslovima evropskog i svjetskog razvoja, nemoguće je prisiliti narode koji to ne žele, da žive u nekoj zemlji.”*; *“Sloveniju ćemo, po mom mišljenju, najbolje kazniti, ako odmah donesemo odluku o njenom isključenju iz Jugoslavije.”³⁹*

Ovom izjavom Borisava Jovića, je definitivno razotkrivena i objelodanjena sva zakulisana politika i planovi Velikosrpskog pokreta i njegovih predstavnika u Predsjedništvu SFRJ, i bilo je jasno za koje će se ciljeve u narednom periodu Velikosrpski pokret zalagati i boriti.

³⁸ Isto, str. 58.

³⁹ Borisav Jović, **POSLEDNJI DANI SFRJ**, Prizma, Kragujevac 1996, str. 344.

Istog dana, 30. juna 1991. godine, za vrijeme održavanja sjednice Savjeta, tročlana delegacija Evropske zajednice,⁴⁰ je vršila politički pritisak na Slobodana Miloševića da se prihvati izbor Stipe Mesića za predsjednika Predsjedništva SFRJ, kako bi isto moglo funkcionisati. Nakon dugih i napornih pregovora, istu noć, Stipe Mesić je postao predsjednik Predsjedništva SFRJ.

Na sjednici Predsjedništva SFRJ, 01. jula 1991. godine, donesena je odluka o trenutnom prekidu vatre u Sloveniji i povlačenju JNA i TO Slovenije u kasarne. Usvajanjem Brionske deklaracije,⁴¹ 7. jula 1991. godine, okončan je kratki oružani sukob u Sloveniji.

Dana 18. jula 1991. godine, Predsjedništvo SFRJ, na prijedlog Štaba Vrhovne komande, donosi odluku da se JNA predislocira iz Slovenije na prostor Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije (Prilog broj 3). Povodom donesene odluke Borisav Jović u svojoj knjizi "POSLEDNJI DANI SFRJ" izjavljuje: ***"Konačno smo usvojili odluku o povlačenju JNA iz Slovenije. Formalno, odluka je glasila da se jedinice JNA iz Slovenije privremeno razmještaju na nove položaje. U stvari da se zadovolje oni koji se još nadaju očuvanju jedinstvene SFRJ."***⁴²

Donošenjem odluke o povlačenju JNA iz Slovenije, srpski politički vrh definitivno odustaje od očuvanja Jugoslavije u postojećim granicama i prelazi na drugi cilj: zadržavanja teritorija Hrvatske i Bosne i Hercegovine u granicama neke nove Jugoslavije, tj "Velike Srbije". Opređeljenjem da aktivno utiče na društvena i politička kretanja u SFRJ i svrstavanjem na velikosrpsku stranu, Jugoslovenska narodna armija kao oružana sila svih naroda i narodnosti koji žive u Jugoslaviji, gubi svoj dotadašnji narodni i opštejugoslovenski karakter i postaje

40 Tročlanu delegaciju Evropske zajednice su sačinjavali: Žak Pos (Jacques Poos) - ministar inostranih poslova Luksemburga i predsjedavajući EZ ; Hans Van den Bruk (Hans Van den Broek) - ministar inostranih poslova Holandije i Đani de Mikelis (Giannie De Michelis) - ministar inostranih poslova Italije.

41 7. jula 1991. godine, na Brionima je potpisana deklaracija o prekidu oružanih dejstava u Sloveniji, o uspostavljanju režima SFRJ na granici i odlaganju primjene slovenačke odluke o izdvajanju iz SFRJ za tri mjeseca. Navedenu deklaraciju je prihvatilo i Predsjedništvo SFRJ na svojoj sjednici od 12. jula 1991. godine.

42 Borisav Jović, nav. dj., str. 366.

oružana sila velikosrpske politike i instrument realizacije zacrtanih planova Velikosrpskog pokreta.

Nakon pobjede stranke HDZ na izborima u Republici Hrvatskoj, 1990. godine, predsjednik HDZ-a i predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman,⁴³ u svojim javnim istupima je počeo iznositi teze o nemogućnosti zajedničkog života u Jugoslaviji, zbog različitih kultura i civilizacijskih tradicija naroda koje je sačinjavaju. Po njemu, odnosi unutar Jugoslavije su svakim danom postajali sve teži, a *“45 godina komunističke vladavine je uništilo moralne vrijednosti hrvatskog društva.”*⁴⁴ U vezi budućnosti Hrvatske i njene perspektive, njegovi planovi i planovi stranke HDZ su bili slijedeći: *“Donošenje novog Ustava Republike Hrvatske; urediti novi ustavni položaj Hrvatske u Jugoslaviji kao savezu suverenih država; europeizacija Hrvatske i uključivanje u Evropu; započeti duhovnu i moralnu obnovu hrvatskog društva, i provesti korjenite promjene u vlasničkim odnosima, gospodarstvu i svim drugim područjima života .. itd.”*⁴⁵

U svojim javnim istupima i zahtjevima Franjo Tuđman je bio kategoričan i tvrdio je da ukoliko se svi navedeni zahtjevi ne mogu ostvariti, onda će Hrvatska krenuti samostalno u Evropu. Kao predsjednik novoformirane Hrvatske države, bio je zabrinut zbog činjenice da Srbi koji čine 11% stanovništva Hrvatske zauzimaju 40% mjesta u administraciji, a čak 75% u policiji i javnim glasilima. Bio je doslijedan u svojoj namjeri da se ovakvo stanje u Hrvatskoj ne može dalje tolerisati i da se ovaj odnos mora što prije promijeniti, čime je dao do znanja cjelokupnoj jugoslovenskoj javnosti šta će nova hrvatska vlast u narednom periodu imati kao prioritet svojih aktivnosti.

43 Osnivačka skupština HDZ-a je održana 17. juna 1989. godine, u Staglišću, u prostorijama nogometnog kluba “Borac”. Prvi opći Sabor HDZ - a je održan u dvorani “Lisinski” Zagreb, 24. i 25. februara 1990. godine. Za predsjednika stranke HDZ-a jednoglasno je izabran dr. Franjo Tuđman. 30. maja 1990. godine, konstituisan je Sabor Republike Hrvatske. Sabor je izabrao Predsjedništvo Republike Hrvatske, sa predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom. Za predsjednika Sabora je izabran dr. Žarko Domljan, a za predsjednika nove Vlade je izabran Stipe Mesić.

44 Voren Cimerman, nav. dj., str. 92.

45 Stipe Mesić, **KAKO JE SRUŠENA JUGOSLAVIJA**, Mislavpress, Zagreb 1994, str. 9.

U pogledu odnosa nove Hrvatske vlasti prema Bosni i Hercegovini, Franjo Tuđman, je bez ikakvih historijskih i naučnih dokaza tvrdio: *"Bosna je povjesno dio Hrvatske, i oduvijek je bila u hrvatskoj geopolitičkoj sferi. Ne samo da u Bosni žive Hrvati, već se i većina Muslimana u Bosni osjeća Hrvatima."*⁴⁶

U pogledu novih granica Hrvatske, Tuđman tvrdi: *"Gospodo, i u zemlji i u inostranstvu, hrvatski narod se ne može svesti na ovakove postojeće granice, jer te su se granice uspostavile u doba turske najezde, a ostale su do danas."*⁴⁷ Mjesec dana ranije Tuđman izjavljuje: *"Bosna čini geopolitičku cijelinu sa Hrvatskom i to su prirodne i istorijske granice Hrvatske koje su se izmjenile silom turske i srpske penetracije."*⁴⁸ ...itd.

*"Najznačajniji dokument za uspostavu hrvatske neovisnosti donesen je 25. juna 1991. godine: Deklaracija o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske."*⁴⁹ Odluci Sabora Republike Hrvatske o donošenju Deklaracije je prethodio referendum građana Hrvatske održan 19. maja 1991. godine.⁵⁰

Netrpeljivost sa starim neprijateljstvima srpskog i hrvatskog nacionalizma potencirana medijskim kampanjama i propagandom sa obje strane svakodnevno su podgrijavali narodne mase i usmjeravali ih jedne protiv drugih. Srpsko-crnogorska agresija na Republiku Hrvatsku, za razliku od intervencije u Sloveniji, izvršena je uz upotrebu svih raspoloživih snaga i sredstava.

46 Voren Cimerman, nav. dj., str. 95.

47 Izjava Franje Tuđmana, objavljena u listu Špigl ("**Der Spiegel**"), Bon, 28. juna 1990.

48 Izjava Franje Tuđmana, objavljena u listu "**Borba**", Beograd, 12. aprila 1990.

49 Stipe Mesić, nav. dj., str. 12.

50 Na referendum dana 19. maja 1991. godine, su izašli građani Hrvatske da bi se izjasnili o slijedećem pitanju: "Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu anatomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih republika s drugim republikama prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješavanje državne krize u SFRJ." Na referendum se odazvalo 83,5% građana Hrvatske. Pozitivan odgovor zaokružilo je 93,2%. Pozitivno je odgovorilo oko 70% Srba iz Hrvatske. (Stipe Mesić, nav. dj., str. 13.)

Za razliku od Slovenije, gdje JNA nije imala uporište u “srpskim masama”, u Hrvatskoj su srpsko-crnogorski agresor i JNA računali na pomoć “ugroženih srpskih masa” u teritorijalnim enklavama gdje je srpski narod bio u većini. *“Protiv Hrvatske je vođena politika na dva kolosjeka; opšte vojno zastrašivanje (u početku više nego samo osvajanje) upereno protiv Hrvatske kao cijeline, i istodobno učvršćivanje džepova teritorija naseljenih Srbima, koje su već držali u svojim rukama naoružani Srbi.”*⁵¹ Kao centar žarišta u Hrvatskoj izabrana je Kninska krajina, u kojoj su većinom živjeli Srbi. Tu je dobro organizovan i politički vješto upaljen fitilj za narednu vatru i požar srpskog nacionalizma širom Hrvatske.

Uz pomoć JNA, srpsko stanovništvo se dobro naoružalo i spremilo za rat. Pod izgovorom da neće tolerisati “teror Hrvatske vlasti” nad srpskim narodom, lokalni srpski lideri pod direktnim uticajem Beograda, kroz *“balvan revoluciju”*⁵² pozivaju srpski narod u Hrvatskoj da se otvoreno suprostavi legalnoj vlasti, čime otpočinje rat u Kninskoj krajini, a kasnije i u drugim dijelovima Hrvatske.



Agresija na Hrvatsku pod zastavom SFRJ

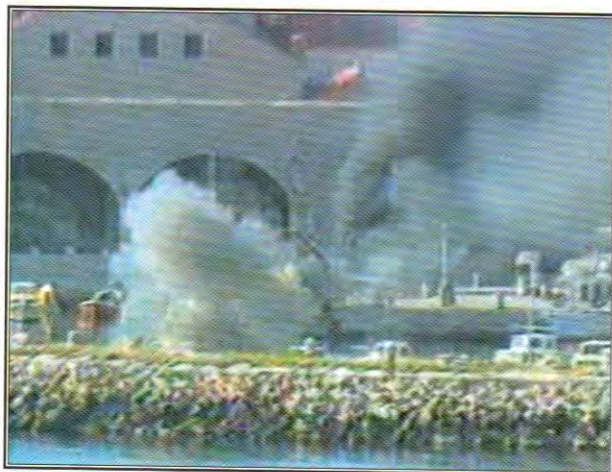
51 Noel Malkolm (Noel Malcolm), **POVJEST BOSNE - KRATKI PREGLED**, Dani, Sarajevo 1995, str. 298.

52 17. avgusta 1990. godine, krajinski Srbi, da bi spriječili ulazak hrvatske policije u Knin, balvanima su blokirali putne saobraćajnice. Ovaj događaj je nazvan **“balvan revolucija”**.

“U prvoj fazi srpske agresije protiv Hrvatske (juli - avgust 1991. godine) glavnu ulogu su odigrale srpske paravojne jedinice, naoružane od Jugoslovenske narodne armije (JNA). Uz pomoć JNA one su napadale potpuno nenaoružana hrvatska sela, naročito u Baniji i u okolini Knina..., Za vrijeme druge faze agresije (septembra 1991.) u borbe se aktivno uključila i sama JNA..., U trećoj fazi, oktobar i novembar 1991, JNA je povela široko rasprostranjeni totalni rat, uz angažovanje avijacije, teške artiljerije i oklopnih jedinica.”⁵³

Tokom rata u Hrvatskoj, JNA je pod izgovorom “zaštite srpskog stanovništva u Hrvatskoj“ bila eksponent srpsko-crnogorskog agresora i aktivno je učestvovala u svim borbenim dejstvima.

“Kroz izvođenje borbenih operacija u ostvarivanju sulude velikosrpske ideje, uništene su brojne materijalne i kulturne vrijednosti a snage agresora su počinile nezapamćene zločine nad hrvatskim i drugim narodima, a da tim ratom ni jedan ozbiljni problem hrvatsko - srpskih odnosa nije bio riješen.”⁵⁴



Granatiranje Dubrovnika

53 **∴ ETNIČKO ČIŠĆENJE - GENOCID ZA VELIKU SRBIJU**, uredio Tilman Cilh (Tilman Zulch), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 1996, str. 63 i 64.

54 Marko Bešker i Seka Kugler, nav. dj., str. 22.

*“Mržnja i defetizam postali su sastavni dio međusobnih odnosa, pogubni za oba entiteta, kao i oružane čarke, pljačke, šikaniranja, obmane i laži. Grupe reinkarniranih ustaša i četnika, razornim udarcima svakodnevno su rušili mir i širom otvarali vrata užasima rata.”*⁵⁵

Iako su srpska i hrvatska nacionalna oligarhija vodile nemilosrdnu medijsku kampanju jedna protiv druge i vršile pripreme za konačan obračun i raščišćavanje stoljetnih nesuglasica, obje strane su gajile potencijalnu nadu da će novom podjelom Jugoslavije prigrabiti komad Bosne i Hercegovine za sebe. U tom cilju su se lideri Hrvatske i Srbije, Tuđman i Milošević tajno sastali 26. marta 1991. godine, u Karađorđevu, vojnom objektu u vlasništvu SFRJ, i načelno se dogovorili oko podjele Bosne i Hercegovine. *“14. aprila 1991. godine, dolazi do nastavka razgovora iz Karađorđeva u Tikvešu - Baranja. Na srpskoj strani su: S. Milošević, S. Avramov, K. Mihajlović i V. Kutlešić. Na hrvatskoj strani su: F. Tuđman, D. Bilandžić, S. Sokol i Z. Lerotić.”*⁵⁶

Detalji sa ovih sastanaka oko podjele Bosne i Hercegovine, još uvijek široj javnosti nisu poznati, obzirom da pored pojedinačnih izjava nekih od učesnika, još uvijek nisu objavljeni nikakvi pisani dokumenti sa ovih sastanaka. *“Dogovor u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine u proljeće 1991. godine (Milošević- Tuđman) jeste repriza sporazuma Cvetković - Maček, pod pokroviteljstvom dvora Karađorđevića.”*⁵⁷ O tajnim dogovorima u Karađorđevu, o podjeli Bosne i Hercegovine, do sada je objavljeno više izjava i svjedočenja lica koja su učestvovala u pripremi kao i samom toku pregovora (dr. Dušan Bilandžić, Hrvoje Šarinić, Stipe Mesić, dr. Smilja Avramov...itd). Najsažetiju i najobjektivniju analizu svih pregovora u Karađorđevu i Tikvešu o planiranoj podjeli BiH je dao Miloš Minić u svojoj knjizi **“DOGOVORI U KARAĐORĐEVU O PODELI BOSNE I HERCEGOVINE”**.⁵⁸

55 Ilija Radaković, nav. dj., str. 95.

56 Isto, str. 259.

57 Džemil Šarac, **SUROVA STRATEGIJA NASILJA**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 112.

58 Miloš Minić, **DOGOVORI U KARAĐORĐEVU O PODELI BOSNE I HERCEGOVINE**, Rabic, Sarajevo 1998.



Slobodan Milošević i Franjo Tuđman u Karađorđevu

***”Sporazum između Tuđmana i Miloševića, odnosno politički i vojni savez velikosrpskih i velikohrvatskih fašista, sračunat da se na temelju uništenja Bošnjaka, Bosna i Hercegovina podjeli i njene teritorije prisajedine Velikoj Srbiji i Hrvatskoj Banovini, nastao je na osnovu pogrešne procjene da se Bošnjaci neće valjano politički i vojno organizovati.”*⁵⁹**

Nakon raspada SKJ na njegovom posljednjem 14. kongresu SKJ 1990. godine, u svim republikama SFRJ dolazi do formiranja različitih političkih i nacionalnih stranaka.

*“Na republičkim izborima 1990. godine, gotovo svugdje pobjedu su odnijeli lokalni nacionalisti. U Sloveniji, vlast nad parlamentom je preuzela antikomunistička koalicija DEMOS;... U Hrvatskoj, na vlast je došla agresivna Hrvatska demokratska zajednica;... U etnički izmješanoj Bosni i Hercegovini, gdje je u utrci sudjelovalo najveći broj projugoslavenskih i prodemokratskih stranki, tri etničke stranke: Muslimana, Srba i Htvata, su osvojile 84% mjesta u skupštini... itd..”*⁶⁰

⁵⁹ Fikret Muslimović, **ODBRANA REPUBLIKE**, Ljiljan, Sarajevo 1995, str. 89.

⁶⁰ Voren Cimerman, nav. dj., str. 87 i 88.

Prva novoformirana stranka u Bosni i Hercegovini je bila Stranka demokratske akcije (SDA), čija je osnivačka skupština održana 26. maja 1990. godine, u Sarajevu.⁶¹ Pod direktnim uticajem velikosrpskih hegemonista iz Srbije dolazi do formiranja Srpske demokratske stranke (SDS), 12. juna 1990. godine.⁶² Osnovna programska platforma ove nacionalističke stranke se zasnivala na očuvanju Jugoslavije, dominacija Srbije u SFRJ i "očuvanje" Bosne i Hercegovine u okviru SFRJ. Inspirisani nacionalističkom euforijom u susjednoj Hrvatskoj, Hrvati Bosne i Hercegovine, 18. avgusta 1990. godine⁶³ u sarajevskoj "Skenderiji", održavaju osnivačku skupštinu Hrvatske demokratske zajednice (HDZ).

*"Našavši se između čekića i nakovnja srpskog i hrvatskog nacionalizma, bosanski Muslimani reagirali su na dva različita načina: pojačali su svoj muslimanski nacionalizam bacajući težište na ono po čemu se najviše razlikuju od ostalih, na svoju religijsku komponentu, a istodobno su isticali da se zalažu za očuvanje jedinstvenog karaktera Bosne i Hercegovine, kao multinacionalne i multikonfesionalne republike."*⁶⁴

Prvi višestranački izbori u Bosni i Hercegovini nakon Drugog svjetskog rata, su održani 18. novembra 1990. godine. Predizborne aktivnosti stranaka u Bosni i Hercegovini tokom 1990. godine, kod izbornog tijela su probudile svijest i uvjerenje o ugroženosti vlastite nacije u Bosni i Hercegovini, što je kao krajnji rezultat tih strahovanja, dovelo do tronacionalnog stranačkog trijumfa. *"Od ukupnog broja registriranih stranaka u Bosni i Hercegovini 1990. godine, na izbore je izašlo samostalno ili u koalicijama njih 15."...* *"Svoje kandidate za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, istaklo je 8 političkih stranaka sa 27 kandidata, uz još jednog nezavisnog kandidata (ukupno 28 kandidata)."*⁶⁵

61 Suad Arnautović, **IZBORI U BOSNI I HERCEGOVINI '90**, Promocult, Sarajevo 1996, str. 39.

62 Isto, str. 41.

63 Isto, str. 43.

64 Noel Malkolm, nav. dj., str. 290.

65 Suad Arnautović, nav. dj., str. 103.

*Za Skupštinu SR Bosne i Hercegovine, 15 političkih stranaka je istaklo oko 1.500 kandidata za 240 poslaničkih mjesta u Vijeću građana i Vijeću općina Skupštine Bosne i Hercegovine.”*⁶⁶

”Na izborima za Skupštinu Bosne i Hercegovine, učestvovalo je 2.339.958 birača, od ukupno 3.144.353 upisanih u biračke spiskove ili 74,42 %. Stranačka struktura Skupštine Bosne i Hercegovine (u oba Vijeća) je bila slijedeća:

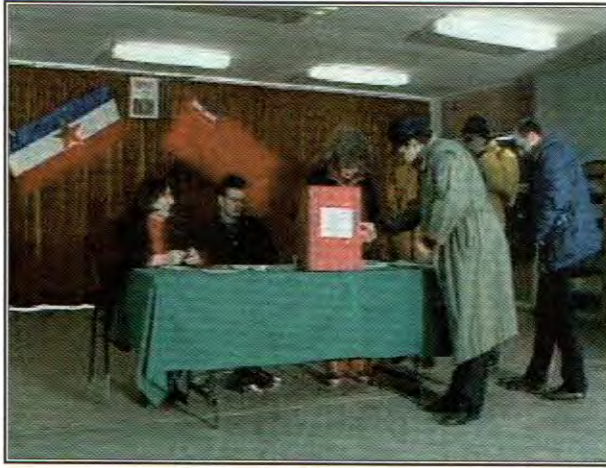
- *Stranka demokratske akcije (SDA) je osvojila 86 mjesta ili 35,85 %;*
- *Srpska demokratska stranka (SDS) je osvojila 72 mjesta ili 30,00 %;*
- *Hrvatska demokratskazajednica (HDZ) je osvojila 44 mjesta ili 18,35 %;*
- *Savez komunista - Socijalistička demokratska partija (SK-SDP) je osvojila 14 mjesta ili 5,83 %;*
- *Savez reformskih snaga Jugoslavije za Bosnu i Hercegovinu (SRSJ za BiH) je osvojila 12 mjesta ili 5,00 %;*
- *Savez komunista - Socijalistička demokratska partija i Demokratski socijalistički savez (SK-SDP i DSS) su osvojili 5 mjesta ili 2,08 % ... itd.*⁶⁷

*”Istorijska je činjenica da tri pobjedničke partije koje su formirale Parlament, Vladu i Predsjedništvo, nisu izgradile političku osnovicu koalicije i na tome i konsenzus o upravljanju Bosnom i Hercegovinom, u istorijskom momentu kada je Bosna i Hercegovina bila pred najvećim izazovima da nastavi svoj miran razvitak, da se očuva zajednički život u njoj, da se očuva njena cjelovitost i da se u konsenzusu izgradi ideja suverenosti Bosne i Hercegovine u vremenu raspada Jugoslavije”.*⁶⁸

66 Isto, str. 107.

67 Isto, str. 108.

68 Mirko Pejanović, **BOSANSKO PITANJE I SRBI U BOSNI I HERCEGOVINI**, Bosanska knjiga, Sarajevo 1999, str. 43.



Izbori u BiH 1990. godine

Period 1990. i 1991. godine, označavao je postepeni kraj Jugoslavije. Nakon raspada SKJ na 14. kongresu SKJ, republičko rukovodstvo Srbije 28. septembra 1990. godine, donosi novi Ustav u kojem dotadašnje autonomne pokrajine Vojvodina i Kosovo gube svoju autonomnost, iako im je ona bila zagarantovana Ustavom SFRJ, koji je još uvijek bio na snazi. *”Taj samovoljni čin Srbije je bio onaj detonator koji je najneposrednije olabavio odgovornost ostalih republika za očuvanje jedinstvene Jugoslavije, kao zajedničke države”.*⁶⁹

Po primjeru Srbije, Slovenija u decembru 1990. godine, i Hrvatska u maju 1991. godine, donose svoje nove ustave čime osnažuju svoju državnu suverenost. To isto čini i Makedonija u novembru 1991. godine, donoseći novi Ustav. *”Sobranje Republike Makedonije je 17. septembra 1991. godine, donijelo deklaraciju kojom se dotadašnja republika konstituše kao suverena i samostalna država Makedonija. Sobranje je na sjednici od 17. novembra 1991. godine, usvojilo novi Ustav Republike Makedonije i ustavni zakon, kojim su učinjene radikalne izmjene u oblasti narodne odbrane i vojne obaveze, tako što se ustanovljavaju posebne oružane snage Republike Makedonije.”*⁷⁰

69 Omer Ibrahimagić, **BOSNA I BOŠNJACI IZMEĐU AGRESIJE I MIRA**, str. 13

70 Smail Ćekić, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA 1991.-1993.**, Ljiljan, Sarajevo 1994, str. 147.

Nakon navedenih aktivnosti federalnih jedinica SFRJ, Bosna i Hercegovina se je našla na raskršću, da li ostati u "krnjoj" Jugoslaviji ili biti samostalna i nezavisna država? Predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine gospodin Alija Izetbegović, nakon niza bezuspješnih pregovora o reformi buduće SFRJ, u televizijskom intervju je izjavio: *"Morali smo izabrati između toga da budemo nezavisna država ili da postanemo dio neke Velike Srbije"*.⁷¹

U noći 14. na 15. oktobra 1991. godine, u Skupštini Republike Bosne i Hercegovine, predstavnici stranki SDA i HDZ, su ponudili prijedlog za izglazavanje suvereniteta Republike Bosne i Hercegovine. Srpski predstavnici u Skupštini su odbili ponuđeni prijedlog i u dva sata ujutro narednog dana, su definitivno napustili ovu zajedničku instituciju Bosne i Hercegovine.

Lider SDS-a, Radovan Karadžić,⁷² je tada pred cjelokupnim auditorijumom Skupštine SR Bosne i Hercegovine izjavio: *"Ovo nije dobro što vi radite. Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu, ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošle Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje."*

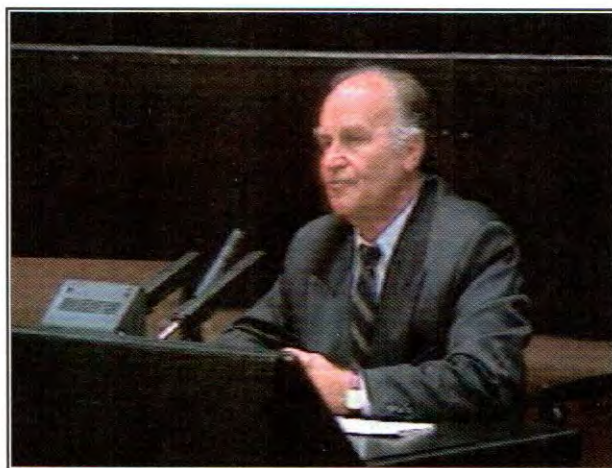
71 **∴ RATNI ZLOČINI U BOSNI I HERCEGOVINI** - Izvještaji Amnesti Internešnela (Amnesty International) i Helsinki Voča (Helsinki Watch), Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Zagreb 1993, str. 197.

72 **Radovan Karadžić**, rođen 19. juna 1945. godine, u selu Petnica kod Šavnika, Crna Gora. Jedan od osnivača Srpske demokratske stranke BiH. Predsjednik stranke SDS BiH od 12. juna 1990. godine. Na Skupštini održanoj 12. maja 1992. godine, izabran za predsjednika Srpske Republike u BiH. Od 20. 12. 1992. godine, vrhovni komandant oružanih snaga Srpske Republike u BiH. 19. jula 1996. godine, pod pritiskom međunarodne zajednice podnosi ostavku na mjesto predsjednika SDS. Tužilac Međunarodnog tribunala u Hagu, Ričard Goldston (Richard Goldstone) 25. jula 1995. godine, podigao optužnicu br. IT-95-5-I, protiv njega za genocid, saučesništvo u genocidu, zločine protiv čovječnosti, kršenja zakona ili običaja rata i teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine. Trenutno se nalazi u bjekstvu.



Radovan Karadžić

Na njegovu izjavu, replicirao mu je predsjednik Predsjedništva SR BiH, Alija Izetbegović: ***”Muslimanski narod neće nestati. To ja poručujem Karadžiću.”***⁷³



Alija Izetbegović

⁷³ Stenogrami i video zapis sa sjednice Skupštine SR BiH, održane 14. na 15. oktobra 1991. godine.

"Izvijesno je da SDS ni u jednoj situaciji nije pristajao na ideju suverene Bosne i Hercegovine, ideju samostalne i nezavisne države, države sa međunarodnim priznanjem i u istorijskim, međunarodno priznatim granicama." ⁷⁴

Skupština SR Bosne i Hercegovine na zajedničkoj sjednici vijeća Skupštine SR Bosne i Hercegovine, isto veče je donijela Memorandum (Pismo o namjerama) i Platformu o položaju Republike Bosne i Hercegovine u budućem ustrojstvu jugoslovenske zajednice. ⁷⁵

"Pripremajući se za agresiju na Bosnu i Hercegovinu, rukovodstvo SDS-a BiH, je oslanjajući se na Srbiju i Crnu Goru, preuzelo čitav niz aktivnosti i donijelo veći broj propisa u cilju rušenja legalnog poretka u Bosni i Hercegovini, osvajanju cijele teritorije Republike i formiranja srpske države, kao i stvaranje mogućnosti za njeno priključenje tzv. Jugoslaviji." ⁷⁶

Samo desetak dana nakon napuštanja Skupštine, Klub srpskih poslanika u Skupštini Bosne i Hercegovine (Klub stranki SDS i SPO), 24. oktobra 1991. godine, u "Plavoj sali" zgrade Skupštine Bosne i Hercegovine, održavaju osnivačku "Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini". Osnovni smisao i cilj konstituisanja "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini" je bio u tome, da su samozvani lideri srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, pod direktnim uticajem Velikosrpskog pokreta, na čelu sa Slobodanom Miloševićem, željeli da "uzmu sudbinu" srpskog naroda u svoje ruke i da u ime srpskog naroda zadrže Bosnu i Hercegovinu u nekoj budućoj Jugoslaviji, koju bi sačinjavali Srbija, Crna Gora, SAO Krajina, SAO Slavonija, Baranja i Zapadni Srem, te drugi koji se za taj ostanak izjasne.

"Trebalo je po svaku cijenu Bosnu i Hercegovinu zadržati u nekoj novoj Jugoslaviji, odnosno Srboslaviji ili Velikoj Srbiji". ⁷⁷

74 Mirko Pejanović, nav. dj., str. 44.

75 Omer Ibrahimagić, **POLITIČKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE**, Magistrat, Sarajevo 1999, str. 244-246.

76 Smail Čekić, nav. dj., str. 29 i 30.

77 Omer Ibrahimagić, **BOSNA I BOŠNJACI - DRŽAVA I NAROD KOJI SU TREBALI NESTATI**, Svjetlost, Sarajevo 1995, str. 53.

Osnovne odluke donešene na osnivačkoj sjednici "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini" od 24. oktobra 1991. godine, su bile:

- ▶ Odluka o konstituisanju "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini";
- ▶ Odluka o raspisivanju i sprovođenju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini o ostajanju u zajedničkoj državi Jugoslaviji;
- ▶ Odluka o davanju ovlašćenja za predstavljanje i zaštitu interesa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u organima federacije, odnosa sa drugim državama i međunarodnim organizacijama i institucijama;
- ▶ Odluka o donošenju Deklaracije Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.... itd.⁷⁸

Za predsjednika "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini" je izabran Momčilo Krajišnik,⁷⁹ uz dva podpredsjednika i sekretara skupštine. Na osnovu Odluke Skupštine srpskog naroda u BiH, u dane 9. i 10. novembra 1991. godine, u Bosni i Hercegovini je održan nelegalni plebiscit srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji sa Srbijom, Crnom Gorom, SAO Krajinom, SAO Slavonijom, Baranjom i Zapadnim Sremom, te

78 Odluke su objavljene u listu SDS-a BiH "Javnost". Dio odluka je preuzet iz knjige Smaila Čekića, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA 1991.- 1993.**, str. 30.

79 **Momčilo Krajišnik**, rođen 20. januara 1945. godine, u s. Zabrđe, Sarajevo, BiH. 12. jula 1990. godine, izabran u glavni odbor SDS-a BiH. Prvi predsjednik višestranačke Skupštine SR BiH. Predsjednik "Skupštine srpskog naroda u BiH" od 24. oktobra 1991. godine. Prvi i najvažniji saradnik predsjednika SDS-a BiH i ratnog zločinca, Radovana Karadžića, sa kojim je planirao, podsticao i rukovodio izvršenjem masovnih ratnih zločina nad bošnjačkim stanovništvom tokom agresije na BiH. 3. aprila 2000. godine, vojnici SFOR-a su ga uhapsili na Palama i transportovali u Hag, gdje mu se trenutno sudi po optužnici broj. IT-00-39-I od 21. marta 2000. godine. Na osnovu izdate optužnice Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju u Hagu, optužen je za genocid, zločine protiv čovječnosti, kršenje zakona ili običaja rata i teške povrede Ženevskih konvencija. Suđenje pred međunarodnim tribunalom u Hagu mu je otpočelo 03. 02. 2004. godine.

drugim koji se za taj ostanak izjasne. Prema popisu iz 1991. godine, u Bosni i Hercegovini je bilo 1,369.258 Srba ili 31.4 %. U Biračke spiskove za plebiscit je bilo upisano 1,064.157 Srba, od čega po osnovu lične karte 251.394 glasača.

Na plebiscitu nisu bile obuhvaćene općine: Kreševo, Lištica, Grude, Čitluk, Gornji Vakuf, Ljubuški, Fojnica i Posušje, sa 119.276 upisanih građana u spise. Za plebiscit se trebalo izjasniti ukupno 999.881 glasač srpske nacionalnosti. Prema zvaničnom izvještaju Glavne komisije za sprovođenje plebiscita, koji je objavljen u listu "Javnost", za plebiscitarno pitanje izjasnilo se je 1,563.030 Srba. Ostaje neobjašnjeno pitanje, odakle ovoliki broj glasača i po kakvim se spisima glasalo ? Nakon plebiscita, 21. novembra 1991. godine, održava se sjednica "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini" na kojoj se donose slijedeće odluke:

- ▶ Odluka o verifikaciji već proglašenih tzv. "Srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini": "Autonomna regija Krajina", "SAO Hercegovina", "SAO Romanijsko-Birčanska", "SAO Semberija" i "SAO Sjeverna Bosna";
- ▶ Odluka o teritoriji opština, mjesnih zajednica i naseljenih mjesta u Bosni i Hercegovini, koja se smatra teritorijom savezne države Jugoslavije,...itd.⁸⁰

Odlukom "Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini" od 9. januara 1992. godine, donešena je Deklaracija o proglašenju "Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini". Nakon donošenja Deklaracije, pristupa se donošenju Ustava "Republike srpskog naroda u Bosni i Hercegovini", 28. februara 1992. godine.⁸¹

80 Smail Čekić, nav.dj., str.30.

81 Odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, U broj 47/92, na sjednici održanoj 8. oktobra 1992. godine, poništene su: 1.- Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda u BiH od 9. januara 1992. godine; 2.- Ustav Srpske republike BiH od 28. februara 1992. godine; 3.- Opšti akti doneseni na osnovu akata navedenih u predhodnim tačkama. Odluka je objavljena u Službenom listu R BiH broj 18. od 7. oktobra 1992. godine. (Omer Ibrahimagić, **POLITIČKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE**, str. 279 - 281.)



Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić - predvodnici SDS-a

*“Na osnovu člana 2.i 3. Ustava SFRJ i Amandmana 51, 60, 61 i 62. na Ustav SR Bosne i Hercegovine, člana 3. i 45. stav 2 Zakona o Vladi SR Bosne i Hercegovine (“Službeni list SR Bosne i Hercegovine “broj 33/99), Platforme o položaju Bosne i Hercegovine u budućem ustrojstvu jugoslovenske zajednice i Memoranduma (Pismo o namjerama) usvojenih 14. oktobra 1991. godine, na Skupštini SR Bosne i Hercegovine, a povodom Deklaracije o Jugoslaviji i Deklaracije o smjernicama o priznavanju država u Istočnoj Evropi i Sovjetskom Savezu, usvojenih od strane Evropske zajednice i njenih zemalja članica na Savjetu ministara EZ u Briselu 17. decembra 1991. godine, Vlada SR Bosne i Hercegovine je 20. decembra 1991. godine, donijela Odluku o priznavanju državnosti i podnijela je zahtjev Evropskoj zajednici za priznavanje suvereniteta i nezavisnosti Bosne i Hercegovine”.*⁸²

*“Od zahtjeva Predsjedništva i Vlade Republike Bosne i Hercegovine za međunarodnim priznanjem njene nezavisnosti, 20. decembra 1991. godine, započinje egzistencija Bosne i Hercegovine kao samostalne, nezavisne i suverene države”.*⁸³

82 Omer Ibrahimagić, **POLITIČKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE**, str. 262-263.

83 Omer Ibrahimagić, **BOSNA I BOŠNJACI IZMEĐU AGRESIJE I MIRA**, str. 134.

Konferencija Evropske zajednice o Jugoslaviji je formirala Arbitražnu komisiju - Badinterovu komisiju,⁸⁴ koja se bavila procjenom statusa jugoslovenske federacije u procesu njene disolucije. Na osnovu stavova i mišljenja Arbitražne komisije Konferencije EZ o Jugoslaviji, Skupština SR Bosne i Hercegovine na zajedničkoj sjednici vijeća Skupštine SR Bosne i Hercegovine, održanoj 24. i 25. januara 1992. godine, je donijela Odluku o raspisivanju republičkog referenduma za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine.⁸⁵ Odlučeno je da se referendum održi u dane 29. februara i 1. marta 1992. godine.



Referendum u BiH

84 **Badinterova komisija** - Arbitražna komisija Konferencije Evropske zajednice o Jugoslaviji, formirana u novembru 1991. godine. Sačinjavali su je predsjednici ustavnih sudova pet zapadnoevropskih zemalja na čelu sa Francuzom Robertom Badinterom (Robert Badenteur). Bavila se je procjenom statusa jugoslovenske federacije u procesu njezina raskola i uslova za priznanje nezavisnosti nekih republika bivše Jugoslavije od Evropske zajednice. Decembra 1991. godine, Komisija je zaključila da je "Jugoslavija u procesu rasula" i odredila 23. decembar kao krajnji rok za prijave republika bivše Jugoslavije da traže od Evropske zajednice priznanje svoje nezavisnosti. One koje budu ispunjavale odgovarajuće uslove bile bi priznate 15. januara 1992. godine. (Izet Beridan, Ivo M. Tomić i Muharem Kreso, **LEKSIKON SIGURNOSTI**, str. 37 i 38.)

85 Odluka je objavljena u Službenom listu R BiH broj 2. od 27. januara 1992. godine. (Omer Ibrahimagić, **POLITIČKI SISTEM BOSNE I HERCEGOVINE**, str. 267.)

*“Od ukupnog broja glasača 3,253.847 na republički referendum za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine izašlo je i glasalo 2,073.568 glasača sa pravom glasa ili 64,31%. Od ukupnog broja važećih glasačkih listića “ZA” je bilo 2,061.932 glasača ili 99,44 %, dok je protiv glasalo 6.037 ili 0,29 %, a nevažećih glasačkih listića je bilo 5.227 ili 0,25%.”*⁸⁶ Održanim referendmom i njegovim rezultatima, Bosna i Hercegovina je stekla međunarodno pravni legitimitet i mogućnost da proglasi svoju samostalnost kao članica bivše Jugoslavije, a što su već bile učinile Slovenija, Hrvatska i Makedonija.

U noći 1. na 2. marta 1992. godine, pošto su objavljeni rezultati referenduma o nezavisnosti i suverenosti Bosne i Hercegovine, ekstremni bosanski Srbi, predvođeni i organizovani od strane pripadnika KOS-a JNA, nezadovoljni rezultatima referenduma, u kojem nisu niti učestvovali, na cijelom prostoru grada Sarajeva, postavljaju ulične barikade. Uličnim blokadama je rukovodio Krizni štab SDS-a BiH, na čelu sa Rajkom Dukićem. Prema saopštenju Kriznog štaba SDS-a, kao neposredni povod za postavljanje uličnih barikada po Sarajevu, je poslužilo ubistvo ”srpskog svata” Nikole Gardovića ispred pravoslavne crkve na Bašćaršiji, koje je planski iskorišteno za blokadu grada, kako bi se prikriili stvarni razlozi postavljanja barikada.



Martovske barikade u Sarajevu

⁸⁶ Izvještaj Republičke izborne komisije, objavljen u Službenom listu R BiH, broj 7. od 27. marta 1992. godine. (Omer Ibrahimagić, nav. dj., str. 268.)

Kasniji razvoj događaja je pokazao da je stvarni razlog postavljanja barikada, bio planska aktivnost političkog vrha SDS-a da se onemogući i zaustavi sprovođenje rezultata referenduma građana Bosne i Hercegovine.

Ova svojevrsna drama i paraliza javnog i društvenog života u glavnom gradu Bosne i Hercegovine je okončana tek 3. marta 1992. godine. Na poziv tadašnjeg komandanta 2. vojne oblasti, general-pukovnika Milutina Kukanjca, u zgradu komande 2. vojne oblasti dolaze predsjednik Predsjedništva SR BiH Alija Izetbegović i lider SDS-a Radovan Karadžić. Nakon dugih pregovora postignut je sporazum o formiranju mješovitih patrola JNA i organa MUP-a BiH, koje će kontrolisati sva kretanja po gradu i obezbjediti mir.

*“JNA se pravila pomiriteljskom i neutralnom, iako je znala za ovaj smišljen i dugo planirani potez SDS-a, a svojim kanalima je uglavnom zamaskiranim ljudima na barikadama doturala hranu, a predhodno ih je snabdijela oružjem i municijom”.*⁸⁷

Martovske barikade po gradu Sarajevu, je bila samo uvertira srpsko-crnogorskog agresora za naredna zlodjela koja će činiti nad bošnjačkim narodom tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

Dana 6. aprila 1992. godine, rezultate referenduma i odluku rukovodstva Bosne i Hercegovine o samostalnosti i nezavisnosti Bosne i Hercegovine, priznaju i potvrđuju članice Evropske zajednice, čime se zvanično priznaje državni suverenitet i nezavisnost Bosne i Hercegovine. Dana 21. maja 1992. godine, Bosna i Hercegovina je primljena u članstvo Organizacije Ujedinjenih nacija.

*“Međunarodnopravnim priznanjem Bosne i Hercegovine definitivno su pokopane sve aspiracije onih koji na račun njenog teritorija hoće praviti veliku Srbiju i veliku Hrvatsku i novo proširenje Crne Gore”.*⁸⁸

87 Nijaz Duraković, **PROKLETSTVO MUSLIMANA**, Oslobođenje, Sarajevo 1993, str. 212.

88 Omer Ibrahimagić, **BOSNA I BOŠNJACI IZMEĐU AGRESIJE I MIRA**, str. 137.

2. TRANSFORMACIJA JNA U SRPSKO - CRNOGORSKU VOJSKU I NJENA ULOGA U RJEŠAVANJU JUGOSLOVENSKE KRIZE

Karakter svake oružane sile zavisi od karaktera društveno-političkog uređenja u kojem je ona stvorena i može se odrediti prema ciljevima i zadacima koje pred nju postavlja vladajući režim. Historija svake oružane sile pokazuje da su njen karakter, ciljevi i zadaci koje treba da izvršava, kao i odnosi koji u njoj vladaju, neposredno i tijesno povezani sa političkim, ekonomskim i drugim društvenim odnosima koji karakterišu društveni poredak i uređenje države u kojoj je ta oružana sila stvorena i u kojoj egzistira.

Oružane snage SFRJ kao bitan element društveno-političkog sistema SFRJ, nastale su i konstituisane tokom četverogodišnjeg narodnooslobodilačkog rata kojeg su vodili narodi i narodnosti Jugoslavije protiv okupatora i raznih kolaboracionističkih snaga u periodu od 1941. do 1945. godine. Od nastanka kao opštenarodne oslobodilačke vojske pa do moderne oružane sile kakva je bila krajem osamdesetih godina, organizaciona struktura Oružanih snaga se planski i koordinirano dograđivala i usavršavala, zadržavajući i njegujući jugoslovenski i narodni karakter i tijesnu povezanost sa civilnim strukturama i širokim narodnim masama koje su je i sačinjavale.

Kao jedinstvena oružana sila građana Jugoslavije, svih naroda i narodnosti SFRJ, oružane snage SFRJ sastojale su se od dvije komplementarne i specifične komponente: Jugoslovenske narodne armije (JNA) i Teritorijalne odbrane (TO). Struktura i organizacija OS SFRJ je prikazana na šemi broj 1.

Prema Ustavu SFRJ, Oružane snage SFRJ, su imale zadatak da štite slobodu, nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu cjelokupnost i Ustavom SFRJ utvrđeno društveno uređenje. One su trebale da štite i brane Jugoslaviju kao društveno-političku i državnu federativnu zajednicu radnih ljudi i građana i ravnopravnih naroda i narodnosti i njen socijalistički društveno-politički sistem.

Oružane snage SFRJ su bile namjenjene za vođenje oružane borbe na cjelokupnom i jedinstvenom jugoslovenskom ratištu (na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru), primjenom raznih oblika oružane borbe i u svim uslovima ratovanja.

Rukovođenje i komandovanje oružanim snagama SFRJ je bio integralni dio jedinstvenog sistema rukovođenja opštenarodnom odbranom u SFRJ. Sistem rukovođenja i komandovanja u OS SFRJ je obuhvatao: Predsjedništvo SFRJ – Vrhovnu komandu, kao najviši organ rukovođenja i komandovanja OS u miru i ratu; Savezni sekretarijat za narodnu odbranu (SSNO) u funkciji štapskog organa Predsjedništva SFRJ; komande, štabove i ustanove oružanih snaga svih nivoa rukovođenja i komandovanja. Sistem rukovođenja i komandovanja OS SFRJ bio je organizovan na strategijskom, operativnom i taktičkom nivou.

Strategijski nivo rukovođenja i komandovanja OS SFRJ je ostvarivalo Predsjedništvo SFRJ preko odgovarajućih komandi strategijskih grupacija (vojnih oblasti). Predsjedništvo SFRJ, u skladu sa Ustavom SFRJ i drugim saveznim zakonima, je donosilo: odluke, direktive, naredbe, smjernice, pravila i druge vrste akata kojima je regulisalo uspješno funkcionisanje sistema rukovođenja i komandovanja OS SFRJ. Predsjedništvu SFRJ kao najvišem organu rukovođenja i komandovanja su bili neposredno potčinjeni: savezni sekretar za narodnu odbranu, komandanti strategijskih grupacija (vojnih oblasti), Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane, Ratne mornarice, komandanti samostalnih korpusa i komandanti štabova Teritorijalne odbrane socijalističkih republika. Predsjedništvo SFRJ je svojim aktima regulisalo i utvrđivalo: sistem rukovođenja i komandovanja oružanim snagama; osnovne planove razvoja i modernizacije oružanih snaga; organizaciju i formaciju oružanih snaga; planove upotrebe oružanih snaga u slučaju rata i u drugim vanrednim prilikama; planove mobilizacije oružanih snaga; sistem naoružavanja i opremanja oružanih snaga; propise o obuci i vojnoj disciplini i druge propise u oblasti odbrane predviđene saveznim zakonima. Predsjedništvo SFRJ je moglo određene poslove rukovođenja i komandovanja oružanim snagama prenijeti na saveznog sekretara za narodnu odbranu.

Operativni nivo je obuhvatao rukovođenje i komandovanje operativnim jedinicama i sastavima. Operativne komande su rukovodile i komandovala preko komandi taktičkih jedinica i odgovarajućih štabova TO. Taktički nivo je obuhvatao rukovođenje i komandovanje taktičkim jedinicama JNA i TO.

“Jugoslovenska narodna armija kao udarni dio jedinstvenih Oružanih snaga SFRJ okosnica je odbrambenog sistema SFRJ i zajedno sa Teritorijalnom odbranom je oslonac drugim snagama općenarodne odbrane i društvene samozaštite u obavljanju njihovih odbrambenih zadataka.”⁸⁹

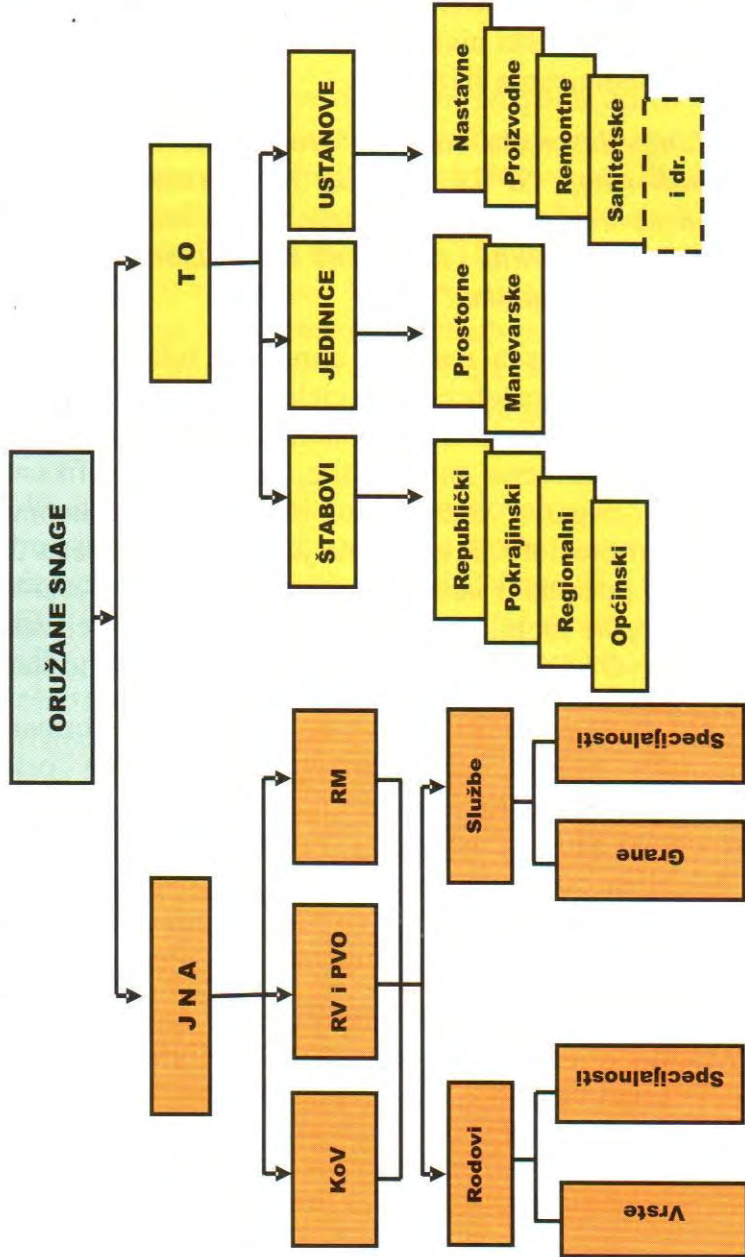
Jugoslovenska narodna armija je bila obučavana i tehnički opremana da se osloncem na cjelokupno stanovništvo Jugoslavije, zajedno sa Teritorijalnom odbranom i drugim snagama opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, uspješno i efikasno suprostavi oružanim snagama eventualnog agresora, na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru. Pripremana je i osposobljavana da se efikasno suprostavi početnom udaru agresora i stvori preduslove za uspješno izvršenje opšte mobilizacije društva i nesmetan prelazak cjelokupnog sistema ONO i DSZ SFRJ iz mirnodopskog na ratno stanje.

Od svog postanka pa sve do sramne transformacije u srpsko-ernogorsku vojsku, JNA je izgrađivana kao oslobodilačka i revolucionarna vojska i kao armija bratstva i jedinstva svih naroda i narodnosti SFRJ. Poslijeratni, mirnodopski period razvoja JNA je bio uslovljen razvojem i promjenama društveno-političkog sistema i drugih promjena u SFRJ, koje su se direktno odražavale i na promjene i reorganizaciju JNA u pojedinim etapama njenog razvoja.

JNA je bila organizovana u vidove, rodove i službe, odnosno odgovarajuće jedinice i ustanove. Vidovi JNA su: Kopnena vojska (KoV), Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana (RV i PVO) i Ratna mornarica (RM).

89 .: STRATEGIJA ORUŽANE BORBE, str. 103.

STRUKTURA I ORGANIZACIJA ORUŽANIH SNAGA SFRJ



Kopnena vojska je bila vid JNA namijenjen za vođenje borbenih dejstava na kopnenom dijelu jugoslovenskog ratišta. To je bio najbrojniji vid JNA i glavni nosilac oružane borbe u saradnji sa ostalim vidovima JNA. KoV je organizovana u jedinice i ustanove. Prema veličini i zadacima koje su izvršavale jedinice KoV-a su bile taktičke (četa - baterija, bataljon – divizion, puk, brigada i divizija) i operativne (korpus). Po svom sastavu su mogle biti jednorodne ili združene (puk, brigada, divizija), stalnog ili promjenljivog sastava. Za izvršavanje pojedinih operativnih zadataka mogli su se formirati privremeni operativni sastavi i grupacije.

Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana je bio vid JNA namijenjen za vođenje oružane borbe u vazдушnom prostoru. Osnovni zadaci ovoga vida JNA su bili: borba za prevlast u vazдушnom prostoru; izviđanje; vatrena podrška; prevoženje; protivvazdušna odbrana teritorije i jedinica oružanih snaga; vazduhoplovna podrška snaga KoV-a, RM i TO. Osnovni rodovi RV i PVO su bili: avijacija; artiljerijsko – raketne jedinice protivvazdušne odbrane i jedinice vazdušnog osmatranja i javljanja. Osnovna služba je bila vazduhoplovnotehnička. Prema veličini i zadacima koje su izvršavale jedinice RV i PVO su bile taktičke (eskadrila, četa - baterija, bataljon – divizion, puk, brigada) i operativne (korpus RV i PVO).

Ratna mornarica je bila vid JNA namijenjen za vođenje borbenih dejstava na jadransko pomorskom vojištu i na unutrašnjim plovnim putevima. Osnovni zadaci RM su bili: borba protiv pomorskih snaga agresora; odbrana obale; ostrva i obalnog mora; odbrana unutrašnjih plovnih puteva; obezbjeđenje pomorskog saobraćaja i podrška snaga KoV-a i TO. U svom sastavu RM je imala: pomorske, obalske i riječne snage, kao i mornaričke ustanove na kopnu. Riječna ratna flotila je bila namijenjena za: djelovanje na unutrašnjim plovnim putevima; zaprečavanje i protivminsku odbranu unutrašnjih plovnih puteva i podršku jedinicama KoV i TO.

Rodovi JNA su bili: pješadija; artiljerija; inžinjerija; oklopne i mehanizovane jedinice; artiljerijsko raketne jedinice; protivvazdušna odbrana; atomsko – biološko – hemijska odbrana; veza; avijacija; jedinice vazdušnog osmatranja i javljanja; jedinice za elektronsko izviđanje i protiv elektronska dejstva i pomorstvo.

Rodovi su bili podijeljeni na vrste i specijalnosti, zavisno od namjene i specifičnosti roda.

Službe u JNA su bile: tehnička; vazduhoplovnotehnička; mornaričkotehnička; intendantska; sanitetska; veterinarska; saobraćajna; građevinska; finansijska; geodetska; pravna; služba informatike i muzička služba. Službe su bile podijeljene na grane i specijalnosti.

Komande u JNA u skladu sa njihovom organizacijom, namjenom, ulogom i zadacima koje su trebali realizovati su bile organizovane na intervidovskoj, vidovskoj, intrerodovskoj i rodovskoj osnovi.

“Konceptija opštenarodne odbrane je izgrađivana u okviru političkog sistema u kome je postojala samo jedna politička partija - Savez komunista Jugoslavije.... Ta partija je, s obzirom na društvenu i političku ulogu koju je imala, ostvarivala i maksimalan uticaj na oblikovanje i funkcionisanje odbrambenog sistema.”⁹⁰

Ciljevi i zadaci JNA su bili jasno utvrđeni Ustavom SFRJ i oni su se u osnovi sastojali od dva osnovna zadatka. Prvi zadatak JNA je bio odbrana SFRJ od spoljašne agresije a drugi zadatak je bio zaštita Ustavnog poretka SFRJ. *“Iako je Ustavom SFRJ regulisano da oružane snage, uz svoj osnovni zadatak obezbeđenja nezavisnosti i teritorijalne cjelokupnosti SFRJ, štite i Ustavom SFRJ utvrđeni poredak, u poslijeratnoj istoriji Jugoslavije, nema ni jednog primjera da je JNA sa oružjem uredovala u svojoj ulozi.”⁹¹* Svoj prvi zadatak JNA je u poslijeratnom periodu vrlo uspješno realizovala, i bila je dobro organizovana, osposobljena i pripremljena za funkciju odvrćanja od agresije. Svoj drugi zadatak, zaštite Ustavnog poredka SFRJ i zaštite socijalističkog državnog uređenja i društvenog samoupravljanja, JNA nije imala potrebe da ispunjava sve do 1990. godine, tj. do raspada Saveza komunista Jugoslavije na 14. kongresu SKJ, kada na prostorima SFRJ dolazi do formiranja niza različitih političkih partija i težnje pojedinih federalnih jedinica SFRJ, za reformom društva i demokratskom transformacijom postojećeg jugoslovenskog društva u cijelini.

90 Boško Todorović i Dušan Vilić, **IZDAJA I ODBRANA JUGOSLAVIJE**, Privredapublik, Beograd 1990, str. 24.

91 Isto, str. 122.

“Građena na nefleksibilnim, real-socijalističkim temeljima, pod jakim uticajem SKJ i koncipirana prvenstveno za zaštitu socijalističkog režima, JNA se nije mogla mijenjati u skladu s promjenama u društvu, već je nastojala očuvati svoj monistički karakter.”⁹²

Početkom 80-tih godina, dolazi do duboke krize u odnosima između pojedinih federalnih jedinica u pogledu reorganizacije i budućeg društvenog uređenja SFRJ. Tadašnje jugoslovensko političko vođstvo nije bilo u stanju riješiti iskrse strateške probleme društva, koje je novo vrijeme promjena u Evropi i svijetu neminovno od njega zahtijevalo.

“Armijski vrh je ostao zarobljenik teške i ne samo njegove zablude da je Jugoslavija partijska država, a ne ono što je bila i što je jedino i mogla biti da bi se održala: zajednica ravnopravnih naroda koji su se udružili svojom voljom i kojima partijska knjižica nije smela zamjeniti ni ličnu kartu ni pasoš”.⁹³

Nakon prvih višestranačkih izbora u SFRJ tokom 1990. godine, JNA kao ideološka vojska, obzirom da je preko 90% oficirskog kadra pripadao SKJ, vođena idejom jugoslovenstva, htjela je po svaku cijenu održati SFRJ i njen postojeći politički sistem. *“Važnost uloge SKJ u vojnom životu dovelo je do njezine potpune infiltracije u sve segmente vojne strukture...Krajnji rezultat takva pristupa SKJ oružanim snagama bio je poistovjećivanje interesa armijskog sa interesima partijskog vodstva.”⁹⁴*

Vrh JNA tada “ocjenjuje” da su Srbija i Crna Gora jedini “branioci” SFRJ i nedvosmisleno se opredjeljuje za njihovu opciju, čime čini sudbonosnu grešku stavljajući se u funkciju zaštite jednog etnosa i napuštajući interese svih drugih naroda i narodnosti SFRJ. U odsudnom trenutku za budućnost SFRJ, rukovodstvo JNA, stalo je na stranu velikosrpskog nacionalizma i sva svoja raspoloživa sredstva, naoružanje i opremu stavilo u funkciju “Velike Srbije”.

92 Marinko Ogorec, **HRVATSKI DOMOVINSKI RAT: 1991.- 1993.**, Otokar Keršovani, Opatija 1994, str. 15.

93 Ivan Stambolić, nav. dj., str. 30.

94 Marinko Ogorec, nav. dj., str.15.

“Kada se vojni vrh 1990./91. našao na strani politike velike Srbije, tada počinje prerastanje JNA u velikosrpsku vojsku.”⁹⁵
Umjesto da bude faktor podrške razvoju demokratskih procesa i uspostave novih međunacionalnih i međurepubličkih odnosa unutar SFRJ, JNA postaje faktor podstrekavanja rata i udarna sila u funkciji velikosrpske politike.

“Najveći deo Armije, evoluirajući od komunizma i unitarizma, završio je u pravoslavlju i velikosrpskom nacionalizmu. To je Armiju odvelo u krvavo bespuće, sve do njezine konačne porote u obračunu sa svim jugoslovenskim narodima, uključujući i srpski”.⁹⁶
Nadvladavanje nacionalnih nad državnim interesima, kod većine generala u vrhu JNA, dovelo je do podjele na nacionalnoj osnovi, čime je JNA definitivno onesposobljena i postala neefikasna da spriječi međusobne sukobe federalnih jedinica i organizuje zajedničku odbranu države SFRJ. Zbog takog pogrešnog odnosa generalskog vrha, JNA je doživjela sudbinu svoje partije, jer je htjela da tu zamišljenu državu, brani od sopstvenog naroda koji ju je sačinjavao. ***“JNA je pred rat sve više postajala vojskom samo srpskog naroda. Ideologija bratstva jedinstva brzo je zamjenjena ideologijom mržnje svega što nije srpsko i što nije veličalo srpstvo i velikodržavne srpske snove o Jugoslaviji, viđenoj samo kroz optiku velikosrpstva”.***⁹⁷

Snažna birokratska struktura unutar JNA je dugo vremena onemogućavala javnost njenog rada i planova, što je dovodilo do bezbroj promašenih projekata i pogrešnog trošenja ogromnih novčanih i drugih sredstava, koja su se iz budžeta federalnih jedinica izdvajala za njeno osavremenjivanje i modernizaciju. ***“U poluvjekovnom trajanju koncepcija odbrane, a posebno JNA uživali su nepodjeljene simpatije naroda i podršku svih društvenih i državnih subjekata. U uslovima velikih oskudica i nestašica i veoma niskog standarda stanovništva, materijalna izdvajanja za Armiju i njenu modernizaciju, kao i druge potrebe odbrane zemlje, nisu dovođene u pitanje.”***⁹⁸

95 Anton Lukežić, **KRVAVA BESPUĆA JNA**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 70.

96 Ivan Stambolić, **PUT U BESPUĆE**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 241.

97 Omer Ibrahimagić, nav. dj., str. 204.

98 Boško Todorović i Dušan Vilić, nav. dj., str. 29.

Tokom 80-tih godina, vrh JNA⁹⁹ nije shvatio, niti je želio da shvati političke i ekonomske promjene u svijetu koje su se odvijale i u njegovoj neposrednoj blizini.

*“Umesto da svojom ogromnom silom zapreti, da se ispreči svim vidovima nasilja u zemlji, svim paravojnim divljanjima, pa i propagandnom, huškačkom ratu, kao specijalnom vidu ratovanja, ona se priklonila ratoboračkoj volji političkog rukovodstva najveće nacije u Jugoslaviji i okrenula cevi u ostale, malobrojne nacije”.*¹⁰⁰

Nedvosmisleno se opredjeljujući za očuvanje starog sistema i konzervativnih snaga društva u Srbiji i Crnoj Gori vrh JNA je svaku težnju drugih naroda za ravnopravnošću smatrao kontrarevolucionarnom i objektivno se nije mogao, niti želio izdići iznad lokalne jednonacionalne pripadnosti i osloboditi te slabosti koja ga je gurala u propast.

*“Što je više nacionalistička politika uzimala maha i što je bio neodlučniji stav rukovodstva SKJ i državnog rukovodstva Jugoslavije u suprostavljanju sve složenijem nacionalizmu širom zemlje, sve se više tadašnje rukovodstvo JNA vezivalo za velikosrpsku nacionalističku politiku.”*¹⁰¹

99 Tokom 80-tih godina vrh JNA su predstavljali: 1. savezni sekretari za narodnu odbranu: general-armije Nikola Ljubičić, savezni sekretar za narodnu odbranu od 1982. godine; admiral-flote Branko Mamula, savezni sekretar za narodnu odbranu od 1982. do 1988. godine; general-armije Veljko Kadijević, savezni sekretar za narodnu odbranu od 15. maja 1988. do 06. januara 1992. godine; 2.- Načelnici Generalštaba OS SFRJ: general-pukovnik Petar Gračanin, od 1982. do 1985. godine; general-pukovnik Zorko Čanadi, od 1985. do 1987. godine; general-pukovnik Stevan Mirković, od 1987. do 1989. godine; general-pukovnik Blagoje Adžić, od 1989. do 1992. godine. Pored navedenih generala i admirala, koji su obavljali dužnosti saveznih sekretara i načelnika GŠ OS SFRJ, vrhu JNA su pripadali: admiral Stane Brovet, zamjenik saveznog sekretara za narodnu odbranu Veljka Kadijevića; admiral Petar Šimić, predsjednik komiteta SKJ u JNA, umro 1990. godine; general-pukovnik Mičo Čušić: general-pukovnik Nikola Čubra; general-major Vuk Obradović, ...itd.

100 Ivan Stambolić, nav. dj., str. 243.

101 Vidoje Žarković, **ZAOKRUŽIVANJE SRPSKIH ZEMALJA**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 56.

Sprovodeći politiku nacionalne oligarhije Srbije, vrh JNA, nije želio uočiti svakodneni porast i širenje nacionalizma u JNA, koje je doveo do negativne selekcije kadra i forsiranja nesposobnih ali poslušnih i „Velikoj Srbiji“ odanih oficira.

U godinama nakon Titove smrti, tekao je proces tihog i perfidnog čišćenja oficirskog kadra JNA na nacionalnoj i političkoj osnovi i postepenog prevladavanja oficirskog kadra iz srpskog i crnogorskog naroda, a smanjivanje kadra iz drugih naroda, što je u mnogome olakšalo prodor nacionalističke velikosrpske politike i indoktrinacije.

“Čišćenje starješina na nacionalnoj i političkoj osnovi znatno je intenzivirano 1990. godine - od vodnika do generala, a privelo se kraju početkom 1992. godine tj. početkom agresije na Bosnu i Hercegovinu.”¹⁰²

Period od 1985. do 1992. godine, je najznačajniji period u reorganizaciji oružanih snaga SFRJ. Od 1985. godine, JNA postepeno počinje da prolazi kroz negativan preobražaj u moralno - političkom i strukturalnom smislu, što je za krajnji rezultat imalo njenu transformaciju iz opšte jugoslovenske višenacionalne institucije i zajedničke vojske svih naroda SFRJ u jednonacionalnu srpsko-crnogorsku vojsku. Reorganizacijom komandi i jedinica JNA od 1985. do 1992. godine, sistemski je razgrađivana njena višenacionalna struktura, kroz nesrazmjernu i planski dirigovanu nacionalnu zastupljenost u starješinskoj strukturi od vrha pa naniže.

Prva značajna reorganizacija JNA je izvršena tokom 1985. godine, smanjenjem dotadašnjeg masovnog i neefikasnog ljudskog kontingenta za 30% od ukupnog brojnog stanja. Navedenim smanjenjem brojnog stanja i reorganizacijom komandi i jedinica, JNA se željela “osloboditi” starog narodnooslobodilačkog kadra koji je bio “kočnica” za njen budući razvoj. Prilikom ovog smanjenja u penziju je poslat veliki broj oficira koji su iznijeli narodnooslobodilački rat i učestvovali u poratnom razvoju JNA.

102 Anton Lukežić, **KRVAVA BESPUĆA JNA**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 73.

“Čistke su nastavljene i kasnije, sve dok nije iskorjenjeno takozvano “nenacionalističko Titovo leglo”, kako su ga nazivali srpski nacionalisti i antikomunisti.”¹⁰³

Preformiranjem komandi i jedinica JNA, najveći broj tadašnjih jedinica “A” klasifikacije (popunjene 95% do 100% ljudstvom i MTS-om) prevedene su u jedinice “B” klasifikacije (popunjene 30% sa ljudstvom i MTS-om 100%), a jedinice “B” klasifikacije prevedene su u jedinice “R” klasifikacije (popunjene sa ljudstvom 5%, a MTS-om 100%). Na teritoriji SFRJ, JNA je do tada bila organizovana u armijske oblasti po slijedećem:

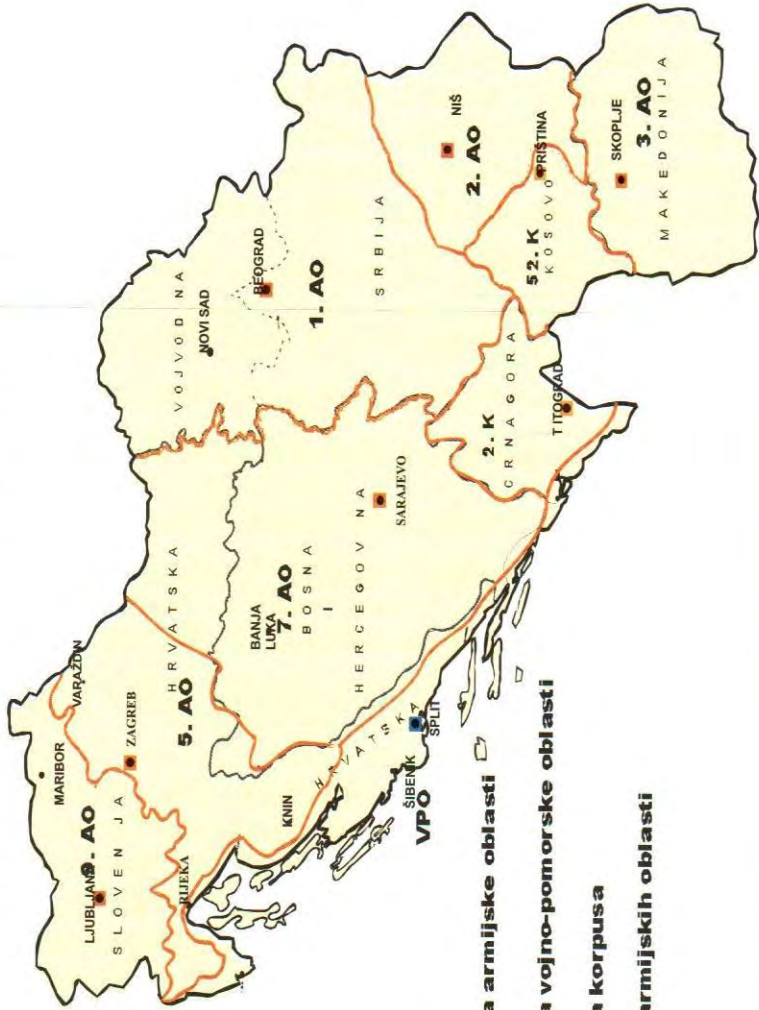
- ▶ Prva armijska oblast sa sjedištem u Beogradu;
- ▶ Druga armijska oblast sa sjedištem u Nišu;
- ▶ Treća armijska oblast sa sjedištem u Skoplju;
- ▶ Peta armijska oblast sa sjedištem u Zagrebu;
- ▶ Sedma armijska oblast sa sjedištem Sarajevu;
- ▶ Deveta armijska oblast sa sjedištem u Ljubljani
- ▶ Vojno pomorska oblast sa sjedištem u Splitu.

Pored armijskih oblasti, postojala su i dva samostalna korpusa na direktnoj vezi SSNO-a: 2. korpus sa sjedištem u Titogradu i 52. korpus sa sjedištem u Prištini. Pored armijskih oblasti i korpusa u sastavu JNA su postojale i komanda RV i PVO sa sjedištem u Zemunu i komanda Ratne mornarice i ratne riječne flotile sa sjedištem u Beogradu. Zone odgovornosti armijskih oblasti su prikazane na šemi broj 2.

Druga značajna reorganizacija JNA je izvedena u periodu od 1987. do 1989. godine. Tom reorganizacijom i preformiranjem vrši se nova vojnoteritorijalna podjela ukidanjem dotadašnjih armijskih oblasti i formiranjem vojnih oblasti. Dotadašnje armijske oblasti su preformirane u vojne oblasti po slijedećem:

103 Isto, str. 25.

ZONE ODGOVORNOSTI ARMIJSKIH OBLASTI



LEGENDA:

- Komanda armijske oblasti
- Komanda vojno-pomorske oblasti
- Komanda korpusa
- Granice armijskih oblasti

1. vojna oblast, objedinjuje dotadašnje teritorije Prve i Sedme armijske oblasti. 1. vojna oblast obuhvata najveći dio teritorije Srbije, cijelu Bosnu i Hercegovinu i teritoriju istočne i zapadne Slavonije. Komanda 1. vojne oblasti je u Beogradu.¹⁰⁴ Strukturu 1. vojne oblasti čine: 4. korpus (Sarajevo), 5. korpus (Banja Luka), 17. korpus (Tuzla), 12. korpus (Novi Sad), 37. korpus (Titovo Užice), 24. korpus (Kragujevac), 1. korpus RV i PVO (Zemun) i komanda odbrane grada Beograda (KOGB).

5. vojna oblast, objedinjuje dotadašnje teritorije Pete i Devete armijske oblasti. 5. vojna oblast obuhvata najveći dio Hrvatske i cijelu teritoriju Slovenije. Komanda 5. vojne oblasti je u Zagrebu. Strukturu 5. vojne oblasti čine: 10. korpus (Zagreb), 13. korpus (Rijeka), 14. korpus (Ljubljana), 31. korpus (Maribor), 32. korpus (Varaždin) i 5. korpus RV i PVO (Zagreb).

3. vojna oblast, objedinjuje dotadašnje teritorije Druge i Treće armijske oblasti. 3. vojna oblast obuhvata teritoriju južne Srbije i cijelu teritoriju Makedonije i Crne Gore. Komanda 3. vojne oblasti je u u Skoplju. Strukturu 3. vojne oblasti čine: 2. korpus (Titograd), 52. korpus (Priština), 21. korpus (Niš), 41. korpus (Bitolj), 42. korpus (Kumanovo) i 3. korpus RV i PVO (Niš).

Vojno - pomorska oblast, obuhvata teritoriju Jadranske obale sa kompletnim efektivima ratne mornarice i teritoriju 9. korpusa (Knin) kao kopnenu snagu ove oblasti. Komanda vojno-pomorske oblasti je u Splitu. Strukturu vojno-pomorske oblasti čine: 5. vojno-pomorski sektor (Pula), 8. vojno-pomorski sektor (Šibenik), 9. vojno-pomorski sektor (Boka) i 9. korpus (Knin).

Nakon završene reorganizacije brojno stanje Oružanih snaga SFRJ je bilo slijedeće: Jugoslovenska narodna armija je brojala u miru oko 180.000 ljudi (15%), a u ratu oko 1.200.000 ljudi (85%); Teritorijalna odbrana je brojala u miru oko 10.000 ljudi (2%), a u ratu oko 1.200.000 ljudi (98%).

104 "Smatrali smo da treba bivšu beogradsku armiju i sarajevsku armiju vezati pod jednu komandu vojišta, koja bi u miru imala komandno mjesto u Beogradu, a u ratu u Bosni, na jednom od komandnih mjesta koja su za tu armiju izgrađivana." (Branko Mamula, **Slobodna Bosna**, Sarajevo broj 186 od 8. juna 2000, str. 23.)

- Kopnena vojska (KoV) JNA u svom sastavu je imala:
 - sedamnaest korpusa JNA;
 - jednu gardijsku diviziju (Beograd)
 - 63. padobransku brigadu (Niš).

Od teškog naoružanja je imala : 2.100 tenkova, 1.000 oklopnih transportera, 8.000 artiljerijskog oruđa raznih kalibara, 1.300 protivoklopnih raketnih oruđa..... itd.

- Jugoslovenska ratna mornarica (JRM) u svom sastavu je imala : jednu brigadu torpednih čamaca (14 komada); jednu brigadu raketnih čamaca i raketnih topovnjača (16 komada); jednu brigadu patrolnih brodova (4 komada); jedan divizion minolovaca (9 komada); jednu brigadu podmornica (11 komada); jedan odred pomorskih diverzanata i tri brigade mornaričke pješadije...itd.

- Ratno vazduhoplovstvo i protiv-vazдушna odbrana (RV i PVO) u svom sastavu je imala:
 - 1. korpus RV i PVO (Beograd);
 - 3. korpus RV i PVO (Niš);
 - 5. korpus RV i PVO (Zagreb).

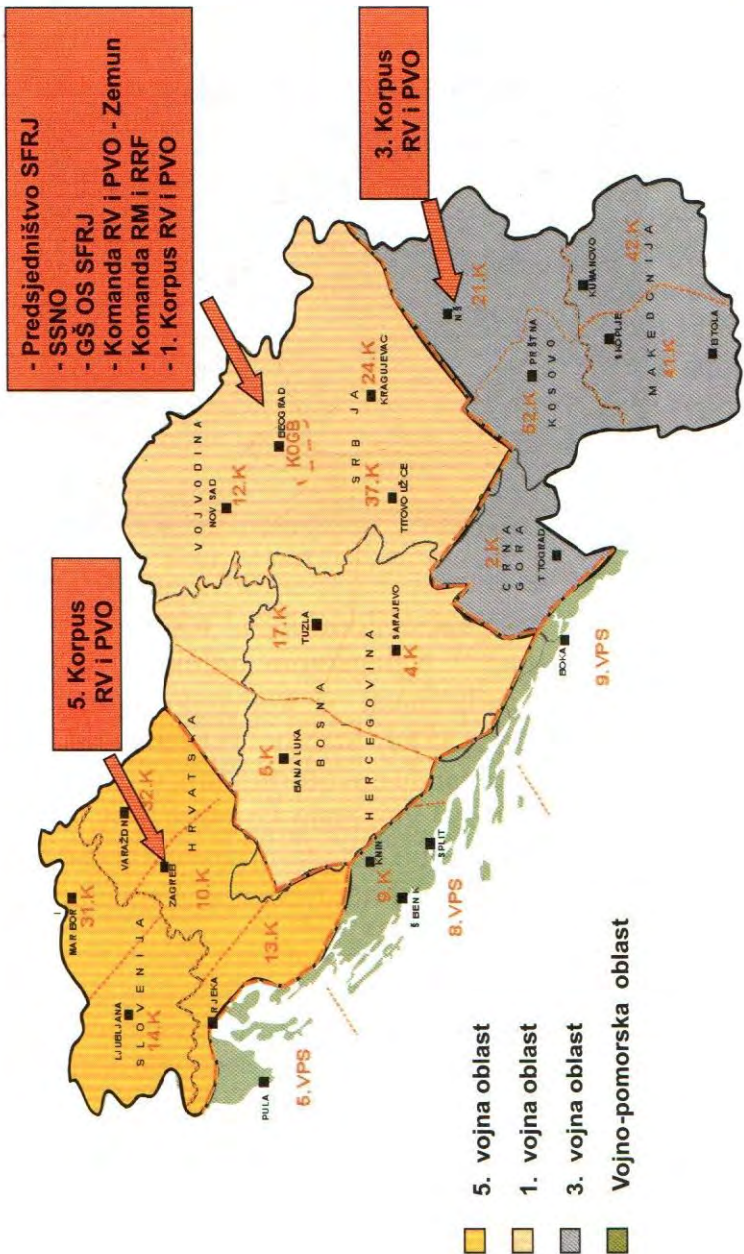
Od sredstava je imala: 512 borbenih aviona, 104 transportna aviona, 152 helikoptera, 118 ostalih aviona, te 5.100 protivavionskih topova i 2.800 protivavionskih raketnih oruđa...itd.¹⁰⁵

Inicijator reorganizacije JNA u vojne oblasti je bio vrh JNA, na čelu sa tadašnjim saveznim sekretarom za narodnu odbranu, admiralom-flote Brankom Mamulom.¹⁰⁶ Zone odgovornosti vojnih oblasti JNA su prikazane na šemi broj 3.

¹⁰⁵ Podaci preuzeti iz knjige **RAT U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1991.- 1995.**, Dani, Sarajevo 1999, (uredili Branka Magaš i Ivo Žanić.)

¹⁰⁶ Admiral-flote **Branko Mamula**, rođen 1921. godine, u Slavskom polju, općina Vrgin most, Hrvatska. Učesnik NOR-a 1941.-1945. Nosilac partizanske spomenice 1941. godine. Vršilac najvećih vojnih dužnosti u OS SFRJ. Tokom službe bio: komandant Vojno-pomorske oblasti (1970-1979); Načelnik Generalštaba JNA (1979-1982) i Savezni sekretar za narodnu odbranu (15. maj 1982. - 15. maj 1988.), Nakon penzionisanja jedan od osnivača SK - Pokret za Jugoslaviju. Sada živi u Kotoru (Crna Gora).

ZONE ODGOVORNOSTI VOJNIH OBLASTI JNA



Branka Mamuluje 15. maja 1988. godine, na toj dužnosti zamjenio i završio započetu reorganizaciju, general-armije Veljko Kadijević.¹⁰⁷ Načelnik GŠ OS SFRJ i najbliži saradnik Veljka Kadijevića je bio general-pukovnik Blagoje Adžić.



Veljko Kadijević i Blagoje Adžić

Paralelno sa reorganizacijom JNA, tekla je i reorganizacija Teritorijalne odbrane.¹⁰⁸ Nelegalnom odlukom SSNO-a izvršena je i reorganizacija nadležnosti u komandovanju i rukovođenju Teritorijalnom odbranom SFRJ. Štabovi TO republika i pokrajina su stavljeni pod direktnu komandu novoformiranih vojnih oblasti, a zonski štabovi TO su stavljeni pod komandu korpusa JNA. Ovom odlukom SSNO je nelegalno promijenio dotadašnji usvojeni sistem koncepcije opštenarodne odbrane u oblasti rukovođenja i komandovanja.

107 General-armije **Veljko Kadijević**, rođen 21. novembra 1925. godine, u Imotskom (Hrvatska). Tokom službe obavljao niz važnih rukovodnih funkcija u OS SFRJ. Na dužnosti saveznog sekretara za narodnu odbranu bio od 15. maja 1988. do 6. januara 1992., kada zbog navodnih zdravstvenih problema podnosi ostavku na taj položaj. Odlukom Predsjedništva SFRJ od 25. februara 1992. godine, penzionisan sa velikom grupom generala JNA. Najodgovornija ličnost u vrhu JNA za sramnu transformaciju JNA u srpsko-crnogorsku vojsku i njenu ulogu u zločinima na prostoru bivše SFRJ.

108 Teritorijalna odbrana koncepcijski je predstavljala " najširi oblik organizovanog oružanog opštenarodnog otpora u koji se u slučaju potrebe moglo uključiti i svo stanovništvo sposobno za oružanu borbu. Organizuje se na teritorijalnom principu u svim društveno - političkim zajednicama, mjesnim zajednicama i radnim organizacijama.", **UPUTSTVO O UPOTREBI TO**, SSNO, Beograd 1977,

*“Podčinjenost zapovjedništava vojišta, dakle JNA, Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu (SSNO), zaobilazi se Predsjedništvo SFRJ. SSNO kroz ta zapovjedništva ostvaruje izravnu potčinjenost republičkih TO sebi., i prisvaja prava zapovijedanja TO, koja im po Zakonu nisu pripadala., kao posljedica te odluke, nestaje zakonsko pravo republika prema njihovim TO, odnosno one su im izvučene iz nadležnosti.”*¹⁰⁹

Navedena reorganizacija Teritorijalne odbrane, je naišla na nezadovoljstvo kod republičkih rukovodstava Slovenije, Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Oni su sa pravom tvrdili da ova reorganizacija u suštini predstavlja razbijanje jedinstva oružanih snaga SFRJ i vodi ka destabilizaciji odnosa između republika i saveznog centra, koji ne uvažava ustavne kategorije i samostalnost pojedinih republika za organizaciju odbrane na svojoj teritoriji.

Međutim, ova reorganizacija Teritorijalne odbrane, je bila planska aktivnost najvišeg vrha JNA i predstavljala je samo prvi korak ka razoružavanju Teritorijalne odbrane SFRJ, koje je uslijedilo naredbom Generalštaba OS SFRJ Str. pov. broj: 19 - 1 od 14. maja 1990. godine.

Povodom oduzimanja naoružanja TO od strane JNA, Veljko Kadrijević, u svojoj knjizi „MOJE VIĐENJE RASPADA“, govoreći o planiranju upotrebe OS SFRJ iznosi: ***“Smatrali smo da treba TO maksimalno paralisati u onim dijelovima zemlje, gdje bi ona mogla poslužiti kao baza za stvaranje vojske secesionističkih republika, odnosno secesionističkih snaga. U tom cilju sva TO je razoružana prije nego što su počeli sukobi u Jugoslaviji. Pored toga, preko dijela starješina u TO nastojali smo istu držati maksimalno van kontrole secesionističkih političkih rukovodstava. U tome smo djelimično uspjeti svugdje više nego u Sloveniji”.***¹¹⁰

109 Martin Špegelj, **PRIPREMA JNA ZA AGRESIJU I HRVATSKI ODBRAMBENI PLANOVI**, u: **RAT U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1991.- 1995.**, str. 42.

110 Veljko Kadrijević, **MOJE VIĐENJE RASPADA**, Politika, Beograd 1993, str. 77 i 78.

Slično njemu Borisav Jović, predsjednik Predsjedništva SFRJ od 15. maja 1990. godine, u svojoj knjizi "POSLEDNJI DANI SFRJ" iznosi: ***"Preduzimamo sve mjere da se u Sloveniji i Hrvatskoj oduzme oružje iz civilnih magacina TO i da se prenese u vojne magacine. Nećemo dozvoliti da se oružje TO zloupotrijebi u eventualnim sukobima ili za nasilno otcjepljenje. Praktično smo ih razoružali. Formalno, ovo je uradio načelnik Generalštaba, ali faktički po našem nalogu."***¹¹¹ (Jović misli na Velikosrpski pokret na čelu sa S. Miloševićem. - prim. F. H.).

Kasniji razvoj događaja u SFRJ je pokazao da je naredba o oduzimanju naoružanja TO, sprovedena samo u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Sloveniji (gdje je oduzeto svega 1/3 naoružanja). Naoružanje TO Srbije i Crne Gore uopšte nije bilo oduzimano. Prilikom provođenja ove naredbe općinskim jednicama TO u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini sa pretežno srpskim sastavom, umjesto oduzimanja naoružanja i opreme je dodjeljivana veća količina naoružanja i opreme nego što im je pripadala, što jasno pokazuje koje su bile stvarne namjere JNA. Takođe je, tom prilikom uz odobrenje JNA, dijeljeno naoružanje isključivo pripadnicima srpske nacionalnosti koji nisu bili vojni obveznici a što je poslužilo za njihovo plansko naoružavanje i pripremu za agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

U skladu sa naređenjem Načelnika GŠ OS SFRJ Str. pov. broj: 19 - 1 od 14. maja 1990. godine, komanda 1. vojne oblasti JNA sa sjedištem u Beogradu je uputila naređenje Str. pov. br. 1 - 90 od 15. maja 1990. godine, komandama korpusa (prilog broj 1), u kojem definiše načine preuzimanja i smještaja naoružanja i municije TO SR BiH u magacine JNA. Shodno navedenim naređenjima Republički štab TO SR BiH izvještava Predsjedništvo SR BiH da je na teritoriji Bosne i Hercegovine, izvršeno predislociranje naoružanja i municije TO SR BiH u periodu od 18. do 23. maja 1990. godine, a u rejonima Bihaća i Banja Luke do 13. juna 1990. godine.¹¹²

111 Borisav Jović, nav. dj., str. 146.

112 Informacija o akciji sigurnijeg obezbjeđenja naoružanja i municije TO SR BiH, Akt Republičkog štaba TO SR BiH, DT br. 06/1-79 od 13. septembra 1990. godine. (AIIZ, 03 - 2 - 917).

Najveći dio ovog naoružanja i municije je kasnije podijeljeno pripadnicima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini koji su ga u periodu agresije na Bosnu i Hercegovinu koristili za uništavanja bošnjačkog i hrvatskog naroda.

Tokom 1989. i 1990. godine, otvoreno se počeo rasplamsavati velikosrpski nacionalizam rušenjem političkih rukovodstava na Kosovu, Vojvodini i Crnoj Gori, kao i širiti negativan srpski odnos prema Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Ovi događaji su direktno uticali na JNA, gdje se putem Informacija Političke uprave SSNO-a počeo ispoljavati otvoreni negativni odnos i netrpeljivost prema pripadnicima pojedinih naroda, prvenstveno Albancima, Slovencima i Hrvatima, a kasnije i drugima. Kroz skoro svakodnevne informacije neprekidno se dozirala i rasplamsavala averzija prema pripadnicima navedenih naroda, što je imalo za cilj njihovu polarizaciju i distanciranje. Posebno je u tom periodu bio izražen otvoreni sukob između političkog rukovodstva Slovenije, na jednoj strani i političkog rukovodstva Srbije i JNA, na drugoj strani. Ovaj sukob je otpočeo na 14. kongresu SKJ, januara 1990. godine, napuštanjem slovenačkih predstavnika, a kulminirao je kada je oduzet dio oružja TO Slovenije i isto stavljeno u vojne magacine.

Razvoj političkih i društvenih promjena tokom 1990. godine, nije zaobišao ni JNA. U krilu snaga socijalističke i jugoslovenske orijentacije i njihove konsolidacije, nastao je SK - Pokret za Jugoslaviju,¹¹³ u čijem su osnivanju aktivno učestvovali i pojedini pripadnici JNA.

Politički ciljevi ove novoformirane partije u najvećoj mjeri su odgovarali političkim interesima i bili su najpribližniji opredjeljenjima članova SK u JNA. Na desetoj konferenciji organizacije SK u JNA održanoj 17. decembra 1990. godine, u Beogradu, je odlučeno da Organizacija SK u JNA, slijedeći opredjeljenja i volju većine svojih članova, kolektivno pristupi SK - Pokretu za Jugoslaviju.¹¹⁴

113 Promocija SK - Pokret za Jugoslaviju, održana u "Sava" centru u Beogradu, 19. novembra 1990. godine, (Ilija Radaković, nav. dj., str. 9.)

114 "SK - Pokret za Jugoslaviju je doživio fijasko zbog svoje programske nedorečenosti, kadrovskih i organizacionih promašaja i slabosti, i zato se raspao.", Antun Lukežić, **KRVAVA BESPUČA JNA**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 70.

Uspostavljanjem višepartijskog političkog sistema u SFRJ, a opredjeljujući se za dalju demokratizaciju društva, jedan dio pripadnika JNA na ovaj način je želio da da svoj “konkretan doprinos” u stvaranju nove Jugoslavije, što je vrh JNA na čelu sa Veljkom Kadijevićem, već bio uveliko zagovarao u ranijim periodima jugoslovenske krize. Ovom prilikom treba istaći izjavu Veljka Kadijevića, koju je dao kao savezni sekretar za narodnu odbranu, na sjednici Savjeta za narodnu odbranu Predsjedništva SFRJ, održane dana 21. aprila 1989. godine, u Beogradu: *“Kako je sa razvojem događaja sve više nestajala jugoslovenska država, vojno rukovodstvo se zalagalo za brzo stvaranje nove Jugoslavije. Glavni motiv za takav naš stav, nije bio samo u potrebi da JNA ima svoju državu, već prije svega u uvjerenju da ima naroda u Jugoslaviji koji zaista žele da žive u zajedničkoj državi, pa zato takvu državu treba i stvoriti.”*¹¹⁵ Ovom svojom izjavom on je jasno nagovjestio šta JNA planira uraditi u narednom periodu, i za koje ciljeve će se ona zalagati i boriti. *“Kadijevićeva uloga je u aspektu velikosrpskog divljanja u JNA bila ključna. On je posredstvom fašiziranih generala i visokih oficira širom Jugoslavije provodio sve što mu je Milošević i velikosrpski štab nalagao.”*¹¹⁶

U cilju realizacije planiranih aktivnosti na stvaranju nove Jugoslavije, početkom juna 1990. godine, uz prethodan dogovor sa vođstvom Velikosrpskog pokreta, Veljko Kadijević donosi odluku o formiranju novih operativnih formacija u rejonima Knina, Banja Luke, Hercegovine i Zagreba. Cilj formiranja ovih operativnih formacija je bio jasan. Tokom svojih skoro svakodnevnih kontakata sa Borisavom Jovićem i Slobodanom Miloševićem, Veljko Kadijević je za sve planove i aktivnosti JNA tražio njihove stavove. Prilikom razgovora sa Borisavom Jovićem, 4. jula 1990. godine, on je izjavio: *“Vojska će učiniti sve da spriječi neustavna ponašanja koliko god je to moguće, a ako Predsjedništvo ne može takvu odluku da obezbijedi, onda se moraju tražiti druge opcije. Vojska već ima razrađen plan za Kosovo, Sloveniju i Hrvatsku. Pravi se plan za upotrebu vojske za cijelu zemlju.”*¹¹⁷

115 Veljko Kadijević, nav. dj., str. 90.

116 Fikret Muslimović, **ODBRANA REPUBLIKE**, str. 51.

117 Borisav Jović, nav. dj., str. 162.

Jaka međusobna povezanost između Velikosrpskog pokreta i vrha JNA ogledala se i u njihovim zajedničkim odlascima na godišnje odmone. U vremenu od 1. do 12. avgusta 1989. godine, u vojnom odmaralištu "Kupari" kod Dubrovnika, zajedno borave Veljko Kadiević, Borisav Jović, Slobodan Milošević i Bogdan Trifunović (podpredsjednik CK SK Srbije), gdje prave planove i dogovaraju se za rušenje Jugoslavije i stvaranje „Velike Srbije“. U knjizi "POSLEDNJI DANI SFRJ" Borisav Jović ističe: "*Veljko Kadiević u svemu ima iste stavove kao i Srbija. To nas svakako zbližava s Armijom.*"¹¹⁸ To isto se događa i naredne 1990. godine, početkom mjeseca avgusta, kada ista grupa zajedno "odmara" i planira rušenje predsjednika Saveznog izvršnog vijeća (SIV-a), Antu Markovića, koji im smeta u realizaciji njihovog zacrtanog cilja. Prilikom krstarenja brodom po Jadranu, 10. avgusta 1990. godine, Borisav Jović, Slobodan Milošević, Veljko Kadiević i Bogdan Trifunović odlučuju, a Borisav Jović citira: "*Procjenjujemo da se rasplet jugoslavenske političke krize mora izvršiti dok sam ja na čelu Predsjedništva SFRJ. Poslije toga bili bi smo potpuno nemoćni. Zato moramo vući poteze koji idu ka tome.*"¹¹⁹ Ova izjava nedvosmisleno potvrđuje tijesnu saradnju i zajedničko odlučivanje o budućoj sudbini SFRJ političkog vrha Srbije i vrha JNA na čelu sa Veljkom Kadievićem.

Operacionalizacija njihovih planova i dogovora, počinje se realizovati već tokom ljeta iste godine, kada jedinice JNA pomažu pobunjene Srbe u Hrvatskoj u održavanju lokalnog referenduma o "autonomiji" srpskog naroda u Kninu. Kada lokalne srpske vođe po instrukcijama iz Beograda, januara 1991. godine, šire područje Knina proglase "Srpskom autonomnom oblasti Krajina", JNA aktivno učestvuje u naoružavanju srpskog stanovništva i njegovoj pripremi za oružane sukobe. Slične aktivnosti JNA primjenjuje u drugim krajevima Hrvatske gdje su Srbi bili u većini. Po vješto isplaniranom scenariju, srpski ekstremisti izazivaju sukobe sa hrvatskom policijom a zatim pozovu JNA da interveniše i da ih "zaštiti". Nakon intervencije, JNA se stavlja na srpsku stranu i raspoređivanjem svoje jedinice vrši tihu okupaciju tih teritorija.

118 Isto, str. 45.

119 Isto, str. 176.

Predsjedništvo SFRJ, na prijedlog SSNO-a, u skladu sa svojim ustavnim obavezama i ovlaštenjima iz člana 313. Ustava SFRJ, na sjednici održanoj u Beogradu 9. januara 1991. godine, donosi Naredbu o rasformiranju svih oružanih sastava koji nisu u sastavu jedinstvenih oružanih snaga SFRJ ili organa unutrašnjih poslova i čija organizacija nije utvrđena u skladu sa saveznim propisima (prilog broj 2). Za sprovođenje ove naredbe i kontrolu određena je JNA. U cilju realizacije ove naredbe JNA je podigla borbenu gotovost svojih jedinica u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, izvršila pregrupisanje svojih jedinica i izvršila dopunsku mobilizaciju ljudstva u cilju slamanja suprostavljanja i spriječavanja izvršenja ove akcije. Veljko Kadijević u ime vrha JNA, početkom februara, "nakon izvršene procjene stanja u SFRJ" predlaže jasne i čvrste najave upotrebe sile od strane JNA i iznosi konstataciju da je JNA rješena i raspoložena da ide na radikalniju opciju rješavanja problema, pa čak i mogućnost rušenja postojeće vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj, za što ima uporište na osnovu zakona i člana 240. Ustava SFRJ. *"Insistiranje vojnog vrha JNA na političkom obračunu sa paravojnim formacijama u navedenom smislu je bila prevara i izdaja, JNA postaje sve veća i veća opasnost za Slovence, Hrvate, Bošnjake, Albance, Makedonce i Mađare i sve veći izvor zla koji će poprimiti dimenzije neslućenog genocida nad Hrvatima i Bošnjacima."*¹²⁰ Plan vojnog vrha bio je da osloncem na snage koje se zalažu za novu Jugoslaviju, u svim drugim dijelovima Jugoslavije, kombinacijom političkih i vojnih aktivnosti, demonstracijama i pobunama, sruši postojeća politička rukovodstva ili ih preokrenuti na drugu stranu.

U ove planirane aktivnosti pored JNA uključuju se sve savezne institucije i time obezbjeđuju "političko" pokriće Predsjedništvu SFRJ. Da bi se obezbjedilo političko "pokriće" planova JNA, Borisav Jović, bez saglasnosti ostalih članova Predsjedništva SFRJ, 6. marta 1991. godine, naređuje upotrebu jedinica JNA u Pakracu, a samo nekoliko dana kasnije, 9. marta 1991. godine, prilikom demonstracija opozicije u Beogradu, Borisav Jović, ponovo bez saglasnosti ostalih članova Predsjedništva SFRJ, izdaje naređenje Veljku Kadijeviću da izvede tenkovske jedinice na ulice Beograda.

120 Fikret Muslimović, nav. dj., str. 46.

Dana 12. marta 1991. godine, na komandnom mjestu Vrhovne komande OS SFRJ, održava se presudna sjednica Predsjedništva SFRJ. Veljko Kadrijević u ime SSNO-a i Štaba Vrhovne komande podnosi prijedlog da Predsjedništvo SFRJ donese Odluku o uvođenju vanrednog stanja na cijeloj teritoriji SFRJ.¹²¹ Pored navedenog prijedloga, on je iznio stav da OS SFRJ koje on predstavlja “*Ne prihvataju raspad Jugoslavije*”.

“Ocjena” Štaba Vrhovne komande OS SFRJ je bila da je već na teritoriji SFRJ izvršeno naoružavanje na nacionalnoj i partijskoj osnovi i da se već uveliko stvaraju republičke vojske i da su do krajnosti zategnute netrpeljivosti između pojedinih republika, što će neminovno dovesti do nacionalnih sukoba i građanskog rata u SFRJ. “Ocjena” Štaba Vrhovne komande OS SFRJ je bila da se hitno mora zvesti vanredno stanje na cijeloj teritoriji Jugoslavije, te da se moraju zaustaviti sve negativne pojave i tokovi koji vode raspadu SFRJ.

Prilikom iznošenja svojih “ocjena” stanja u SFRJ i ponuđenih prijedloga za rješavanje jugoslovenske krize, vrh JNA u ulozi Štaba

121 Predlog o uvođenju vanrednog stanja je sadržavao sledeće: 1.- Odmah doneti odluku o zavođenju vanrednog stanja na celoj teritoriji SFRJ i suspendovati sve normativne akte koji su u suprotnosti sa Ustavom SFRJ i saveznim zakonima; 2.-Doneti odluku o podizanju borbene gotovosti oružanih snaga, uključujući i mobilizaciju dijela jedinica do nivoa koji će, prema proceni Štaba Vrhovne komande, garantovati sprečavanje građanskog rata, uspešno suprostavljanje svakom pokušaju strane vojne intervencije i obezbeđenje uslova za miran, demokratski i na Ustavu SFRJ i zakonima zasnovan rasplet jugoslovenske krize, 3.- Hitno dovođenje narušenog sistema odbrane u ustavne okvire. Razoružanje i rasformiranje nelegalnih oružanih sastava u skladu sa naredbom Predsjedništva SFRJ od 9. januara; potpuno realizovanje stavova i odluka Predsjedništva SFRJ o rukovođenju terotorijalnom odbranom i stavljanju sistema vojne obaveze u nadležnost oružanih snaga; 4.- Hitno nastaviti političke pregovore o budućem uređenju SFRJ, a u republikama, čija se rukovodstva opredeljuju za otcepljenje, organizovati referendum, na kome će se svakom narodu pružiti mogućnost za neposredno i slobodno izjašnjavanje, bez ikakvog diktata i majorizacije; 5.- Sledeći volju naroda, iskazanu na referendumu, što pre, a najkasnije u roku šest mjeseci, doneti Ustav jugoslovenske države; organizovati višestranačke izbore i konstituisati nove organe vlast. Buduće jugoslovensko društvo izgrađivati kao parlamentarnu demokratiju višestranačkog tipa, bez nametanja bilo kakvih i bilo čijih ideoloških nadzora i monopola. (Borisav Jović, nav. dj., str. 287.).

Vrhovne komande OS SFRJ je očito zaboravio da nema zadatak da se miješa u politički život SFRJ i da utiče na donošenje političkih odluka o budućem političkom uređenju zemlje. Zadatak OS SFRJ je bio da sprovodi donešene odluke Predsjedništva SFRJ i da osigura mir i normalne uslove za njihovu realizaciju na cijeloj teritoriji SFRJ. Ponuđeni prijedlog Štaba Vrhovne komande OS SFRJ o uvođenju vanrednog stanja na teritoriji SFRJ, nije usvojen od članova Predsjedništva iz Hrvatske, Makedonije i Bosne i Hercegovine, a predstavnik Slovenije nije bio prisutan. Da bi navedeni prijedlog bio prihvaćen, bilo je potrebno obezbjediti bar pet glasova od ukupno osam glasova članova Predsjedništva SFRJ. Zbog neizglasavanja ponuđenog prijedloga, sjednica Predsjedništva SFRJ je bila prekinuta i nastavljena je 14. i 15. maja 1991. godine.

U prekidu sjednice Predsjedništva SFRJ, dana 13. marta 1991. godine, po nalogu Slobodana Miloševića i Borisava Jovića, a bez znanja predsjednika SIV-a Ante Markovića, general-armije Veljko Kadijević, sa vojnog aerodroma „Batajnica“ kod Beograda, odlazi u Moskvu na tajni sastanak sa ministrom odbrane SSSR-a, maršalom Dimitrijem Jazovom, radi dobijanja podrške za izvršenje vojnog udara u SFRJ i obezbjeđenja zaštite SSSR-a u slučaju moguće vojne intervencije Zapada nakon izvršenog vojnog udara u SFRJ.¹²² Nakon neuspješnog odlaska u Moskvu i nedobijanja podrške za izvršenje vojnog udara u SFRJ, general-armije Veljko Kadijević ipak Slobodanu Miloševiću i Borisavu Joviću predlaže da se ide na izvršenje vojnog udara u SFRJ.

14. marta 1991. godine, nastavljena je prekinuta sjednica Predsjedništva SFRJ. ŠVK OS SFRJ je u međuvremenu izvršio sitne promjene ranijeg prijedloga ali je suština ostala ista. Prijedlog ŠVK OS SFRJ, o uvođenju vanrednog stanja u SFRJ je većinom glasova, tri za i pet protiv, ponovno odbijen (predstavnik Kosova u Predsjedništvu SFRJ, Riza Sapundžiu je glasao protiv ponuđenog prijedloga).

122 O detaljima tajnog sastanka u Moskvi između generala Veljka Kadijevića i maršala Dimitria Jazova u beogradskom magazinu "PROFIL" br. 16., str. 105 - 114, od 1998. godine, pod naslovom " **RAT I MIR GENERALA VUKA OBRADOVIĆA**", je detaljno govorio general Vuk Obradović, tadašnji šef kabineta saveznog sekretara za narodnu odbranu, generala Veljka Kadijevića, koji je zajedno sa njim putovao i prisustvovao navedenom sastanku.

Zahvaljujući principijelnosti člana Predsjedništva iz Bosne i Hercegovine, Bogića Bogićevića, koji nije glasao za ponuđeni prijedlog, zajedno sa članovima Predsjedništva iz Slovenije, Hrvatske, Makedonije i Kosova, izostala je politička podrška Predsjedništva SFRJ, vrhu JNA za izvršenje vojnog udara u Jugoslaviji. Glas Bogića Bogićevića je bio presudan u odlučivanju, čime je spriječio planove velikosrpskog pokreta i vrha JNA da izvrše vojni udar u Jugoslaviji.¹²³ Odmah nakon okončanja navedene sjednice Predsjedništva SFRJ, članovi Predsjedništva SFRJ iz Srbije: Borisav Jović, Jugoslav Kostić i član Predsjedništva iz Crne Gore Nenad Bućin, po direktivi Slobodana Miloševića, podnose svoje ostavke na mjesta u Predsjedništvu SFRJ, kao bi paralisali dalji rad Predsjedništva SFRJ i tako dali prostora JNA da izvrši planirani vojni udar u Jugoslaviji.

17. marta 1991. godine, Veljko Kadijević poziva Borisava Jovića i Slobodana Miloševića i iznosi plan o izvršenju vojnog udara u Jugoslaviji, sa detaljnim varijantama i etapama realizacije.¹²⁴ Pošto Jović i Milošević nisu prihvatili plan o vojnom udaru, jer bi njime Srbija više izgubila nego dobila, Jović se vraća na čelo Predsjedništva SFRJ. Skupština Srbije 20. marta 1991. godine, donosi odluku da se umjesto Rize Sapundžiu u Predsjedništvo SFRJ kao predstavnik Kosova, imenuje penzionisani zastavnik, Sejdo Bajramović.

Analizirajući navedene aktivnosti oko neostvarenog, od strane vrha JNA planiranog vojnog udara u SFRJ, penzionisani admiral-flote Branko Mamula u svojoj knjizi "SLUČAJ JUGOSLAVIJA" iznosi: "*Vojno rukovodstvo JNA snosi odgovornost što nije izvršilo državni udar. Umjesto toga, ono je dozvolilo da nacionalističke vođe i separatističko ponašanje dviju zapadnih republika gurnu JNA u ruke velikosrpskog nacionalizma, koji je Armiju beskrupulozno iskoristio u međunacionalnom ratu, i na kraju odbacio.*"¹²⁵

123 "Vojni udar je bio planiran i trebalo je da se dogodi 12. marta 1991. godine, neposredno pošto bi Predsjedništvo SFRJ prihvatilo zahtjev Generalštaba.", Bogić Bogićević, **RAT JE BIO PLANIRAN**, u: Fasil Ademović, nav. dj., str. 31-32.

124 Borisav Jović, nav. dj., str. 306 - 310.

125 Branko Mamula, **SLUČAJ JUGOSLAVIJA**, CID, Podgorica 2000, str. 9.

Obzirom da kroz instituciju Predsjedništva SFRJ, nisu uspjeli legalno uvući JNA u funkciju aktivnog učesnika u rješavanju jugoslovenske krize, Veljko Kadijević, Borisav Jović, Slobodan Milošević i Blagoje Adžić, 5. aprila 1991. godine, planiraju naredne zajedničke aktivnosti o rješavanju stanja u SFRJ. Oni tada odlučuju da će se JNA ubuduće isključivo upotrebljavati u cilju zaštite “ugroženog” srpskog naroda. Borisav Jović, shodno postignutom dogovoru u svojoj knjizi kaže : “*JNA neće nikoga napadati, ali će braniti i sebe i srpski narod u Krajini*”.¹²⁶

Obzirom da još uvijek nisu realizirani zacrtani cilj velikosrpske politike, Velikosrpski pokret, 15. maja 1991. godine, pravi novu “krizu” Predsjedništva SFRJ, ne dozvolivši da predstavnik Hrvatske, Stjepan Mesić, postane predsjednik Predsjedništva SFRJ, iako je po poslovniku i pravilniku rada Predsjedništva SFRJ došao red na predstavnika Hrvatske. Ovim činom je bio produžen mandat Borisavu Joviću, do 30. juna 1991. godine, kada pod pritiskom međunarodne zajednice, Stjepan Mesić, postaje Predsjednik Predsjedništva SFRJ.

U svojoj knjizi “MOJE VIĐENJE RASPADA” Veljko Kadijević iznosi: “*Zbog poznatog stanja u Predsjedništvu SFRJ u to vrijeme, posebno činjenice da su pojedini njegovi članovi aktivno radili na razbijanju Jugoslavije, Štab Vrhovne komande je morao imati i imao je dvojnu komunikaciju sa Predsjedništvom SFRJ. Dio prijedloga smo iznijeli pred cijelim Predsjedništvom, a dio samo pred onim njegovim članovima koji su radili za Jugoslaviju. To je bila izuzetno složena situacija za vojsku, ali drugog izbora nismo imali.*”¹²⁷

Ova izjava Veljka Kadijevića, objašnjava sve zakulisane radnje i planirane aktivnosti koje su pod izgovorom “očuvanja “Jugoslavije, izvodili Velikosrpski pokret i vrh JNA, a u medijima su konstantno napadali druge narode za rušenje Jugoslavije i sebe prikazivali za jedine braniocje zajedničke države.

126 Borisav Jović, nav. dj., str. 317.

127 Veljko Kadijević, nav. dj., str. 120.

“Kada je izvršeno poptuno srbiziranje bivše JNA i njeno pretvaranje u srpsku vojsku, moglo je započeti “kolo smrti” u svim bivšim republikama i pokrajinama u kojima su Srbi bili u manjini, a koji su bili projektovani da uđu u savez “srpskih” zemalja koji će se zvati Jugoslavijom”. ¹²⁸

Nakon odluke skupštine Slovenije o proglašenju samostalnosti i nezavisne države i njenog izdvajanja iz SFRJ, 25. juna 1991. godine, otpočinje već dugo planirano oružano razbijanje SFRJ od strane JNA. Ovo je samo bio povod za početak aktivnog vojnog angažovanja i učešća JNA, do tada zajedničke oružane sile na cjelokupnom prostoru SFRJ u cilju stvaranja nove Jugoslavije, tj. „Velike Srbije“. Ovim oružanim akcijama je otpočeo kratkotrajni “rat “između TO Slovenije i JNA, koji je trajao od 26. juna do 7. jula 1991. godine, kada je potpisivanjem Brionske deklaracije o prekidu oružanih operacija i završen.

Iako je Brionskom deklaracijom bilo dogovoreno da se odluka Slovenije o izdvajanju iz SFRJ odloži za tri mjeseca i da se na granicama Slovenije uspostavi granični režim SFRJ, a što je potvrdilo i Predsjedništvo SFRJ svojom odlukom od 12. jula 1991. godine. Štab vrhovne komande OS SFRJ u dogovoru sa Velikosrpskim pokretom, predlaže, a Predsjedništvo SFRJ 18. jula 1991. godine, donosi Odluku da se sve jedinice JNA predisllociraju iz Slovenije na prostore Srbije i Bosne i Hercegovine. ¹²⁹ (prilog broj 3). Ovim jednostranim činom JNA se je jasno deklarirala da se više ne bori za jedinstvenu i cjelovitu Jugoslaviju i da prelazi na drugu, već planiranu varijantu, a to je posjedanje zamišljenih granica „Velike Srbije“.

128 Omer Ibrahimagić, **BOSNA I BOŠNJACI - DRŽAVA I NAROD KOJI SU TREBALI NESTATI**, str. 204.

129 Na 127 sjednici Predsjedništva SFRJ, održanoj 18. jula 1991. godine, donešena je Odluka o premještanju jedinica JNA sa teritorije Republike Slovenije u druge dijelove SFRJ. Odluku je potpisao Stipe Mesić, predsjednik Predsjedništva SFRJ. Tačkom 1. navedene odluke je precizirano: “Komande, jedinice i ustanove JNA pretaće da stacioniraju na teritoriji Republike Slovenije do definitivnog dogovora o budućnosti Jugoslavije. Lični sastav i svu pokretnu imovinu 31. korpusa predisllocirati na prostor Republike Srbije, a 14. korpusa na prostor BiH. Premještanje izvršiti u roku od tri mjeseca od donošenja ove odluke”...itd. (Stipe Mesić, nav. dj., str. 123.)

Analizom događaja kratkotrajnog “rata” u Sloveniji, nameće se jasan zaključak, da JNA u Sloveniji nije bila vojnički poražena, niti je borbeno djelovala onako kako je sa svojim mogućnostima i raspoloživim sredstvima mogla djelovati. To nam govori da joj nije ni bio cilj da zadrži Sloveniju u sastavu SFRJ, čime je JNA pokazala svoje prave ciljeve i namjere. Odluku o predislociranju JNA je realizovala planski i sistematično. Poslednje jedinice JNA su se povukle iz Slovenije tek 25. oktobra 1991. godine, nakon što je JNA dislocirala iz Slovenije, skoro svo raspoloživo naoružanje, tehniku i svu pokretnu imovinu kojom je raspolagala u Sloveniji, a nepokretnu imovinu je devastirala i uništila.

Vidjevši za koje će se ciljeve u narednom periodu boriti i zalagati, nju napušta najveći dio oficirskog kadra drugih nacionalnosti i ona sve više postaje jednonacionalna srpsko-crnogorska armija. Zadovoljan ishodom situacije u Sloveniji, Veljko Kadijević, na sastanku sa Miloševićem i Jovićem, dana 30. jula 1991. godine, predlaže da se: ***“JNA transformiše u vojsku onih koji žele da ostanu u Jugoslaviji, a najmanje je: Srbija, srpski narod plus Crna Gora. Na ovim principima se povlači na teritorije i menja rukovodstva.”***¹³⁰



Transformacija JNA u srpsku vojsku

130 Borisav Jović, nav. dj., str. 367.

Nakon Odluke Sabora Hrvatske od 25. juna 1991. godine, o proglašenju samostalne i nezavisne Hrvatske, JNA paralelno sa događajima u Sloveniji, pregrupisavanjem svojih jedinica otpočinje sa otvorenim vojnim aktivnostima u Hrvatskoj. Za razliku od upotrebe u Sloveniji, gdje faktički nije borbeno niti djelovala, JNA u ratu na prostorima Hrvatske je izvodila snažne taktičke i operativne akcije u cilju slamanja otpora hrvatskog naroda i okupacije teritorije Hrvatske. Posebno je bilo izraženo njeno borbeno djelovanje u Pakracu, Glini, Iločkom mostu, Petrinji...itd. Tokom borbenih dejstava JNA je koristila jake mješovite snage kopnene vojske uz snažnu podršku zračnih i pomorskih snaga.

Pored izvođenja ofanzivnih borbenih operacija na teritoriji Hrvatske, JNA je uz primjenu metoda specijalnog rata, kroz psihološko-propagandne aktivnosti i uspostavom svoje okupacione vlasti na privremeno zaposjednutim teritorijama, uz pomoć lokalnog srpskog stanovništva, vršila nezapamćen teror nad civilnim stanovništvom i planski uništavala materijalna i druga bogatstva Hrvatske.

Embargo na isporuku oružja Jugoslaviji, koji je Vijeće sigurnosti UN-a svojom rezolucijom 713 od 25. septembra 1991. godine, nametnuo Jugoslaviji, nije mnogo pogodio JNA i srpske paravojne formacije u Hrvatskoj. JNA je imala dobre zalihe oružja i vrlo razvijenu vojnu industriju, te je tokom 1990. i 1991. godine, bila dobro naoružala Srbe u Hrvatskoj, a to je isto učinila i u Bosni i Hercegovini. I pored znatne tehničke i vojne nadmoći koje je imala u Hrvatskoj, moralno-političko i psihološko stanje pripadnika snaga JNA, koje su učestvovala u operacijama u Hrvatskoj je bilo na vrlo niskom nivou.

Nadmoć u tehnici koju su imali, oni su koristili da sa distance, koristeći isključivo artiljeriju i tenkove, razaraju i uništavaju gradove i naseljena mjesta (primjeri Dubrovnika, Zadra, Vukovara...). ***“Obzirom na količinu naoružanja i tehnike sa kojom je raspolagala, JNA je u Hrvatskoj imala relativno slabe uspjehe, upravo zbog slabog moralno-političkog stanja i nejasnih ciljeva, zbog čega se bore u Hrvatskoj.”***¹³¹

131 Isto , str. 45.

Zbog nejasnih ciljeva borbe, u jesen 1991. godine, dolazi do masovnog dezertiranja pripadnika dobrovoljačkih i paravojnih formacija iz Srbije i Crne Gore. Uvidjevši da nisu u stanju slomiti otpor hrvatskog naroda, te zauzeti planiranu teritoriju Hrvatske i posjesti liniju zamišljene „Velike Srbije“, Velikosrpski pokret, preko nelegalnog „krnjeg“ Predsjedništva SFRJ, 9. novembra 1991. godine, pozivaju mirovne snage UN-a, da posreduju između zaraćenih strana i da formiranjem „zaštitnih zona“ (protected areas), zaštite srpski narod u Hrvatskoj.¹³²

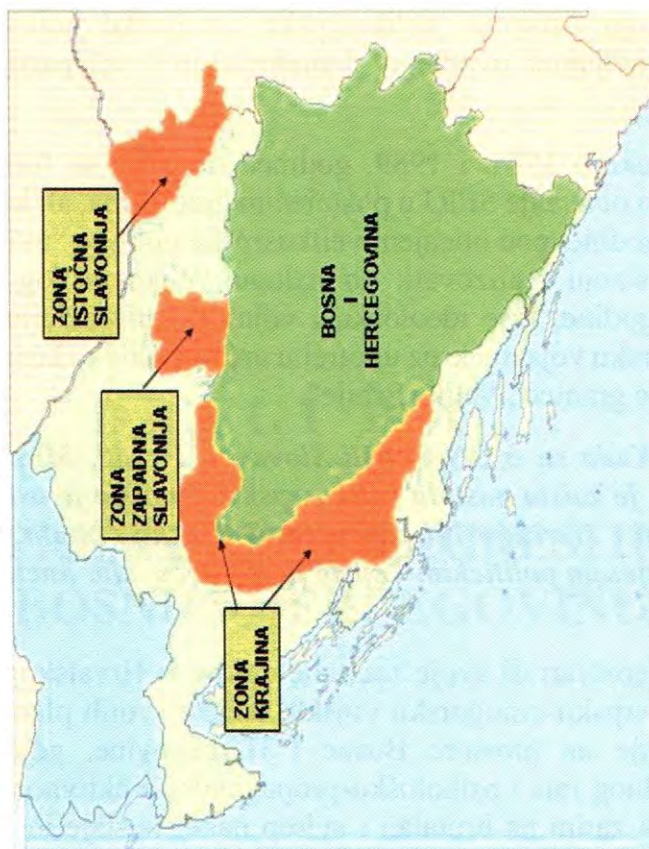
Rat u Hrvatskoj, je završen potpisivanjem primirja i obustavom oružanih sukoba, u Sarajevu 2. januara 1992. godine. Primirje su uz prisustvo Sajrusa Vensa (Cyrus Vance), potpisali: ispred Hrvatske - ministar odbrane Gojko Šušak a ispred JNA - general Andrija Rašeta. Nakon potpisanog primirja, 1/4 teritorije Hrvatske je i dalje ostala pod kontrolom JNA i pobunjenih Srba iz Hrvatske. Rezolucijom 727 Vijeća sigurnosti UN-a od 8. januara 1992. godine, jedinice UN-a pod nazivom UNPROFOR, 14. januara 1992. godine, posjedaju „zaštitne zone“ (protected areas) u Hrvatskoj, u cilju očuvanja postignutog mira i bezbjednosti. Zaštitne zone grafički su prikazane na šemi broj 4.

Nakon sramnog povlačenja iz Slovenije i neostvarenih vojnih ciljeva u Hrvatskoj, jer JNA nije uspjela da posjedne i zadrži zamišljene granice „Velike Srbije“, na liniji Karlobag - Karlovac - Virovitica, te nakon povlačenja JNA na granice Srbije i Bosne i Hercegovine, savezni sekretar za narodnu odbranu i načelnik Štaba Vrhovne komande OS SFRJ, general armije Veljko Kadijević se 6. januara 1992. godine, povlači sa svih dužnosti „zbog lošeg zdravstvenog stanja.”¹³³

132 Zahtjev za pozivanje mirovnih snaga UN-a, je poslat rumunskom ambasadoru pri UN-u, koji je ujedno bio i predsjednik Savjeta bezbjednosti UN-a. (Borisav Jović, nav. dj., str. 409.)

133 “Odbačen od armijskih starješina, ismijan i omalovažen u Predsjedništvu SFRJ i među republičkim vođama, general Kadijević nije više imao nikakvih uvjeta da komanduje Armijom, a ona se brzo kretala svom raspadu - formiranju nacionalnih vojski.” (Branko Mamula, nav.dj., str. 223.)

ZAŠTITNE ZONE UN-a



- **ISTOČNA SLAVONIJA:**
Obuhvata teritoriju od 2153 m² sa općinama: Beli Manastir, Istočni dijelovi Osjeka, Vukovar i sela na istoku Vinkovaca. Struktura stanovništva: Hrvata 49%, Srba 30,5% i ostalih 21,5%.
 - **ZAPADNA SLAVONIJA:**
Obuhvata teritoriju od 2112 m² sa općinama: Grubišno Polje, Pakrac, Daruvar, zapadni dijelovi Nove Gradiške i istočni dijelovi Novske. Struktura stanovništva Hrvata 43,3%, Srba 35,4% i ostalih 21,3%.
 - **KRAJINA:**
Obuhvata teritoriju od 8262 m² sa općinama: Kostajnica, Petrinja, Dvori na Uni, Gata, Vrgin Most, Vojnić, Siluni, Titova Korenica, Donji Lapac, Gračac, Obrovac, Benkovac i Knin. Struktura stanovništva: Hrvata 28%, Srba 66,7% i ostalih 5,3%.
- Ukupna površina sve tri zone obuhvata teritoriju od 12.564 m². Struktura stanovništva: Hrvata 38,2%, Srba 48,2% i ostalih 13,6%.**

U periodu od 1988. do 1992. godine, i pored niza reorganizacija i preformacija, vojni vrh JNA predvođen Veljkom Kadijevićem, umjesto vođenja isključivo vojne politike za što je JNA i bila namjenjena, u tjesnoj saradnji sa Velikosrpskim pokretom, je učestvovao u kreiranju i vođenju otvorene velikosrpske osvajačke politike, oružano se suprostavljajući uvođenju demokratskih i višepartijskih procesa u SFRJ.

Tokom 1988. i 1989. godine, vrh JNA se formalno zalagao i borio za očuvanje SFRJ u postojećim granicama, ali kada su početkom 1991. godine, pod uticajem velikosrpske politike “uvidjeli” da to neće biti u stanju realizovati, po nalogu Velikosrpskog pokreta, tokom 1991. godine, vrše ideološku i vojnu transformaciju JNA u srpsko-crnogorsku vojsku i kroz upotrebu oružane sile pokušavaju uspostaviti zapadne granice „Velike Srbije“.

*“Kada su iz JNA otišli Slovenci, Hrvati, Muslimani i ostali - Armija je zaista postala velikosrpska. Ono što je ostalo od te vojske u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj više nije imalo nikakve veze sa JNA, njenim političkim i opšte jugoslovenskim nacionalnim bićem i ulogom.”*¹³⁴

Neostvarivši svoje zacrtane ciljeve u Hrvatskoj, transformisana JNA u srpsko-crnogorsku vojsku, težište svojih planova i aktivnosti, prebacuje na prostore Bosne i Hercegovine, gdje kombinacijom specijalnog rata i psihološko-propagandnim aktivnostima vrši pripremanje a zatim na brutalan i svirep način postaje instrument i glavni nosilac agresije na suverenu, nezavisnu i međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu.

134 Intervju Branka Mamule, **Slobodna Bosna**, broj 186 od 8. juna 2000, str. 25.

DRUGI DIO

**PRIPREME JNA ZA AGRESIJU
NA BOSNU I HERCEGOVINU**

1. SPECIJALNI RAT JNA U PERIODU PRIPREME ZA AGRESIJU NA BOSNU I HERCEGOVINU

U povjesti ratova, rijetki su bili primjeri vođenja osvajačkih i napadačkih ratova unutar jedne zajedničke i suverene državne zajednice protiv nekih od članica te zajednice. To se nažalost dogodilo u SFRJ, gdje je JNA kao zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti SFRJ, u ime dvije federalne jedinice (Srbije i Crne Gore), želeći ostvariti velikosrpske ideje, bila instrument agresije na tri druge federalne jedinice (Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu).

Prilikom planiranja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, velikosrpski ideolozi su JNA dali precizne zadatke i ciljeve koje ona treba realizovati u samoj pripremi za agresiju. Jedan od osnovnih zadataka JNA u pripremi i izvođenju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, je bio raznovrsna primjena svih vidova, metoda i oblika specijalnog rata.

Cilj svakog specijalnog rata je podsticanje i izazivanje političkih, ekonomskih, vojnih, nacionalnih, etničkih, socijalnih i drugih poteškoća i kriza, kako bi se određena zemlja ili neki pokret destabilizovali i time doveli u zavisian položaj. U svakom savremenom ratu, specijalnim ratom kao uvodnim dijelom naredne oružane agresije, postiže se početna prednost za oružano odmjeravanje snaga. Raznovrsnim vidovima, metodama i oblicima specijalnog rata, oformljuje se svijest o opravdanosti buduće oružane aktivnosti i stvara se socijalno-psihološka klima podrške javnog mnijenja, koja je neminovna za uspjeh zacrtanih ciljeva agresije na neku zemlju.

*“Specijalni rat je oblik agresije koji obuhvaća raznovrsne destruktivne aktivnosti agresivnih sila u ideološkom, političkom, psihološko - propagandnom, ekonomskom, vojnom, znanstvenom, tehničko - tehnološkom, kulturnom i drugim područjima društvenog života.“*¹³⁵

135 ∴ STRATEGIJA ORUŽANE BORBE, str. 18.

Specijalnim ratom kao posebnim oblikom ispoljavanja politike sile u međunarodnim odnosima, se načelno određuju oni ciljevi koje je nemoguće postići uobičajenim diplomatskim i političkim aktivnostima. Specijalni rat predstavlja mračnu stranu politike i produženje politike drugim sredstvima, među kojima se ne isključuje ni nasilje kao sredstvo ostvarenja postavljenih strategijskih ciljeva.

Specijalni rat se definiše kao: “skup organizovanih i koordiniranih političkih, ekonomskih, psihološko-propagandnih, obavještajno-subverzivnih mjera i postupaka, koje jedna ili više država preduzimaju protiv druge države ili grupe država, radi nametanja hegemonije, mješanja u postojeće političke, ekonomske i društvene odnose radi ostvarivanja određenih ciljeva i interesa.”¹³⁶ Shodno navedenoj definiciji, specijalni rat prestavlja sveobuhvatan sistem različitih vidova, oblika, metoda i sredstava ideološke indoktrinacije, psihološko-propagandnog djelovanja i pritisaka, obavještajno-subverzivnog djelovanja, ekonomskih, naučno-tehničkih i drugih vrsta pritisaka, nasilja i djelovanja na pojedine države, koji se sprovodi planski i kontinuirano.

Osnovni politički, ekonomski i vojni ciljevi specijalnog rata se sprovode kombinovano i neprekidno dok se nenaoružanim sredstvima u datoj zemlji ne sruši postojeći ustavni i državni poredak i struktura koja je na vlasti, ili dok se ne naruši suverenitet i teritorijalni integritet te države.¹³⁷ Ukoliko se specijalnim ratom ne postignu zacrtani ciljevi, onda se njegova primjena koristi u funkciji pripreme za izvođenje oružane agresije, kao i za održavanje stanja postignutog agresijom.

U cilju ostvarivanja dugoročnih globalnih ciljeva, planiraju se i izvode više različitih i međusobno povezanih bližih ciljeva specijalnog rata, koji se međusobno koordiniraju, usmjeravaju, nadopunjuju i postepeno realizuju unutar države protiv koje su usmjereni. Najčešće postavljani ciljevi specijalnog rata su:

136 ∴ VOJNA ENCIKLOPEDIJA, II izdanje, tom IX, VIZ, Beograd 1975, str. 7.

137 Miraš Stožinić, SAVREMENI ASPEKTI SPECIJALNOG RATA, IPOS, Beograd 1983, str. 28.

- ugrožavanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta, rušenje legalnih organa vlasti i društvenog uređenja u datoj državi nenaoružanim sredstvima i metodama;
- raznim političkim, propagandnim i drugim sredstvima obmanuti i prevariti potencijalnog protivnika i odvratiti mu pažnju od planirane agresije;
- obmanjivanje međunarodne javnosti o stvarnim ciljevima agresije u cilju smanjenja uticaja i pomoći međunarodne javnosti državi na koju se planira izvršiti agresija;
- raznim diplomatskim, političkim i drugim sredstvima, koristeći se lažima i iluzijama, vršiti indoktrinaciju i obmanjivanje vlastitog naroda i stanovništva u ispravnost vođenja agresorskog rata i istovremeno kod njega razvijati strah i mržnju prema drugom narodu i državi;
- planskom propagandom vršiti dezavuisanje države i naroda na koje se sprema agresija i obmanama razjedinjavati i polarizovati stanovništvo te države;
- raznim vidovima zastrašivanja i pritisaka, stanovništvo države na koju se planira agresija dovesti u stanje konfuznosti i pometnje, pokušati ga odvratiti od pružanja otpora i dovesti ga u suprostavljenost sa njegovim legalnim organima vlasti;
- planskim aktivnostima vršiti ometanje rada i sprječavanje funkcionisanja legalnih organa vlasti, oružanih snaga, organa unutrašnje sigurnosti, društvenih organizacija i institucija, privrednih i drugih subjekata društva za uspješnu odbranu od planirane agresije;
- na razne načine onemogućavati i neutralizirati oružane snage i druge segmente odbrane u efikasnoj upotrebi i korišćenju vojnih potencijala i drugih resursa za odbranu od agresije;
- kvalitetna priprema i uspješno izvršenje agresije na određenu zemlju;
- efikasno održavanje okupirane teritorije i vlasti na toj teritoriji ...itd.

Specijalni rat se provodi u svim oblastima života i rada neke državne i društvene zajednice. On se izvodi pod uslovima stroge konspirativne sinhronizacije diplomatskih, političkih, obavještajnih, psihološko-propagandnih, terorističkih, ekonomskih, kulturnih, informativnih i drugih subverzivnih aktivnosti.

Zavisno od postavljenih ciljeva specijalnog rata dugoročno i suptilno se planiraju i sprovode odgovarajuće metode i oblici primjene specijalnog rata. Najčešći oblici specijalnog rata koji su do sada primjenjivani u praksi su:

- politički, ekonomski i razni vidovi vojnih pritisaka, kojima se destabilizuje međunarodni ugled i položaj, ustavni poredak, odbrambeni sistemi i ekonomska moć države protiv koje se sprovodi;
- psihološko-propagandna aktivnost usmjerena na izazivanju unutrašnjih kriznih situacija u državi, a posebno u međusobnim odnosima između institucija vlasti i građana, odnosima između pojedinih naroda u toj državi, odnosi između različitih religija i različitih političkih stranaka te države;
- obavještajno-subverzivne aktivnosti usmjerene na prikupljanju najvažnijih podataka o državi na koju se usmjerava specijalni rat;
- izazivanje i plansko podsticanje i usmjeravanja netrpeljivosti i mržnje između građana različitih nacionalnosti i vjerskih opredjeljenja te države;
- Informativne, kulturne, ekonomske, privredne i druge vrste blokada;
- raznovrsni ideološki uticaji u cilju narušavanja dotadašnjih dogovorenih i usaglašenih standarda u oblasti politike, nauke, kulture, obrazovanja i drugih vidova zajedničkog udruživanja i organizovanja naroda jedne države;
- organizovanje i plansko izvođenje diverzantsko-terorističkih aktivnosti u cilju izazivanja i produbljivanja unutrašnjih kriza i nestabilnosti u državi;
- stvaranje paradržavnih tvorevina unutar te države u cilju njenog razbijanja ili narušavanja njenog teritorijalnog integriteta;

- plansko izazivanje nereda, demonstracija, protesta i pobuna protiv legalnih organa vlasti i organizovanje gerilskih djelovanja protiv te države;
- izazivanje kriznih situacija, paralisanje rada vlade i organizovanje državnog udara, radi nasilne smjene legalnih organa vlasti u toj državi;
- raseljavanje, progon i uništavanje istorijskih, vjerskih i drugih civilizacijskih tragova postojanja nekog naroda na teritoriji te države...itd. ¹³⁹

Oblici i metode ispoljavanja specijalnog rata u cjelini su izmješani sa oblicima i metodama međunarodne saradnje i razmjene i u principu su teže prepoznatljivi ukoliko su efikasnije ukorporirani u njih. Teško je povući granicu između "normalne" međunarodne saradnje i razmjene i organizovanih neprijateljskih aktivnosti koje se izvode u okviru specijalnog rata.

U sklopu sveobuhvatnog sistema specijalnog rata pored strategijskih ciljeva, metoda i oblika izvođenja, određuju se odgovarajući organi za planiranje i snage za realizaciju specijalnog rata. Politički i vojni organi i službe države koja organizuje specijalni rat, kao glavni planeri i koordinatori specijalnog rata, daju precizne zadatke pojedinim snagama koje one trebaju realizovati. Osnovne snage i nosioce realizacije specijalnog rata načelno sačinjavaju:

1. obavještajne službe, kao najznačajniji segment planiranja, organizovanja i realizacije specijalnog rata;
2. određene legalne vladine i nevladine institucije i organizacije;
3. specijalne jedinice vojske i policije;
4. snage unutrašnjeg neprijatelja napadnute zemlje;
5. snage političke emigracije u inostranstvu....itd. ¹⁴⁰

139 Isto, str. 30 - 38.

140 Isto, str. 29.

Prije otpočinjanja oružane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, na osnovu velikosrpske ideologije i globalne politike srpskog nacionalizma i ekspanzionizma, u najvišim političkim i vojnim krugovima Srbije i Crne Gore, su donešeni strateški ciljevi za izvođenje specijalnog rata na cjelokupnoj teritoriji Jugoslavije. Pažljivo su odabrani oblici i metode izvođenja i precizirane su snage za realizaciju pojedinih etapa specijalnog rata po pojedinim republikama. U sklopu opštih ciljeva specijalnog rata protiv republika SFRJ, velikosrpski ideolozi i političari su posebnu pažnju posvetili realizaciji specijalnog rata na teritoriji Bosne i Hercegovine. Glavni ciljevi specijalnog rata protiv Bosne i Hercegovine su bili:

- ▶ obavještajno-subverzivnim, psihološko-propagandnim i raznim diverzantsko-terorističkim aktivnostima pripremiti uslove za izvršenje agresije, okupaciju teritorije Bosne i Hercegovine i priključivanje iste nekoj novoj Jugoslaviji;
- ▶ kombinacijom spektra diplomatskih, političkih, informativnih, kulturnih, ekonomskih i drugih aktivnosti i sredstava, stvoriti uslove za političko i biološko uništenje bošnjačkog naroda i uništavanje istorijskih, kulturnih, vjerskih i drugih tragova njegovog postojanja na ovim prostorima;
- ▶ u saradnji sa kolaboracionističkim snagama u Bosni i Hercegovini, kroz obavještajnu aktivnost, psihološko-propagandnu djelatnost, organizovanjem mitinga i demonstracija, stvaranjem paradržavnih organa i institucija i raznovrsnim oblicima kriminalnih radnji, postojeće rukovodstvo javno i politički diskreditovati i onemogućavati rad legalnih organa vlasti u BiH;
- ▶ kolaboracionističke snage ideološki usmjeriti, politički organizovati, vojno opremiti i naoružati i pripremiti za predstojeću agresiju;
- ▶ velikosrpskom ideologijom i propagandom vršiti indoktrinaciju srpskog naroda u BiH uvjeravajući ga u ispravnost vođenja agresorskog rata i isti motivisati za narednu agresiju;
- ▶ psihološko-propagandnim aktivnostima i demonstracijom vojne sile, vršiti pritisak i zastrašivanje nersrpskog stanovništva Bosne i Hercegovine, dovoditi ga u stanje zbunjenosti i odvratiti ga od samorganizovanja i pružanja otpora planiranoj agresiji;

- ▶ perfidnom aktivnošću vršiti obmanjivanje međunarodne javnosti o stvarnim ciljevima agresije i na taj način spriječiti njen uticaj i učešće u pomoći Bosni i Hercegovini;
- ▶ sračunatim isticanjem pozitivne uloge JNA u očuvanju Jugoslavije i njenom višenacionalnom strukturom, kod stanovništva Bosne i Hercegovine stvoriti simpatije i podršku za njene aktivnosti transformacije i pregupisavanja na bosansko hercegovačkoj teritoriji;
- ▶ oduzimanjem naoružanja Teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine onemogućiti i onesposobiti stanovništvo bošnjačke i hrvatske nacionalnosti da se naoruža i odupre planiranoj agresiji... itd.

Za nosioce planiranja, organizovanja i izvođenja specijalnog rata protiv Bosne i Hercegovine su određeni: Obavještajna i Kontraobavještajna služba Generalštaba JNA; Služba državne bezbjednosti Srbije i Crne Gore; pobornici velikosrpske politike u Saveznom SUP-u SFRJ i SUP-ovima Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine; razni organi i službe legalnih vladinih i nevladinih organizacija i institucija u Srbiji i Crnoj Gori; kolaboracionističke snage u Bosni i Hercegovini i snage neprijateljske emigracije u inostranstvu.

Specijalnim ratom u pripremi agresije na Bosnu i Hercegovinu, srpsko-crnogorski agresor je psihološko-propagandu aktivnost, kao najširi oblik specijalnog rata, metodama ideološke i političke indoktrinacije i manipulacije, planski i koordinirano, usmjerio na sve oblasti društvenog života u Bosni i Hercegovini – ideološku i političku sferu, ekonomski i privredni sistem, međunacionalne i međureligijske odnose, oblast kulture i obrazovanja, informativni sistem...itd. Psihološko-propagandnim aktivnostima na bazi ideološke, političke i nacionalističke platforme, nastojao je stvoriti opštu psihozu straha, nesigurnosti i nezadovoljstva stanovništva Bosne i Hercegovine. Raznim pritiscima i dezavuisanjem cjelokupnog stanovništva, podsticao je ekcesne situacije, izazivao je međunacionalne konfrontacije i konflikte između pojedinih religijskih zajednica, te stvoriti opštu klimu međusobnog nepovjerenja i sumnje u sistem i osnovne vrijednosti bosanskohercegovačkog društva.

Cilj psihološko-propagandnih aktivnosti putem masovnih sredstava komuniciranja (novine, časopisi, razna štampa i publikacije, radio i televizijska mreža, filmska udruženja i društva... itd), je bio usmjeren na narodne mase u cilju podsticaja na promjene postojećih stavova, mišljenja, osjećanja, raspoloženja i ponašanja stanovništva Bosne i Hercegovine. U sklopu informativno- propagandne aktivnosti agresor je metodama psihološko-propagandnog djelovanja, nastojao usmjeravati svijest bošnjačkog i hrvatskog stanovništva, sa ciljem da izazove njihovo nepovjerenje u postojeći sistem vrijednosti i time oslabi njihovu motivisanost, podstiče malodušnost i doprinese moralnom slomu pojedinaca i cijelih etničkih grupa kao uvodu u oružanu agresiju.

Propaganda,¹⁴¹ je bila tijesno povezana sa činom velikosrpske agresije na Bosnu i Hercegovinu. Srpska politička propaganda je pripremala i izvela velikosrpsku agresiju na Bosnu i Hercegovinu i pratila je agresiju sve dok je ona na ovim prostorima trajala. Svjedoci smo da je i nakon završetka velikosrpske agresije na Bosnu i Hercegovinu, propaganda još uvijek prisutna na našim prostorima, sa ciljem minimiziranja i osporavanja počinjenih ratnih zločina u BiH.

U centru Vojne bezbjednosti JNA u Beogradu, sačinjena je strategija specijalnog rata prema Bosni i Hercegovini. Stručnom i pravovremenom primjenom svih raspoloživih oblika, metoda i sredstava specijalnog rata, JNA je krajem 80-tih i početkom 90-tih godina, preko svojih organa i službi, a prvenstveno preko kontraobavještajne službe i vojnoobavještajne službe, u svim oblastima života i rada u Bosni i Hercegovini, krenula sa psihološko-propagandnim aktivnostima na pripremi predstojeće agresije. Vješto koristeći objektivne teškoće sa kojim se Bosna i Hercegovina tada suočavala, kontraobavještajna služba JNA, u tijesnoj saradnji sa službom državne bezbjednosti Srbije, putem svoje agenturne mreže je pratila, planirala i izvodila najveći dio specijalnog rata prema Bosni i Hercegovini.

141 "Propaganda je naučna disciplina koja se služi dostignućima mnogih nauka: sociologije, psihologije, politikologije, neurologije, komunikologije, etnologije, teologije itd..." (Muhamed Nuhić, **AGRESIJA I PROPAGANDA**, tribina br. 24., Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 1995, str. 4.)

Strategija agresije na Bosnu i Hercegovinu je imala za cilj da se specijalnim ratom i psihološko-propagandnim djelovanjem motiviše srpski narod za agresiju i zločin, a paralelno sa tim stvori konfuziju kod drugih naroda u Bosni i Hercegovini (Bošnjaka i Hrvata) i pripremi teren za oružanu agresiju na Bosnu i Hercegovinu. *“Psihološko-propagandni udar na Bosnu i Hercegovinu pripreman je, kao što je poznato, dugo i temeljito, sa snažnim materijalno-tehničkim i kadrovskim pokrićem i u okviru već razrađene u svijest velikog dijela Srba instalirane logike: “Svi Srbi u jednoj državi.”*¹⁴²

Psihološko-propagandnim djelovanjem svih navedenih struktura, JNA je imala za cilj da izvrši maksimalnu indoktrinaciju srpskog stanovništva u Bosni i Hercegovini i njegovu pravovremenu i kvalitetnu pripremu za uključivanje u narednu planiranu agresiju.

*“Indoktrinacija srpskog stanovništva nacionalističkom idejom o “Velikoj Srbiji”, vršena je na raznovrsne načine i različitim sredstvima, ali je osnovno polazište, u suštini, bilo, “Načertanije” Ilije Garašanina.”*¹⁴³ Ista ideja je ponovno aktuelizirana pojavom „PLAVE KNJIGE“,¹⁴⁴ Memorandumom SANU i dolaskom Slobodana Miloševića na čelo političkog vrha Srbije.

Velikosrpska politička propaganda preko KOS-a JNA, je krenula u stvaranja “svijesti o ugroženosti” bosanskih Srba i njihove “podređenosti” u Bosni i Hercegovini.

Cilj je bio jasan, oni su htjeli da u srpskim masama stvore osjećaj “opasnosti” od drugih naroda u Bosni i Hercegovini i nemoći da se sami zaštite od te “ugroženosti” ukoliko svi Srbi ne budu živjeli u jednoj cjelovitoj državi. Reafirmacijom svijesti o historijskoj ulozi pravoslavlja, kod bosanskih Srba se razvija antagonizam prema drugim narodima i vjerama.

142 Isto, str. 16.

143 Nedžad Ugljen, **ULOGA KOS-A U AGRESIJI NA R BIH**, Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca, Sarajevo 1994, str. 3.

144 Najdan Pašić, Radoslav Ratković i Balša Špadijer, **PLAVA KNJIGA**, Beograd 1977.

*“Genocidi nad Bošnjacima nisu nužna posljedica određenih povjesnih socijalno-kulturnih uvjeta, nego su prevashodno rezultat jedne antiislamske politike, kojoj je pravoslavlje dalo osoben ton i smisao.”*¹⁴⁵

Srpski nacionalisti sračunato i planski eksploatišu ”kontrarevolucionarne” događaje na Kosovu početkom 80-tih godina, kao potvrdu svojim tezama o navodnoj ugroženosti Srba i genocidu koji se vrši nad srpskim stanovništvom kroz vjekove. Propagandnim djelovanjem kroz neprijateljske istupe i komentare u TV emisijama i člancima u raznim novinama, oživljavanjem i stalnim isticanjem “kosovskog mita”, kod bosanskih Srba se želio postići strah od islama. *“Aktiviranjem “kosovskog mita” i njegovim operacionaliziranjem u razornom ratu protiv Bosne, srpski napadači (Srbija i Crna Gora), uz pomoć pobunjenih bosanskih Srba instruiranim od vlade u Beogradu, pokušali su alhemijском nacionalnom propagandom na svome duhovnom planu izliječiti vlastiti kancerogeni kompleks manje vrijednosti verom, kako kažu, za “pestogodišnje ropstvo Turcima.”*¹⁴⁶

Metodama psihološko-propagandnog djelovanja koje je KOS JNA usavršio do perfekcije, velikosrpski ideolozi su uspjeli u vrlo kratkom roku izvršiti indoktrinaciju i obmanu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini da je “ugrožen” od drugih naroda, i da se mora oružano braniti za svoj opstanak na ovim prostorima. *“Na lovorikama nacionalnog ekskluziviteta, srpski demagozi i nacionalni ideolozi uvijek su zgnali da apeluju na instikte mase i da ovu pridobiju za svoje ciljeve.”*¹⁴⁷

Izvođenjem specijalnih psihološko-propagandnih aktivnosti KOS JNA, je želio dezorganizovati i onemogućiti normalno funkcionisanje legalnih organa vlasti i drugih zajedničkih institucija u Bosni i Hercegovini i organizovanje istih za pružanje otpora planiranoj agresiji. Raznim metodama specijalnog rata KOS JNA je

145 Fuad Saltaga, **DA LI JE GENOCID SUDBINA BOŠNJAKA?**, SALFU, Sarajevo 1996, str. 12.

146 Filip J. Koen (Philip J. Cohen), **SRPSKI TAJNI RAT - PROPAGANDA I MANIPULACIJA HISTORIJOM**, Ljiljan, Sarajevo 1996, str. 273.

147 Fuad Saltaga, nav. dj., str. 248.

kod bošnjačkog i hrvatskog stanovništva u Bosni i Hercegovini želio stvoriti osjećaj beznadežnosti i straha za budućnost, slomiti mu želju i volju za pružanjem otpora, te ga prisiliti da prihvati rješenja koja nameće JNA.

Tokom ratova u Sloveniji i Hrvatskoj, najviši vrh JNA je aktivno radio na pripremi agresije na Bosnu i Hercegovinu. U toj živoj aktivnosti dat je poseban zadatak Upravi bezbjednosti SSNO-a da preko svojih organa a prvenstveno preko KOS-a, intenzivira svoje aktivnosti na stvaranju preduslova za velikosrpsku agresiju i da na sve načine onemogući republičke organe vlasti i druge faktore koji bi mogli organizovati i pružiti otpor provođenju velikosrpskog koncepta.

KOS JNA¹⁴⁸ je prije samog čina oružane agresije aktivno radio na obavještajnoj pripremi terena u Bosni i Hercegovini i vrbovanju novih kadrova uz raznovrsne metode subverzivnog i propagandnog dejlovanja. Preko svojih ubačenih i vrbovanih ljudi, KOS je vršio intenzivnu destrukciju funkcionisanja vlasti i donošenju odluka u najvišim tijelima, organima i institucijama Republike Bosne i Hercegovine.

Na osnovu dobro organizovanog i efikasnog obavještajnog rada KOS-a, vrh JNA i rukovodstvo SDS-a u BiH, su bili u situaciji da znaju sve namjere i planove državnih organa u Bosni i Hercegovini i da na osnovu njih preduzimaju odgovarajuće kontramjere. To se posebno jasno uočavalo prilikom donošenja zakonskih i drugih važnijih odluka od interesa za Bosnu i Hercegovinu, jer su predstavnici SDS-a u republičkim organima Bosne i Hercegovine već imali gotova rješenja na ponuđene prijedloge.

148 **Kontraobavještajna služba JNA (KOS JNA)**, jedna od segmenata vojne bezbjednosti JNA, i jedna od nosilaca specijalnog rata u BiH. Osnove za njen rad i funkcionisanje je postavio general Nikola Ljubičić dok je bio na najvišim dužnostima u JNA. Nakon odlaska u mirovinu, vršio je uticaj na službu preko ljudi koje je instalirao u njen vrh. Tokom 80-tih godina, na čelu vojne bezbjednosti JNA su bili generali: Jere Grubišić (1980. - 1986.); Ilija Čeranić (1986. - 1989.); Marko Negovanović (1989. - 1991.); Aleksandar Vasiljević (1991. - 1992.) i Nedeljko Bošković (1992. - 1993.)...itd.

*“KOS se bio infiltrirao i u najviše organe Bosne i Hercegovine. Njegovi izravni saradnici su bili članovi Predsjedništva Bosne i Hercegovine: Nikola Koljević i Biljana Plavšić.”*¹⁴⁹

Sve svoje obavještajne i subverzivne aktivnosti KOS JNA je realizovao u tijesnoj saradnji sa pripadnicima SDS-a. *“Obavještajni rad, od mjesnih zajednica do najviših državnih organa i institucija, odvijao se je uz pomoć i veoma značajnu uvezanost sa SDS-om.”*¹⁵⁰

Pored zajedničkog obavještajnog rada na pripremi agresije na Bosnu i Hercegovinu, pripadnici KOS-a JNA i SDS-a su, također, zajednički radili na podjeli naoružanja srpskom stanovništvu u Bosni i Hercegovini, kojeg su tokom 1990. i 1991. godine, dobro naoružali i pripremili za agresiju. KOS JNA je zajedno sa SDS-om organizovao i martovske barikade u Sarajevu. *“Štab iz kojeg se rukovodilo akcijom “barikada”, bio je smješten u zgradi hotela “Holiday Inn”, a neposredni organizator i koordinator bio je visoki oficir KOS-a.”*¹⁵¹

Poseban zadatak u sklopu priprema za agresiju na Bosnu i Hercegovinu, KOS JNA je imao u onemogućavanju rada i funkcionisanja organa unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine. *“S ciljem ovladavanja MUP-om Republike Bosne i Hercegovine ili njegovim neutralisanjem kao značajnog odbrambenog faktora u Republici Bosni i Hercegovini, od oktobra 1991. godine, pa do januara*

149 Nedžad Ugljen, nav. dj., str. 12.; **Biljana Plavšić**, rođena 7. jula 1930. godine u Tuzli. Od 18. novembra 1990. do aprila 1992. godine, bila član Predsjedništva BiH. Bila jedan od vodećih članova SDS-a od osnivanja te stranke. Od 28. februara do 12. maja 1992. godine, član Predsjedništva Srpske Republike u BiH. Od 12. maja 1992. godine, član tročlanog Predsjedništva Srpske Republike u BiH. Uz Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika član Vrhovne komande oružanih snaga Srpske Republike u BiH. Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, podigao optužnicu br. IT-00-40-I od 7. 04. 2000. godine, za genocid, zločine protiv čovječnosti, kršenje zakona i običaja rata i teške povrede Ženevskih konvencija. Dobrovoljno se predala Međunarodnom sudu u Hagu 10. januara 2001. godine. 2. oktobra 2002. godine, izjasnila se krivom po jednoj tački optužnice koja je teretila za progone na rasnoj, vjerskoj ili političkoj osnovi, kao zločin protiv čovječnosti. 27. februara 2003. godine, osuđena na 11. (jedanaest) godina zatvora. Kaznu izdržava u zatvoru u Švedskoj.

150 Isto, str. 6.

151 Isto, str. 7.

1992. godine, u MUP-u Republike Bosne i Hercegovine, je boravila i ekspertna grupa tadašnjeg SSUP-a, sastavljena od inspektora SDB i SJB SSUP-a, uočljivo je bilo da je uloga inspektora SDB SSUP-a prije svega bila obavještajnog karaktera, odnosno, njihov osnovni zadatak je bio prikupljanje podataka o radu SDB MUP-a Republike Bosne i Hercegovine, o kadrovskoj i materijalnoj opremljenosti i osposobljenosti ove službe, planovima odbrane ...itd.”¹⁵²

U sklopu pripreme agresije na Bosnu i Hercegovinu, vrh JNA, preko KOS -a i drugih segmenata i dijelova JNA, poseban značaj je dao destrukciji i uništenju ekonomskih i industrijskih kapaciteta za odbranu. Veliki dio ovih kapaciteta¹⁵³ je početkom 1992. godine, planski preseljen u Srbiju i Crnu Goru, a oni kapaciteti koji su se nalazili na teritorijama sa većinskim srpskim stanovništvom su ostavljeni i istim je bila promijenjena namjena. Pred sam čin agresije na Bosnu i Hercegovinu, u specijalni rat pored KOS-a, se uključuju i druge institucije JNA kao što su: Vojno obavještajna služba (VOS JNA), specijalne, izviđačke i diverzantske jedinice JNA...itd.

“U drugoj polovini marta 1992. godine, po instrukcijama II (obavještajne) Uprave GŠ JNA, organizovan je finalni dogovor u OB ŠC Pančevo, za obavještajce iz sarajevskog, banjalučkog, tuzlanskog, bihaćkog i kninskog korpusa, koji su bili u sastavu Druge vojne oblasti.”¹⁵⁴ To je bila finalna instrukcija i obuka za vođenje obavještajnih aktivnosti i budućih zadataka i ciljeva ove specijalnosti u agresiji na Bosnu i Hercegovinu. U cilju realizacije ove aktivnosti, na nivou svih korpusa JNA, formirane su specijalne grupe obavještajnih oficira, čiji je zadatak bio da u sadejstvu sa novinarima - aktivistima SDS-a i pripadnicima KOS-a JNA, svakodnevno lansiraju propagandne sadržaje u cilju motivisanja srpskog stanovništva za agresiju i zločin.

152 Isto, str. 10.

153 Od značajnih vojnih kapaciteta treba istaći slijedeće: “Remontni zavod” Hadžići; “Orao” Rajlovac; “Rudi Čajavec” Banja Luka; “Pretis” Sarajevo; “Bratstvo” Novi Travnik; “Igman” Konjic; “Famos” Sarajevo; “Zrak” Sarajevo; “Soko” Mostar; “Slavko Rodić” Bugojno... itd.

154 Nedžad Ugljen, nav. dj., str. 7.

Vodeća javna glasila Srbije, koja su se nesmetano distribuirala u Bosni i Hercegovini ("Politika", "Ekspres politika", "NIN", "Duga".. itd.), u dužem vremenskom periodu svakodnevno su isticala pojavu islamskog fundamentalizma i ustaštva u Bosni i Hercegovini. Njihovo djelovanje ostvarivalo se po jedinstavnom konceptu i sinhronizovalo se sa masovnim pokretima JNA po teritoriji Bosne i Hercegovine. Živjeći i radeći u teškim uslovima nametnute informativne blokade, obzirom da su jedinice JNA već 1991. godine, okupirale veliki broj radio-relejnih stanica u Bosni i Hercegovini, stanovništvu je trebalo dugo vremena, da shvati sve lažne propagandne poruke iz Beograda, jer je iste bilo veoma teško osporavati. Lažnom propagandom, velikosrpski ciljevi u Bosni i Hercegovini su dugo bili prikriveni i tek sa otvorenom agresijom na Bosnu i Hercegovinu na vidjelo su izašle prave namjere i ciljevi JNA. Tvorci globalne velikosrpske propagande su uspjeli na prostorima Bosne i Hercegovine, po već utvrđenoj i u praksi provjerenoj metodologiji razvijanja straha od navodnog islamskog fundamenalizma, da izvrše nacionalno "okupljanje" i homogenizaciju srpskih masa. "*Proizvodnja straha - to je suština prevarantske tehnike srpskog neonacizma.*"¹⁵⁵

Velikosrpske informacije putem medija i vojne i civilna štampe, imale su za cilj dezinformaciju srpskih masa. Njihov cilj nije bila promjena stanja na bolje, već osporavanje svih mogućih oblika zajedničkog života u Bosni i Hercegovini. "*Srpski neonacizam sebe prikriva: njegov brutalni terorizam maskira se u patriotske fraze, patetično i s ganućem prikazuju svoja zlodjela kao čin nacionalne uzvišenosti i historijske odbrane vlastitog nacionalnog opstanka.*"¹⁵⁶

Otvorena velikosrpska komunikacijska agresija na Bosnu i Hercegovinu, koja je prethodila oružanoj agresiji, nije vođena stihijno, već uz prethodne temeljite pripreme i plansku sinhroniziranu razradu i učešće svih srpskih političkih subjekata. Na osnovu vješto stvorene klime nepovjerenja u javnosti se tendencionalno lansiraju laži o navodnoj želji bošnjačkog naroda i njegovog rukovodstva za uspostavom islamske republike u Bosni i Hercegovini, u kojoj neće

155 Esad Zgodić, **GRADANSKA BOSNA**, Ritam, Tuzla 1996, str. 124.

156 Isto, str. 105.

biti mjesta za druge narode osim muslimanskog. *“KOS operativno pokriva sve te radnje i istovremeno i javnost i MUP bombarduju informacijama o masovnom naoružavanju i švercu oružja od strane Muslimana i Hrvata. SDS nigdje ne spominju. Naprotiv, na sva zvona spominju i hvale njihov odnos prema JNA, odziv na mobilizaciju i slanje dobrovoljaca u Hrvatsku.”*¹⁵⁷

Glorifikacijom stavova JNA o njenoj navodnoj mirovnoj ulozi u Bosni i Hercegovini, velikom dijelu bosanskog stanovništva JNA propaganda je ulila lažnu nadu, da se JNA zalaže za mir i sigurnost, čime je, prividno, stvorena masovna emocionalna tenzija da se JNA zaista bori za pravu stvar. Suštinu svojih političkih i vojnih ciljeva u Bosni i Hercegovini, JNA nije dugo skrivala. Uz veliki publicitet u srbijanskim javnim glasilima, početkom 1992. godine, bile su plasirane izjave pojedinih visokih oficira JNA, koje su neposredno potvrđivale da je radikalni hegemonizam i vojno zauzimanje Bosne i Hercegovine, osnovna orijentacija političkog i vojnog programa JNA.

Velikosrpski metodološki sistem falsifikovanja historijskih dokaza i činjenica nije se mogao niti zamisliti bez aktivnog učešća JNA u mnogim sferama nauke i kulture. Značajna je bila uloga geodetske uprave JNA u prekranju i srbizaciji ranijih bošnjačkih naseljenih mjesta i sela, prilikom izrade novih izdanja vojnih geografskih karata. Očigledan primjer ove smišljene aktivnosti JNA je bila i studija “GLASINAC”, u kojoj su vojni kartografi JNA po direktivi KOS-a JNA, najveći dio autentičnih bošnjačkih toponima i naziva, krivotvorili, izostavljali ili pogrešno ucrtavali a na njihova mjesta upisivali neke srpske toponime i nazive, sa ciljem da negiraju i ospore historijska postojanja bošnjačkih naselja na širem rejonu planine Romanije i prostora Glasinca.¹⁵⁸

Da bi mogao uspješno i nesmetano izvoditi psihološko-propagandna djelovanja na prostoru Bosne i Hercegovine, KOS JNA u sadejstvu sa već formiranim paravojnim formacijama SDS-a, tokom

157 Munir Alibabić - Munja, **BOSNA U KANDŽAMA KOS-a**, Behar, Sarajevo 1996, str. 40.

158 Ibrahim Pašić, **TOPONIMSKA SRBIZACIJA GLASINCA**, GŠ ARBiH, Sarajevo 1996, str. 9 - 38.

1991. i početkom 1992. godine, vrši nasilno zauzimanje i posjedanje velikog broja RTV predajnika i radio stanica.¹⁵⁹ Napadi i zauzimanje emisionih sistema RTV Sarajevo i PTT BiH, od strane JNA i SDS-a, su planski realizovani sa ciljem obezbjeđenja praćenja programa RTV Srbije, u funkciji njene huškačke politike i dezavuisanja narodnih masa u Bosni i Hercegovini i neslaganja sa programskom politikom RTV Sarajevo, koja je do tada vršila objektivno informisanje stanovništva o svim događajima i razobličavala namjere i ciljeve agresora.

*“Okupacijom mnogih, zaposjedanjem i preusmjerenjem na RTV Beograd, RTV releja i repetitora RTV Sarajevo, završava se faza psihološko - propagandnog udara na Bosnu i Hercegovinu, koja je predhodila neposrednoj vojnoj agresiji.”*¹⁶⁰

Posljednju svoju akciju metodama specijalnog rata, pred oružanu agresiju na Bosnu i Hercegovinu, KOS JNA je pokušao realizovati 5. aprila 1992. godine, kada je preko svojih aktivista i članova KOS-a, želio iskoristiti spontano okupljanje više hiljada građana ispred zgrade Skupštine Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Tom prilikom agenti KOS-a ubačeni u narodne mase su tražili ostavke svih republičkih funkcionera Bosne i Hercegovine (pošto su svi srpski predstavnici u republičkim organima već dali svoje ostavke i otišli na Pale) i formiranje nove vlade koja bi trebala da preuzme vlast u Bosni i Hercegovini.

159 Već 1. jula 1991. godine, uzurpiran je drugi kanal RTV Sarajevo i sa njega se u noćnim satima emitovao isključivo program RTV Srbije; 1. avgusta 1991. godine, od strane paravojnih snaga SDS-a i JNA je okupiran predajnik “Kozara” i sa njega se je emitovao program RTV Srbije; 28. oktobra 1991. godine, okupirana je RS “Plješevica”, a 10. aprila sa nje je udaljena ekipa RTV Sarajevo; 3. februara 1992. godine, paravojne snage SDS-a i JNA uzurpiraju objekat PTT veza “Becelj-Ciganište” kod Doboja; 12. aprila 1992. godine, snage JNA okupiraju predajnik “Majevica” i sa nje emituju program RTV Srbije; 25. aprila 1992. godine, JNA zauzima objekat PTT i RTV Sarajevo “Trebević”; 28. aprila 1992. godine, JNA zauzima RS “Velež”; 29. aprila 1992. godine paravojne snage SDS-a zauzimaju RS “Trovrh” - Gorazde; 1. maja, 1992. godine, JNA zauzima predajnik “Vlašić”. U nemogućnosti da zauzme RS “Hum” Sarajevo, JNA dana 10. aprila 1992. godine, sa lokacije Vraca granatira “Hum”, a u maju vrši avio napad na njega. (Državna komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Republici Bosni i Hercegovini, Sarajevo, **Bilten broj 2.**, februar 1993, str. 31 - 34.); Bećir Macić, nav. dj., str. 177 - 185

160 Muhamed Nuhić, nav. dj., str. 15.

Obzirom da im nije pošlo za rukom da sruše legalno izabrane organe vlasti u Bosni i Hercegovini, dan kasnije, 6. aprila 1992. godine, nakon što je Evropska zajednica priznala suverenitet i nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine, jedinice JNA, kolaboracionističke snage SDS-a i srbijanske paravojne formacije (predvođene oficirima JNA), otpočinj u sa oružanim aktivnostima, u cilju realizacije zacrtanih planova agresije, koje nisu mogli da realizuju specijalnim ratom. U toku 6. aprila 1992. godine, jedinice JNA zauzimaju aerodrom Sarajevo i u sadejstvu sa paravojnim jedinicama SDS-a, napadaju i zauzimaju Centar za obrazovanje kadrova MUP-a na Vracama.¹⁶¹ Sa već utvrđenih artiljerijskih položaja oko grada Sarajeva, otpočinj u sa granatiranjem grada i njegovog stanovništva.

Metodama specijalnog rata u pripremi agresije na Bosnu i Hercegovinu, KOS JNA i druge specijalne jedinice JNA su dale veliki doprinos u stvaranju marionetskih režima na teritoriji Bosne i Hercegovine. Pripadnici KOS-a JNA su aktivno radili na distribuciji i podjeli naoružanja i obuci srpskog naroda u novoformiranim srpskim autonomnim oblastima i "srpskim opštinama", koje su postale jezgra za formiranje paravojnih formacija SDS-a i Vojske Srpske Republike u Bosni i Hercegovini.

161 "Obavještajnim aktivnostima u pripremama napada na Sarajevo, konkretno na Centar za obrazovanje kadrova MUP-a na Vracama, rukovodio je pukovnik Milisav Petrović." (Nedžad Ugljen, nav. dj., str. 9.)

2. OPERATIVNO - STRATEGIJSKI RASPORED JNA NA PROSTORU BOSNE I HERCEGOVINE PRED AGRESIJU

Pripreme JNA za agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu su tekle paralelno sa događajima i aktivnostima JNA u Sloveniji i Hrvatskoj. Pošto su izgubljena oba rata, JNA pod izgovorom povlačenja i predislokacije jedinica i komandi JNA iz Slovenije i Hrvatske, tokom 1991. godine, vrši njihov planski operativno-strategijski raspored na teritoriji Bosne i Hercegovine. *“U cilju ostvarenja te zamisli izvršena je “tiha” okupacija Bosne i Hercegovine, prebacivanjem iz Slovenije i Hrvatske na njenu teritoriju ogromne ratne mašinerije, kojom su opservirane i zaposjednute sve strateške tačke na putnim pravcima u Bosni i Hercegovini, kao i važni opštinski centri.”*¹⁶²

Imajući u vidu “gorka” iskustva koja je JNA doživjela u Sloveniji i Hrvatskoj, vrh JNA je sa posebnom pažnjom i detaljno planirao operativno-strategijski raspored JNA na teritoriji Bosne i Hercegovine. Tokom 1991. godine, za vrijeme sukoba sa Hrvatskom vojskom, JNA je već koristila teritoriju Bosne i Hercegovine kao osnovicu za izvođenje borbenih operacija na teritoriji Hrvatske.

*“Pod izgovorom ugroženosti aerodroma u Mostaru, jedinice Užičkog i Podgoričkog korpusa JNA, popunjene velikim brojem rezervista iz Srbije i Crne Gore, 20. septembra 1991. godine, upale su u Bosnu i Hercegovinu, zaposjele istočnu i srednju Hercegovinu..., Navedene jedinice JNA i srpske “dobrovoljačke snage“ 12. oktobra 1991. godine, razrušile su i srušile selo Ravno u općini Trebinje sa desetak okolnih sela, protjerali oko hiljadu, a prema nekim podacima ubili 180 Hrvata.”*¹⁶³

162 Suad Arnautović, **KAKO SE BRANILA BOSNA**, Promocult, Sarajevo 1997, str. 3.

163 Smail Čekić, nav. dj., str. 153.

Nakon dolaska navedenih jedinica JNA na prostore istočne Hercegovine, u Nevesinju, Gacku, Bileći, Trebinju i drugim mjestima istočne Hercegovine, dolazi do paljenja i demoliranja radnji bošnjačkog stanovništva, likvidaciji viđenijih Bošnjaka i nasilnom protjerivanju Bošnjaka sa tih prostora.

U decembru 1991. godine, jedinice 12. (Novosadskog) korpusa JNA, pod izgovorom izvođenja vježbi u širem rejonu Bosanskog Broda, ulaze u Bosanski Brod i posjeduju položaje oko srpskih sela u cilju njihove "zaštite". Takođe, krajem 1991. godine, u širem rejonu Bijeljine dolazi do stacioniranja jedinica Novosadskog korpusa, odakle se vrše ofanzivna borbena dejstva ka Hrvatskoj. U širem rejonu Zvornika dolazi do stacioniranja manjih jedinica 37. (Užičkog) korpusa JNA, a u širem rejonu Višegrada dolazi do stacioniranja više jedinica Užičkog korpusa. Sve navedene aktivnosti jedinica i komandi JNA su izvođene pod izgovorom izvođenja već planirane obuke i vježbovni aktivnosti, čime je JNA htjela da prikrije i zamaskira stvarni razlog stacioniranja svojih komandi i jedinica na teritoriji Bosne i Hercegovine. Imajući u vidu već locirane jedinice JNA na teritoriji Bosne i Hercegovine, lako je zaključiti da je ovim rasporedom JNA posjela najveći dio teritorije Bosne i Hercegovine i da se je otvoreno spremala i pregrupisavala za naredna borbena dejstva u cilju zadržavanja teritorije Bosne i Hercegovine u sastavu nove Jugoslavije.

Teritorija Bosne i Hercegovine je bila osnovni čvor i oslonac svakog strateškog vojnog planiranja odbrane Jugoslavije još od njenog nastanka 1918. godine. *"U strategiji odbrane Jugoslavije položene između dva bloka, Bosna je činila dubinu odbrane od sovjetsko-mađarske grupacije na sjeveru i pomorsko-vazdušno-desantne grupacije NATO u Italiji i Sredozemlju. Bosna se posmatrala kao bastion cijelokupne odbrane zemlje."*¹⁶⁴ Na toj vojnoj pretpostavci bazirala se i vojna strategija i svi državni vojni planovi OS SFRJ.

Značaj geostrategijskog položaja Bosne i Hercegovine, je imao centralno mjesto u izradi strategijskih planova i operacija vrha JNA, zbog čega krajem 1991. i početkom 1992. godine, JNA vrši plansko pregrupisavanje svojih komandi i jedinica na prostoru BiH.

164 Branko Mamula, nav. dj., str. 295.

Razmještajem snaga i sredstava i posjedanjem ključnih objekata, JNA je po nalogu Velikosrpskog pokreta, željela po svaku cijenu zadržati teritoriju Bosne i Hercegovine u sastavu neke nove Jugoslavije. Predislociranje komandi i jedinica JNA iz Slovenije i Hrvatske na prostore Bosne i Hercegovine grafički je prikazano na šemi broj 5.

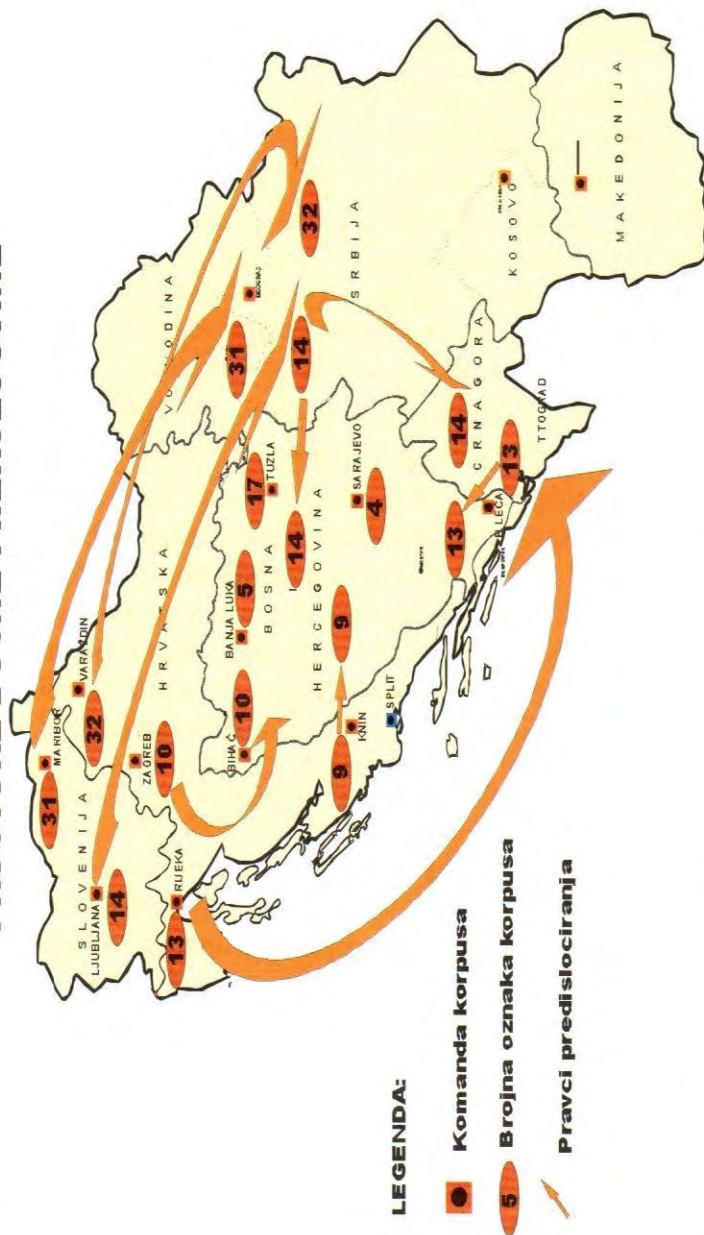
Tajni planovi o upotrebi JNA na prostoru Bosne i Hercegovine, nisu bili poznati, niti dostupni čak i većem broju visokih oficira čina generala. U njihovoj izradi i operacionalizaciji su učestvovali isključivo "provjereni" visoki oficiri JNA, koji su se na osnovu svog političkog opredjeljenja i nacionalnosti već ranije deklarirali za stvaranje nove vojske i njene buduće uloge u rješavanju krize u Jugoslaviji. Tajni vojni planovi, među kojima je bio i plan "RAM",¹⁶⁵ zbog svog stepena povjerljivosti i tajnosti, a nosili su najveću oznaku povjerljivosti "državna tajna", nikada nisu u cjelini "spušteni" niti na nivo vojnih oblasti a kamoli na nivo operativnih i taktičkih nosioca.

Tajni vojni plan "RAM", prvi put je javno spomenut 1991. godine, u beogradskom časopisu "Vreme", kao strategijski plan JNA o "uramljivanju" svih teritorija na kojima žive Srbi u jednu zajedničku državu "Veliku Srbiju". Njegova operacionalizacija je otpočela planom „BEDEM“ u Sloveniji 1991. godine, nastavljena je u Hrvatskoj iste godine, a trebalo se okončati na teritoriji Bosne i Hercegovine, munjevitom agresijom i okupacijom Bosne i Hercegovine od strane JNA. Plan "RAM", se je zbog ukazanih potreba, vremenom nadopunjavao dodatnim planovima "DRINA", "TEPIH", "KAMELEON"...itd.

Operacionalizacija plana "RAM" na prostoru Bosne i Hercegovine je predviđala više etapa. Osnovni cilj i zadatak prve etape plana "RAM" je bio organizovanje i plansko naoružavanje srpskog naroda u Bosni i Hercegovini za "odbranu", i ova etapa je po ocjeni vojnog vrha JNA tokom 1991. i početkom 1992. godine, bila vrlo uspješno realizovana.

165 **Tajni vojni plan "RAM"**, koji je iz najviših vojnih vrhova iscurio septembra 1991. godine, u osnovi je, udruženim snagama JNA i oružanih srpskih formacija i grupa iz Srbije, Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, uz neposrednu pomoć "jugoslovenske" diplomatije i propagandne mašinerije, predviđao uspostavljanje i zaposjedanje granica "Velike Srbije" u "kojoj bi svi Srbi, sa svojim teritorijama živjeli u istoj državi." (Smail Čekić, nav. dj., str. 29.)

PREDISLOCIRANJE JNA IZ SLOVENIJE I HRVATSKE NA PROSTORE BOSNE I HERCEGOVINE



U drugoj etapi, je bilo planirano izazivanje incidenata i sukoba od strane kolaboracionističkih snaga u BiH, nakon čega bi na scenu stupile jedinice JNA u funkciji "zaštite" srpskog naroda, a za njima bi nastupile već dobro naoružane i opremljene paravojne formacije iz Srbije i Crne Gore ("Arkanovci", "Beli orlovi", "Šešeljevci" i drugi) koje bi na svirep način „etnički očistili“ te prostore od nesrpskog stanovništva. Ove planirane i koordinirane zajedničke akcije su već pokazali "dobre" rezultate u ratu u Hrvatskoj, i po istom scenariju su se trebale organizovati i na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Treća etapa plana "RAM", je predviđala pregrupisavanje jedinica i komandi JNA sa cjelokupne teritorije SFRJ i njihovo plansko raspoređivanje na teritoriji Bosne i Hercegovine u cilju izvršenja oružane agresije. Četvrta etapa plana „RAM“ je predviđala oružano osvajanje i okupaciju teritorija Bosne i Hercegovine i njeno zadržavanje u sastavu nove Jugoslavije, tj. „Velike Srbije“.

Krajem 1991. godine, i početkom 1992. godine, nakon planskog operativno-strategijskog rasporeda JNA, od ukupno 17 korpusa koliko ih je tada JNA imala na prostorima SFRJ, na teritoriju Bosne i Hercegovine se raspoređuju i stacioniraju jedinice 9 korpusa JNA, što je u tom trenutku bila najveća koncentracija vojne sile na jednoj teritoriji u svijetu. ¹⁶⁶

Paralelno sa pregrupisavanjem komandi i jedinica KoV JNA, odvijalo se i premještanje i predislociranje komandi, vazduhoplovnih jedinica i borbene tehnike Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane JNA (RV i PVO). Krajem ljeta 1991. godine, iz Pule se na aerodrom Dubrave kod Tuzle, premješta kompletan lšp (lovački školski puk) sa pitomcima Vazduhoplovne Vojne Akademije (VVA); Iz Divulja kod Splita na aerodrom Ortiješ kod Mostara, se dislocira komanda 97. abr (avijacijska brigada) sa jedinicama: 784. pphe (protivpodmornička helikopterska eskadrila) i 790. trhe (transportna helikopterska eskadrila).

166 "Prebacivanjem vazduhoplovnih, oklopno - mehanizovanih, pješadijskih i artiljerijskih jedinica iz Slovenije i Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu (pet armijskih korpusa i dva vazduhoplovna) na tom malom prostoru stvorena je velika koncentracija vojnih snaga". (Mehmedalija Bojić, **JNA JE RADILA NA RUŠENJU R BIH**, u: Fadil Ademović, nav. dj., str. 81).

Već ranije iz sastava ove brigade je prebačena 240. Ibae (lovačko bombarderska avijacijska eskadrila) na istu lokaciju; Iz Cerklja u Sloveniji na aerodrom Željava kod Bihaća se privremeno dislocira eskadrila borbenih aviona, koja se kasnije prebacuje na aerodrom Mahovljani kod Banja Luke; Komanda raketnog puka sa jedinicama i sredstvima iz Slovenije se premješta na aerodrom Ortiješ i heliodrom Jasenice kod Mostara; Komanda 5. VaK-a (vazduhoplovnog korpusa) iz Zagreba se premješta u Bihać; Iz Zagreba u Banja Luku se premještaju radarski i raketni sistemi namjenjeni za odbranu grada Zagreba; Iz Zadra u Rajlovac kod Sarajeva se premještaju dijelovi ssrp PVO (srednji samohodni raketni puk protivvazdušne odbrane)...itd. Grafički prikaz predislociranja komandi, jedinica, sredstava i borbene tehnike RV i PVO je prikazan na šemi broj 6.

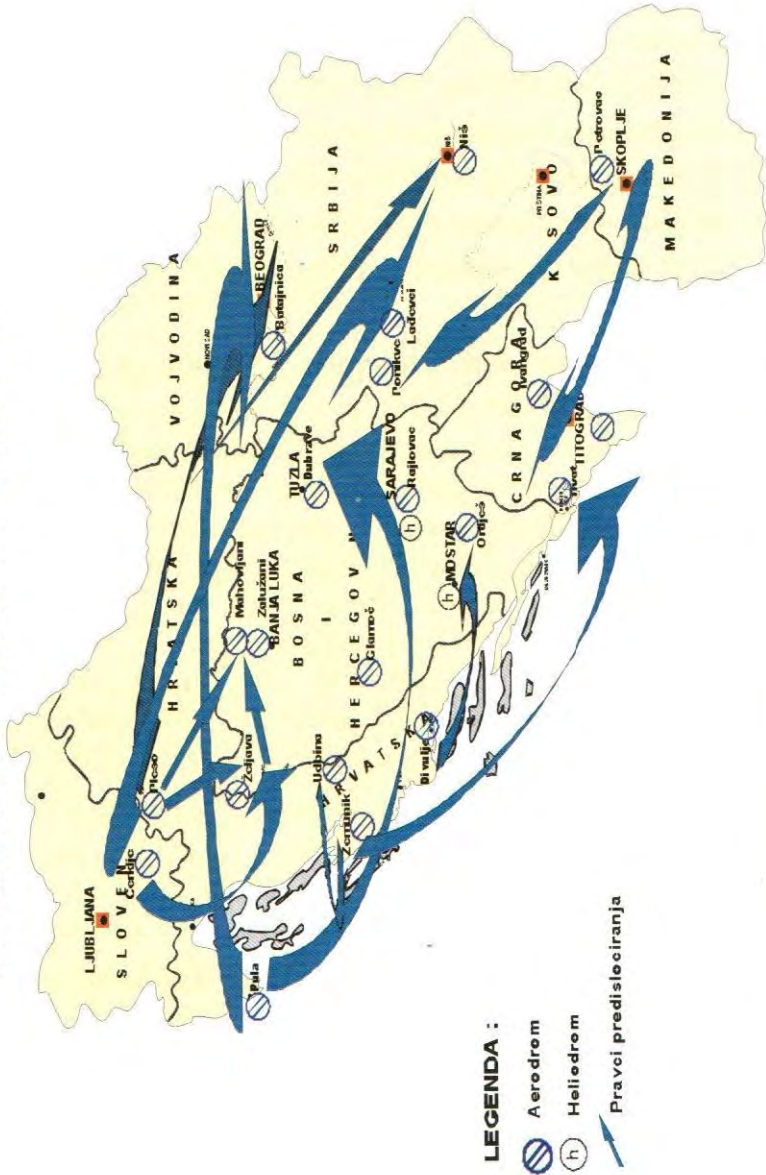
Jedinice JNA su ovim pregrupisavanjem posjele i kontrolisale sve glavne operativno-strategijske pravce koji su iz Srbije i Crne Gore vodili u Bosnu i Hercegovinu. Takođe, su kontrolisale i prelaze na rijekama Drini i Savi, i okupirale su sedam od deset radio-relejnih čvorišta u Bosni i Hercegovini i na taj način izvršile tihu okupaciju Bosne i Hercegovine.

Prije predislokacije komandi i jedinica JNA iz Slovenije i Hrvatske, na teritoriji Bosne i Hercegovine, u sastavu 1. vojne oblasti sa sjedištem u Beogradu, bile su locirane slijedeće komande i jedinice JNA: 4. korpus JNA sa sjedištem u Sarajevu, 5. korpus JNA sa sjedištem u Banja Luci i 17. korpus JNA sa sjedištem u Tuzli.

► **U zoni odgovornosti 4. korpusa JNA bile su locirane slijedeće komande i jedinice JNA:**

- Komanda 4. korpusa sa prištapskim jedinicama u kasarni "Bistrik", Sarajevo ;
- 288. bVP (bataljon vojne policije) u kasarni "Viktor Bubanj", Sarajevo;
- 49. mtbr (motorizovana brigada) u kasarni "Slaviša Vajner-Čiča", Lukavica, Sarajevo;
- 346. lap PVO (laki ariljerijski puk protivvazdušne odbrane), 4. bv (bataljon veze) i djelovi 49. mtbr (tenkovski i pozadinski bataljon), u kasarni "Slobodan Princip-Seljo", Lukavica, Sarajevo;

PREDISLOCIRANJE KOMANDI I JEDINICA RV I PVO JNA NA TERITORIJE BIH, SRBIJE I CRNE GORE



- 10. mtbr (motorizovana brigada) u Mostaru;
- 216. bbr (brdska brigada) u Han Pijesku;
- 4. map (mješoviti artiljerijski puk) u Kiseljaku;
- 4. mpoap (mješoviti protivoklopni artiljerijski puk) i 76. mtp (motorizovani puk) 1. VO u Visokom;
- 4. inž.p (inženjerski puk) u Koranu;
- 4. atb (auto bataljon) u Lukavici;
- 4. Snb (sanitetski bataljon) u Palama i Koranu;
- 6. ppbr (proleterska pješadijska brigada) u Doboju;
- 120. lpbr (laka pješadijska brigada) u Zenici... itd.

► **U zoni odgovornosti 5. korpusa JNA bile su locirane slijedeće komande i jedinice JNA:**

- Komanda 5. korpusa sa prištapskim jedinicama, 16. mtbr (motorizovana brigada), 5. map (mješoviti artiljerijski puk), 5. okp (oklopni puk), 5. mpoap (mješoviti protivoklopni artiljerijski puk), 5. lap PVO (laka artiljerijski puk protivvazdušne odbrane), 5. inž.puk (inženjerski puk), 5. bVP (bataljon vojne policije), 5. bv (bataljon veze), 5. atb (automobilski bataljon), 5. Snb (sanitetski bataljon), Komanda 10. partd (partizanska divizija) i 13. partbr/10. partd (partizanska brigada iz partizanske divizije), u kasarni "Kozara" u Banja Luci,
- 343. mtbr (motorizovana brigada), 6. partbr i 11. partbr/ 10. partd u Prijedoru;
- Komanda 30. partd u Mrkonjić Gradu... itd.

► **U zoni odgovornosti 17. korpusa JNA bile su locirane slijedeće komande i jedinice JNA:**

- Komanda 17. korpusa sa prištapskim jedinicama, 92. mtbr, 17. lap PVO, 17. bVP, 17. bv, 17. Snb, 17. atb i 17. inž.b (inženjerski bataljon) u kasarni "Husinska buna", Tuzla;
- 395. mtbr i 22. partbr/ 38. partd u kasarni "Veljko Lukić-Kurjak", Brčko;
- Komanda 38. partd i 17. pontb u kasarni „Fadil Jahić-Španac“, Bijeljina;

- 6. mtbr, 17. map, 17. mpoap, komanda 11. partd i 19. partbr /11. partd u kasarni „4. Juli“, Doboj; (juna 1991., u Doboj dolazi 222. marbr iz Mostara)
- 327. mtbr, 454. mpoap i 18. partbr/11. partd u kasarni “Zdravko Čelar”, Derventa.
- 670. pontb (pontonirski bataljon) u Bosanskom Brodu... itd.“

Pored navedenih korpusa JNA, na teritoriji BiH su bile stacionirane i neke od jedinica na direktnoj vezi SSNO-a, 1.VO i VPO Split:

- 240. ssrp PVO (KUB) (srednji samohodni raketni puk protivvazdušne odbrane) i dva bataljona iz sastava 398. brv (brigada veze iz Beograda) SSNO-a, u Lukavici, Sarajevo; CVŠ KoV-a (Centar vojnih škola KoV-a) u kasarni “Maršal Tito”, 744. PoB (pozadinska baza) i Vojna bolnica SSNO-a u Sarajevu; VTŠC (Vazduhoplovno tehnički školski centar), 130. VB (vazduhoplovna baza) i VRZ (Vazduhoplovni remontni zavod) “Orao” u Rajlovcu, Sarajevo;
- 360. inž.p (inženjerski puk), 275. bts (bataljon tehničkog snadbijevanja), inženjerski poligon i TRZ u Hadžićima;
- 820. NC (nastavni centar), SSNO-a u kasarni „Mali logor“, ŠC VA i SVŠ OMJ KoV-a (školski centar - Vojna akademija i Srednja vojna škola oklopno mehanizovanih jedinica kopnene vojske), SSNO-a u kasarni “Mladen Stojanović” u Banja Luci; ŠRO i NC OMJ (škola rezervnih oficira i nastavni centar oklopno mehanizovanih jedinica) SSNO-a, u kasarni „Krajiške brigade“ u Zalužanima; 329. okbr (oklopna brigada) i 389. rabr (raketna artiljerijska brigada) SSNO-a, 293. inž.p, 188. pontb (pontonirski bataljon) 1.VO, VRZ (Vazduhoplovno remontni zavod) “Kosmos”, Pozadinske baze: 993. PoB (pozadinska baza), 978. InB (intendantska baza) i 741. DC (dopunski centar) u Banja Luci;
- 399. VB (vazduhoplovna baza), 497. inž.puk, 904. PoB, 223. bts (bataljon tehničkog snadbijevanja) i 734. NC u Tuzli;
- 428. bbr i 262. tnb (tehnički nastavni bataljon) 1. VO u Travniku;
- 222. marbr (mješovita artiljerijsko-raketna brigada) 1.VO, 171. VB u Mostaru;
- 134. ANC (auto nastavni centar) u Čapljini;

- 519. SnNC (sanitetski nastavni centar) i 171. omp (odred mornaričke pješadije) VPO (vojno pomorske oblasti) u Trebinju;
- ŠROP (Škola rezervnih oficira pješadije) u Bileći;
- 317. pv (puk veze) 1. VO u Bijeljini;
- 603. pABHO (puk atomsko biološke hemijske odbrane) 1.VO u Zenici;
- 117. lap (lovački avijacijski puk) RV i PVO u Bihaću,.....itd.

Nakon završetka ratova u Sloveniji i Hrvatskoj, te povlačenja snaga JNA na prostore Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore, vrh JNA, pristupa novoj reorganizaciji svojih jedinica. Dotadašnje tri vojne oblasti i vojno pomorska oblast, se ukidaju, a formiraju se četiri nove vojne oblasti, po slijedećem:

1. vojna oblast sa sjedištem u Beogradu. U njen sastav ulaze: 12. korpus sa sjedištem u Novom Sadu; 17. korpus sa sjedištem u Tuzli; 24. korpus sa sjedištem u Kragujevcu; Gardijska divizija i KOG "Beograd" (komanda odbrane grada Beograda) sa sjedištem u Beogradu. 1. vojna oblast je obuhvatala cijelu Vojvodinu, sjeverni dio Srbije i sjevero-istočni dio Bosne i Hercegovine.

2. vojna oblast sa sjedištem u Sarajevu. U njen sastav ulaze: 4. korpus sa sjedištem u Sarajevu; 5. korpus sa sjedištem u Banja Luci; 9. korpus sa sjedištem u Kninu i 10. korpus sa sjedištem u Bihaću. 2. vojna oblast je obuhvatala zapadni, sjeverni i centralni dio Bosne i Hercegovine do linije Foča – Kalinovik - Mostar.

3. vojna oblast sa sjedištem u Skoplju (u martu 1992. godine, sjedište se premješta u Niš). U njen sastav ulaze: 21. korpus sa sjedištem u Nišu; 52. korpus sa sjedištem u Prištini. Do marta u sastavu 3. VO su bili 41. korpus sa sjedištem u Bitolju i 42. korpus sa sjedištem u Kumanovu. Nakon povlačenja snaga JNA iz Makedonije, jedinice 41. korpusa odlaze u Zaječar, Knjaževac i Paraćin, a od glavnine 42. korpusa se formira novi 20. korpus JNA, sa sjedištem u Leskovcu.

4. vojna oblast sa sjedištem u Titogradu (današnja Podgorica). U njen sastav ulaze: 2. korpus sa sjedištem u Titogradu (Podgorica); 13. korpus sa sjedištem u Mostaru (kasnije Bileći); 37. korpus sa sjedištem u Užicu i OG "Trebinje - Bileća" sa sjedištem u Bileći.

4. vojna oblast je obuhvatala jugoistočni dio Bosne i Hercegovine, cijelu Crnu Goru i jugo-zapadni dio Srbije.

Teritorija Bosne i Hercegovine ovom novom reorganizacijom JNA je bila podjeljena između 1. VO, 2. VO i 4. VO. 2. vojna oblast je obuhvatala teritorije 91. općine u Bosni i Hercegovini i 15. općina u Republici Hrvatskoj.

Pod komandu 4. vojne oblasti ušle su teritorije 18. općina u jugoistočnoj Bosni i Hercegovini (Foča, Kalinovik, Goražde, Čajniče, Rudo, Gacko, Bileća, Trebinje, Nevesinje, Ljubinja, Mostar, Grude, Posušje, Ljubuški, Široki Brijeg, Čapljina, Stolac i Neum).

Osnovni cilj ove reorganizacije JNA i podjele teritorije Bosne i Hercegovine između tri vojne oblasti JNA je bio ostvarenje zacrtanog velikosrpskog cilja o ostanku cjelovite teritorije Bosne i Hercegovine u sastavu nove Jugoslavije. Zone odgovornosti novoformiranih vojnih oblasti su prikazane na šemi broj 7.

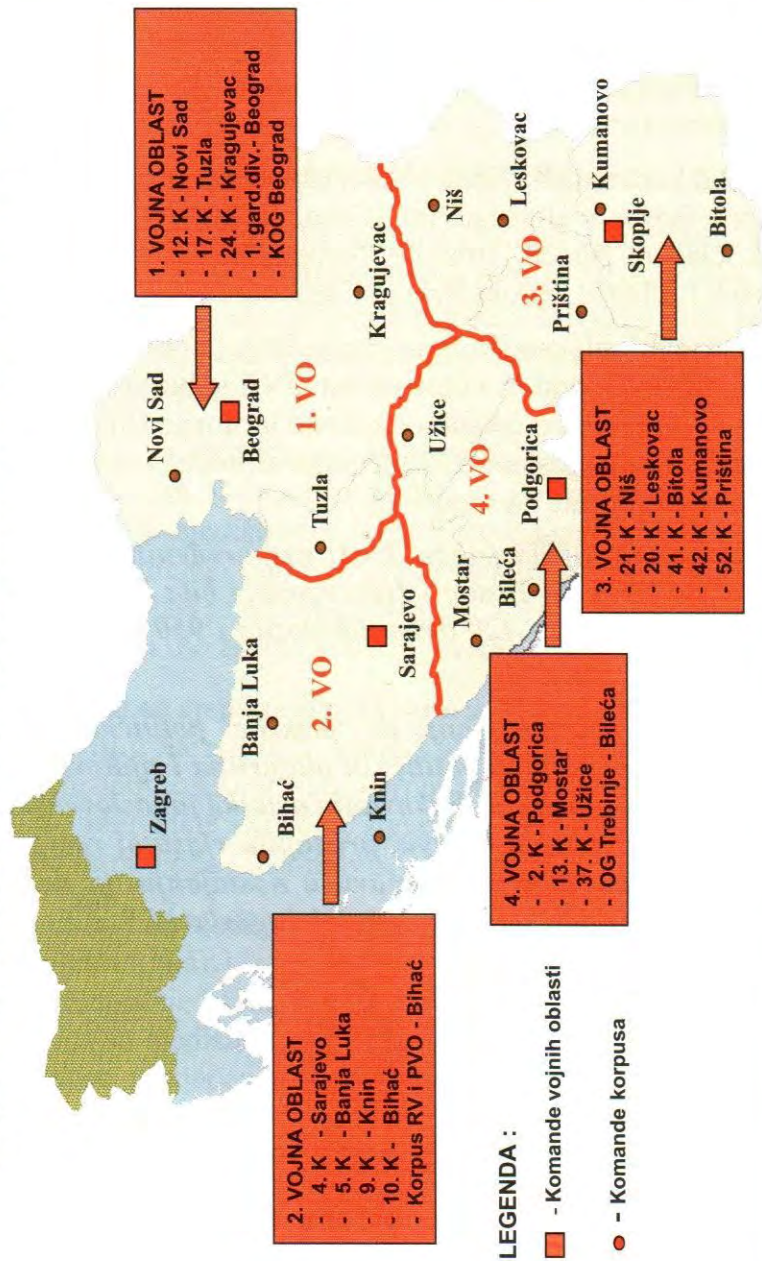
*“Ukupna jačina snaga JNA, raspoređenih s početkom 1992. godine, na teritoriji Bosne i Hercegovine bila je: 83.000 ljudi; 460 - 500 tenkova; 400 - 420 oklopnih vozila i 950 - 1000 artiljerijskih oruđa.”*¹⁶⁷

*“Armija je u nastojanju da “prikrije” političku odluku srpsko-crnogorskih vladajućih političkih oligarhija i njihovih slijedbenika u Bosni i Hercegovini o oblikovanju ostatka jugoslovenske zajednice u posebnu oktroiranu državu, pristupila vlastitoj reorganizaciji po šemi koja treba da označi državu u nastajanju, tj. da pokrije one “republike koje žele da žive u krnjoj Jugoslaviji.”*¹⁶⁸

167 Davor Domazet, **ULOGA JNA KAO SRPSKE IMPERIJALNE SILE U BOSANSKO - HERCEGOVAČKOM RATU**, “Hrvatski vojnik”, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb 1998, str.12.

168 Suad Arnautović, **KAKO SE BRANILA BOSNA**, str. 5.

ZONE ODGOVORNOSTI NOVIFORMIRANIH VOJNIH OBLASTI JNA



Osnovni ciljevi formiranja 2. vojne oblasti JNA su bili:

- ❖ Ponovna uspostava narušenog sistema rukovođenja i komandovanja, zbog povlačenja JNA iz Slovenije i sa dijela teritorije Hrvatske;
- ❖ Povezivanje svih “srpskih teritorija” u jednu geografsku cijelinu i stavljanje istih pod zaštitu JNA;
- ❖ Stvaranje uslova paravojnim formacijama SDS-a i naoružavanje i opremanje istih za naredna borbena dejstva na teritoriji Bosne i Hercegovine;
- ❖ Demonstracijom i primjenom vojne sile, prisiliti bošnjački i hrvatski narod u Bosni i Hercegovini i njihove političke strukture i organe vlasti, da prihvate nametnute okupacione uslove i onemogućiti ih za organizaciju i pružanje otpora;
- ❖ Uticati na Evropsku zajednicu da prihvati nametnuto stanje u Bosni i Hercegovini bez njihovog miješanja u “unutrašnje stvari” u Bosni i Hercegovini;
- ❖ Upotrebom vojne sile zadržati teritoriju Bosne i Hercegovine u sastavu neke nove Jugoslavije...itd.

Radi što efikasnijeg funkcionisanja jedinstvenog sistema rukovođenja i komandovanja i objedinjavanja svih planiranih operacija na teritoriji Bosne i Hercegovine, GŠ OS SFRJ, shodno naredbi SSNO-a, krajem januara 1992. godine, vrši pretpočinjavanje 17. korpusa iz sastava 1. vojne oblasti, pod direktnu komandu 2. vojne oblasti.¹⁶⁹ Zone odgovornosti korpusa 2. vojne oblasti su prikazane na šemi broj 8.

¹⁶⁹ Na osnovu naredbe SSNO-a, DT br. 263-1 od 20. januara 1992. godine, o dogradnji organizacijsko - formacijske strukture JNA, 17. korpus JNA (Tuzla) iz organskog sastava 1. vojne oblasti (Beograd), se dodjeljuje u sastav 2. vojne oblasti (Sarajevo).